

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

**AVNÎ DİVANÎ'NDA TÜRKÇE BİRLEŞİK FİLLERİN
ve
BİRLEŞİK İSİMLERİN TESPİTİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan:
Derya ÖZTÜRK

İstanbul, 2018

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

**AVNÎ DİVANI'NDA TÜRKÇE BİRLEŞİK FİİLLERİN
ve
BİRLEŞİK İSİMLERİN TESPİTİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan:
Derya ÖZTÜRK

Öğrenci No:
150796011

Danışman:
Dr. Öğr. Üyesi Ali ŞEYLAN

İstanbul, 2018

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**Avnî Divanı’nda Türkçe Birleşik Fiil ve Birleşik İsimlerin Tespiti**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlâk ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 07/05/2018

Derya ÖZTÜRK

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ,
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

0.7/05/2018

Enstitümüz *Türk Dili ve Edebiyatı* Anabilim Dalı *Türk Dili ve Edebiyatı* Programı yüksek lisans öğrencilerinden 150796011 numaralı **Derya ÖZTÜRK**'ün "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*Avni Divanı'nda Türkçe Birleşik Fiillerin ve Birleşik İsimlerin Tespiti*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 23.01.2018 tarih ve 2018/04 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (40) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~oyçokluğu/oybirliği~~ ile ~~Kabul/Red veya Düzeltme~~ kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Ali ŞEYLAN
(Beykent Üniversitesi)

- ci Şeylan

ÜYE
Prof. Dr. Önder GÖÇGÜN
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Didem ARDALI BÜYÜKARMAN
(Yıldız Teknik Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Derya ÖZTÜRK
Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Ali ŞEYLAN
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2018
Alanı : Türk Dili ve Edebiyatı
Anahtar Kelimeler : Divan-ı Sultan Mehmet, Türkçe, Birleşik Fiil, Birleşik İsim

ÖZ

AVNÎ DİVANI'NDA TÜRKÇE BİRLEŞİK FİİLLERİN ve BİRLEŞİK İSİMLERİN TESPİTİ

Bu çalışmada 1432-1481 yılları arasında yaşamış olan Osmanlı hükümdarı Fatih Sultan Mehmet'in kendi kalemıyla yazdığı şiirlerini bir araya getirdiği Divan-ı Sultan Mehmet incelenmiştir. Bu inceleme; Klâsik Türk Edebiyatı dönemini kapsadığı için Fatih Divanı'nda dönemin dil özellikleri belirlendi. Divanın yazıldığı dönemde kuruluş aşamalarını tamamlamış bir beyliğin yükselme dönemine İstanbul'un fethiyle geçmesi ve bu geçişte Türkçe unsurların durumu tespit edilmiştir. Klâsik Türk Edebiyatı döneminde Türkçe birleşik isimler ve Türkçe birleşik fiillerin nasıl kullanıldığı; güçlü bir etkisi bulunan Arapça ve Farsça karşısında Türk dilinin durumunu belirlemek yine araştırmanın kapsamı içerisinde. Ayrıca Fatih Sultan Mehmet döneminin siyasi, askeri, kültürel ve sanatsal yönleri hakkında bilgi verilmiştir.

Name and Surname : Derya ÖZTÜRK
Supervisor : Assist. Prof. Dr. Ali ŞEYLAN
Degree and Date : Master, 2018
Major : Turkish Language and Literature
Key Words : Divan-ı Sultan Mehmet, Turkish, United Verb, Turkish United Name

ABSTRACT

DIVAN-I AVNÎ TURKISH UNITED VERB TURKISH UNITED NAME

Ottoman ruler who lived between the years 1432-1481 in this study Fatih Sultan Mehmet sofas that bring together the poems written by his pen-i Sultan Mehmet was examined. This review language features of the period covered by the Fatih Court fort the classical Turkish literatüre of the period was determined. The Court's written in the period of the rise of a principality have completed their establishment phase period to pass through the conquest of İstanbul and Turkish elements in the case of these transitions were determined. How to use a strong influence of classical Turkish literatüre during the Turkish compound nouns and verbs Turkish located opposite to determine the status of the Turkish language is Arabic and Persian still within the scope of the investigation. In addition, the Fatih Sultan Mehmet period of political, military, cultural and artistic aspects are given information about.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	i
ABSTRACT	ii
TRANSKRİPSİYON	v
KISALTMA CETVELİ	vi
GİRİŞ	1
1. FATİH SULTAN MEHMET DÖNEMİ	2
1.1. Fatih Sultan Mehmet Döneminin Dil, Kültür ve Edebiyatı	2
1.2. Avnî'nin Hayatı ve Eserleri	8
1.3. Avnî Divanı ve Divan Üzerine Yapılan Çalışmalar	13
2. AVNÎ DİVANI'NDA GEÇEN TÜRKÇE BİRLEŞİK FİİL ve BİRLEŞİK İSİMLERİN TESPİTİ	16
2.1. Birleşik Fiiller	21
2.2. Birleşik İsimler	22
3. AVNÎ DİVANI'NDA TESPİT EDİLEN BİRLEŞİK FİİLLER	23
3.1. Yardımcı Eylemlerle Oluşan Birleşik Fiiller	23
3.1.1. Etmek Yardımcı Eylemi ile Oluşanlar	23
3.1.2. Olmak Yardımcı Eylemi İle Oluşanlar	40
3.1.3. Kılmak Yardımcı Eylemi ile Oluşanlar	58
3.1.4. Eylemek Yardımcı Eylemi ile Oluşanlar	61
3.1.5. Bulmak, Buyurmak, Yapmak Yardımcı Eylemi ile Oluşanlar	75
3.2. Özel Kurallı Birleşik Fiiller	77
3.2.1. Yeterlilik, Tezlik, Süreklilik, Yaklaşma Eylemi ile Oluşanlar	77
3.3. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller	78
3.4. Cevheri Fiil ile Oluşmuş Birleşik Fiiller	80
3.5. İsim Kısmı Arapça Olan Birleşik Fiiller	81
3.6. İsim Kısmı Farsça Olan Birleşik Fiiller	84
3.7. İsim Kısmı Türkçe Olan Birleşik Fiiller	86
3.8. İsim Kısmı Birleşik İsim Olan Birleşik Fiiller	87
4. AVNÎ DİVANI'NDA TESPİT EDİLEN TÜRKÇE BİRLEŞİK İSİMLER	89
5. AVNÎ DİVANI'NDA TESPİT EDİLEN FARŞÇA BİRLEŞİK İSİMLER	90
6. AVNÎ DİVANI'NDA TESPİT EDİLEN ARAPÇA BİRLEŞİK İSİMLER	101

7. AVNÎ DİVANI'NDA TESPİT EDİLEN ARAPÇA-FARSÇA BİRLEŞİK İSİMLER

..... 102

SONUÇ 105

KAYNAKÇA 107

TRANSKRİPSİYON

ا (ā)	a, ā	ص	ş
ا (ā)	a, e, ı, i, u, ü	ض	ž, ḍ
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	c
ث	ṯ	غ	ğ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	ḳ
ح	ḥ	ك	k, g, (ñ)
خ	ḫ	ك	ñ
د	d	ل	l
ذ	ẓ, ḍ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ی	y, ı, i, ī
		ع	ʿ

KISALTMA CETVELİ

a.b.i : Arapça Birleşik İsim
a.b.s : Arapça Birleşik Sıfat
a.g.e : Adı Geçen Eser
b. : Beyit
bkz. : Bakınız
c. : Cilt
e. : Edat
f.b.i : Farsça Birleşik İsim
f.b.s : Farsça Birleşik Sıfat
md. : Madde
s. : Sayfa
zf. : Zarf

GİRİŞ

Osmanlının yükselme dönemi padişahı Fatih Sultan Mehmet, 1432 yılında doğmuş 1481 yılında sefer hazırlığında iken rahatsızlanıp hayata veda etmiştir. Fatih, kırk dokuz yıllık ömrünün büyük bir kısmını (otuz yedi yıl) devleti yönetmekle geçirmiştir. Bu büyük hükümdarın siyasi bilhassa askerî alandaki başarıları; kültür, sanat ve edebiyat alanına da yansımıştır. Fatih Sultan Mehmet'in şairliğine dair bilgiler, dönemin nazire ve mecmualarında karşımıza çıkarken Sultan Mehmet'in bizzat kendisinin kaleme aldığı şiirlerini bulunduran Divan-ı Sultan Mehmet (Avnî), günümüze kadar gelmiş nadide eserlerden biridir. Fakat Fatih'in yazdığı şiirlerin hepsi bu divanda bulunmamaktadır. Ancak bir kısmı eklenmiştir.

Dönemin önde gelen hocalarından küçük yaşlardan itibaren iyi bir eğitim almış, birkaç lisan bilen, entelektüel birikime sahip bir padişah olan Fatih Sultan Mehmet'in, Klâsik Türk Edebiyatına; dolayısıyla da Klasik Osmanlı Türkçesine geçiş döneminde kaleme aldığı divanı, şüphesiz ki döneminin dil özellikleri hakkında önemli ipuçları verecek nitelikte bir eserdir.

Tezimi kaleme alırken Fatih Divan'ı üzerine sınırlı sayıda yapılmış olan çalışmalardan Muhammed Nur Doğan'a ait olan 'Fatih Divanı ve Şerhi' adlı eseri seçmemdeki gaye en son çalışma olması kendi tabiriyle önceki çalışmalarda gördüğü bazı hataları, eksiklikleri görüp düzeltmesi ve diğerlerinde olmayan bazı gazelleri de eserine dahil etmesidir.

Bu tezi yazmamdaki amaç; divanın yazıldığı dönemde kuruluş aşamalarını tamamlamış bir beyliğin İstanbul'un fethiyle yükselme dönemine geçişine ve bu geçiş sürecinin Türkçesine dil bilgisel açıdan bakmaktır. Eski Anadolu Türkçesinin sonlarıyla Klâsik Osmanlı Türkçesinin başladığı dönemde, Avnî Divanı'ndan hareketle Türkçe birleşik fiiller ve Türkçe birleşik isimlerin nasıl kullanıldığını; o dönemde etkisini artırmaya başlamış bulunan Arapça ve Farsça karşısında Türk dilinin durumunu ortaya koymaya çalıştım.

Çalışmamın giriş bölümünden sonraki asıl konunun ilk kısmında, tezin büyük bir kısmını oluşturan isim+yardımcı fiiller, Avnî Divanı'nda çok az kullanılmış olan özel kurallı birleşik fiiller, anlamca kaynaşmış birleşik fiiller ve cevheri fiilin tespiti yapıldı. İkinci kısımda, isim+yardımcı eylem oluşumunda isim unsurlarının Türkçe, Arapça, Farsça kelime unsurlarının varlığı tespit edildi. Dördüncü kısımda Avnî Divanı'nda bulunan Türkçe Birleşik İsimlerin tespiti ve etimolojik olarak incelemesi yapıldı. Beş, altı ve yedinci kısımlarda Arapça ve Farsça birleşik isimlerin tespiti yapılırken sonuç kısmında ise tüm bulgu ve incelemeler bir sonuca bağlanmaya çalışıldı.

1. FATİH SULTAN MEHMET DÖNEMİ

1.1. Fatih Sultan Mehmet Döneminin Dil, Kültür ve Edebiyatı

Fatih Sultan Mehmet, kudretli bir hükümdar olmasının yanında kültür, sanat ve edebiyat alanında önemli bir şahsiyetti. Fatih Sultan Mehmet önce Fatih sonra Avnî olmuştur. Fatih Sultan Mehmet'in Avnî mahlasıyla yazdığı, günümüze kadar gelen bir divanı bulunmaktadır. Bu divandaki şiirlerin hangi atmosferde oluştuğunu iyi algılayabilmemiz için devrin fikrî, edebî, siyasi ve dil anlayışını iyi bilmemiz gerekmektedir. İskender Pala, Fatih Sultan Mehmet dönemi için *“Fatih dönemi yükselmeye geçiş dönemidir ve bu ihtişamlı dönemde divan meydana gelmiştir.”*¹ ifadesini kullanmıştır. Fatih Sultan Mehmet'in bu yönünü öncelikli olarak babası II. Murad'dan almıştır, diyebiliriz. Çünkü Sultan II. Murad ince ruhlu, bilime, bilim adamlarına önem veren onlarla birlikte olmayı seven bir kişilikti. Sultan II. Murad oğlunun eğitimi ile küçük yaşlardan itibaren yakından ilgilenmiş, Fatih Sultan Mehmet'e iyi bir eğitim aldırılmıştır.

Küçük yaşlarda temellendirilen eğitim aşkı Fatih'in tüm icraatlarında kendini göstermiştir. Çağ açıp çağ kapatan büyük padişah Fatih Sultan Mehmet, büyük fethi gerçekleştirdikten sonra bir taraftan şehrin inşası ile ilgilenirken diğer taraftan eğitim ve bilimle meşgul olmuştur. Çünkü Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u feth ettiği zaman şehir her anlamda kötü bir durumdaydı. Bilim ve eğitim öncülüğünde tam anlamıyla bir seferberlik başlatmıştı büyük hükümdar. Fatih, İstanbul'u bilimin merkezi haline getirmek istiyordu bu amaçla bugün ki İstanbul Üniversitesi'nin temellerini atmıştır. Bilimsel çalışmalara çok önem veren Fatih dönemin bilim adamlarını sarayına davet etmiştir. Öyle ki Fatih sarayına davet ettiği bilim adamlarıyla haftada iki gün toplantı yapmıştır. Sabah beşte ulema ile yapılan toplantılardan sonra saraya geçilmiştir. Fatih Sultan Mehmet, kuruluş aşamasından yükselme dönemine geçen Osmanlı Devleti'ni eğitim, bilim, kültür ve sanat üzerine temellendirmek istemiştir. Bir taraftan İstanbul'un imarı ve ekonomisi ile uğraşan Fatih, diğer taraftan şiir, sanat, kültürel hayatı ihmal etmeyip, son derece renkli bir hükümdar olmuştur. Dönemin şairlerini de sarayına davet eden büyük hükümdar beğendiği şiirler karşısında şairlere yüklü miktarda hediyeler vererek onları onurlandırmıştır.

¹ İskender Pala, *Şair Fatih: Avni*, Kapı Yayınları, İstanbul 2010, s. 4.

*“Saltanatı döneminde kurulan ilim müesseseleri, yapılan çeşitli sanat eserleri ve pek çok ilim adamını himaye etmesi yanında şiirleri ise, onun yüksek bir fikir adamı ve büyük bir edip olduğunu göstermeye yeter.”*² ifadesi aslında Fatih dönemini bize özetler niteliktedir.

Fatih Sultan Mehmet, sadece Doğu kültürüne değil Batı kültürüne de ilgi duymuştur. *“Sarayına topladığı yabancı bilim adamlarından yararlanarak Yunanca ve Latince den eski çağların tarihleriyle ilgili tarih kitapları, bazı atlasları, felsefi eserleri Türkçeye çevirterek kendisinden sonraki nesillere yüklü bir ilim hazinesi armağan etmek istemiştir.”*³ Görülüyor ki Fatih bilim, eğitim ve sanatta modern bir sistem benimsemiştir. Fatih’in Yunan ve Latin kültürüne dair eserleri tercüme ettirmesi, Batı kültürünü tanımaya çalışması onun farklı bir zekaya sahip olduğunu ispatlar niteliktedir. Fatih sadece askeri alanda değil bilimde de bir dâhidir. Kritovulos *“Sultan, en keskin zekalı filozoflardan biridir.”*⁴ ifadesini Fatih için kullanmıştır. Bu ifade Fatih Sultan Mehmet’in icraatlarının yabancı bilim adamları tarafından da takdir edildiğini gösterir niteliktedir. Ayrıca; Cevdet Paşa’nın *“Tarih-i Cevdet”* adlı eserinin baş kısmında *“Fatih ilme önem verdiği için memleket şarktan garptan gelen ilim adamlarıyla dolmuş ve İstanbul, o asrın Dârü’l Fünûn’u olmuştur.”*⁵ ifadesini kullanırken, Önder Göçgün’ün, *“Fatih’in Şairliği”* adlı makalesinde Fatih Sultan Mehmet’in Batı kültürüyle yakından ilgilendiğini, J. Gutenberg devrinde yaşadığını ve Avrupa’da basılan kitapları bizzat gördüğünü söylemiştir. Fatih Sultan Mehmet’in, devlet idaresine baktığımızda gayri müslim tebayı dışlamadığını görürüz. Aslında Fatih bunu İstanbul’u feth edip surlardan içeri girdiği vakit hissettirmiştir. Çünkü Galata’daki gayri müslimlere canlarına, mallarına dokunulmayacağı ve istedikleri gibi ibadet edebileceklerinin garantisini vermesi bunun en güzel ispatıdır. Fatih, idaresi altındaki tüm tebayı yakından tanımak istemiş ona göre bir politika çizmiştir. İskender Pala Fatih’in tebasını tanıma ve yönlendirme çabalarına şu faaliyetlerini örnek gösterir: *“İncil’i okuyup tetkik etmiş, Bizans âlimleri Patrik Maxium Manuel ve Patrik Georgios Gennadius Scholarius ile münakaşalarda bulunmuş, bunun da kayıtlara geçmesini istemiştir.”*⁶ Çünkü o dönemde var olan Ortodoks ve Katolik mezhep çatışmalarını Fatih Sultan Mehmet kendi lehine çevirip idaresi altında bulunan gayri müslimlerin etkilemesini istememiştir. Fatih döneminin devlet idaresine baktığımız da yüksek bir kültürle yönetildiğini görüyoruz. Yalnız burada ilgimizi çekmesi gereken Fatih’in Batı’ya yönelme arzudur çünkü kendisinden önce gelen

² Mikail Bayram, Sultan Fatih’de Sadruddin Konavî ve Ahî Evren Hayranlığı, Hareket Dergisi, s. VII (Eylül 1979), s. 13-16.

³ Adnan Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1970, s. 43.

⁴ Pala, a.g.e., s. 6.

⁵ Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, İstanbul Dâr üt-tibâ’at ül-’amire Matbaası, İstanbul 1858, s. 83.

⁶ Pala, a.g.e., s. 8.

Osmanlı hükümdarlarında böyle bir yönelme görülmemektedir. Fatih de diğer şehzadeler gibi geleneksel Osmanlı eğitiminden geçirilip Manisa'ya gönderilmiştir. II. Murad Manisa'da istirahata çekilip saltanatı oğlu Fatih Sultan Mehmet'e bıraktığında Fatih'in icratlarında Batı'ya yönelme arzusunun nereden geldiği sorusu hâla bir cevap bulamamıştır.

Fatih'in küçük yaşlardan beri başlayan eğitimi hayatının sonuna kadar devam etmiştir. Bilim, sanat, edebiyatla iç içe olan Fatih Sultan Mehmet, Avnî mahlasıyla şiirlerini yazmış olduğu bir divanı vardır. Fatih Sultan Mehmet, Avnî mahlasını seçerken kendini anlatan bir ifade seçmiştir. Çünkü kelime anlamı olarak Avnî yardım eden, yüksek kişilik manasına gelmektedir. Fatih'ten öncede şiir yazmış Osmanlı hükümdarları vardır fakat derli toplu divanı olan ilk Osmanlı padişahı Fatih Sultan Mehmet'tir. Klasik bir Osmanlı şehzadesi olarak yetiştirilen Fatih Sultan Mehmet'in altı dil bildiği söylenmekle beraber Arapça ve Farsçayı da ana dili gibi iyi bilmektedir. Çünkü Selçuklu Devleti üzerine inşa edilen Osmanlı Devleti Selçuklu geleneği olarak bilim dilini Arapça, resmi yazışma ve saray dilini de Farsça olarak devam ettirmiştir. XIII. asırda Anadolu'da Klasik Türk edebiyatının başlangıcında İran edebiyatı örnek alınmıştı ve şiir öncelikliydi. Fatih döneminde de bu edebiyat gelişme gösterdi ve Arapça, Farsça yüksek bir kültür dili olarak karşımıza çıktı. Fatih, nasıl ki birçok Yunan ve Latin eserini Türkçeye çevirtmiş ise Arapça eserleri de âlimler için Türkçeye çevirtirmiştir. İran etkisi şiirde kendini hissettirmektedir. Devrin edebiyatçıları aruzu dile yerleştirmeye çalışırken Arapça ve Farsça dile giriyor böylelikle üç dil ile birlikte imparatorluğun edebiyat dili oluşuyordu. Fatih de devrin şairleri gibi aruzu şiirlerinde kullanmaya başlamıştır. Bazı şiirlerinde aruz mükemmelliği görülürken bazı beyitlerde uygulama sıkıntılarının olduğu görülmüştür. Yeni yeni oluşmaya başlayan Divan Edebiyatı karşısında Fatih de dönemindeki şairler gibi bir üslûp kullanırken bazı beyitlerinde sadelikten yana olduğunu görüyoruz. Hatta bazı beyitleri ise günlük konuşma diline yakındır diyebiliriz.

Fatih Sultan Mehmet'in askeri ve siyasî hayatının ihtişamı şiirlerine pek yansımamıştır. Şiirlerini kaleme alırken Fatih, o yoğun havadan ziyade daha dingin manevi duyguların hissedildiği bir atmosferde şiirlerini yazmıştır. Fatih Sultan Mehmet döneminde bilim, sanat ve edebiyat alanında özgür bir ortamdan bahsedebiliriz. Çünkü Fatih döneminde bilimsel ve eleştirel düşünce imparatorluğun temelini oluşturmuştur. Bu hissedilir havayı İskender Pala şöyle özetler:

“Edebiyat İslamî kuralların kısıtlayıcı çerçevesinin dışına taşmakta, yenilikçi padişahın müsamahasından yeni açılımlar ve şarap, kadın, beşerî aşk, mahbub vs. İslam ile hiç de kabil-i telif olmayan konulara kanat çırpmaya başlıyor.”⁷

Artık bu dönem konuların çeşitlendiği özgür bir ortamın yaratıldığı asırlar boyu sürecek olan Klasik şiirimizin filizlendiği dönemdir. Fatih Sultan Mehmet hükümdarlığının kudretini maddi işler için değil de maneviyat için bir vesile olarak görmüştür. Çünkü Avnîde görülen Allah aşkı şiirlerinde sevgili olarak karşımıza çıkar. Dünyanın faniliği, ölümün çaresizliği, hayatın boşluğu karşısında Fatih kulluğunu unutmamış şiirlerinde bu manevi havayı yansıtmıştır. Aslında hepimizin aklına gelen sorunun cevabı da buradadır. Acaba Fatih gibi bir cihan padişahını şiir yazmaya sevk eden nedir, hangi duygulardır? İşte bu sorunun cevabını yine şairin kendisi vermiştir. Ona göre şiir yazmaktan amaç, sevgiliyi anlatmaktır. Yani sevgiliyi anlatmayan şiir, şiir değildir; şiir mutlaka sevgiliyi tasvir etmelidir:

*Beyti bozarsın rakîbi anma şi’rinde sakın
Avnî dilber vâsfıdır çün şi’r ü inşâdan murâd* ⁸ (s. 46)

*Mihrin ey hüsn-i bedî’ u leb-i la’li şîrîn
Kıssa-i Hamza gibi âleme destân ederiz* (s. 106)

Yukarıdaki beyitlerde Fatih sevgiliyi anlatmıştır. Yani Hz. Hamza kıssasını nasıl herkes biliyorsa sevgilinin güzelliğini de herkesin bilmesini istemektedir. Şiir aslında Fatih için amaç değildir görüldüğü gibi ilahi sevgilinin güzelliğini anlatan bir araçtır.

Fatih’in şiirlerinde Divan Edebiyatının geleneksel mazmunları karşımıza çıkarken ilahi sevgiliye karşı duyduğu aşkı kendine has bir üslûp ile dile getirmiştir. Avnî’nin şiirlerinde yeni ifadeler, derin bir hayal gücü kendini hissettirmiştir. Sevgilinin güzelliğinin yanı sıra kalıplaşmış olarak dostların vefasızlığı, devrinden şikâyet, güzellerin cefâ ve eziyetleri, zamandan ve felekten ve zamanın bozukluğunu dile getirmiştir. Fatih’in divanındaki gazelleri incelediğimizde karşımıza çıkan diğer bir husus Şirazlı Hafız ve Şeyh Sadi gibi İran şairlerinden etkilenmiş olmasıdır. Fatih’in şiirlerinde görülen lirik havanın yanında didaktik, öğüt verici ve atasözlerine yakın söyleyişler bu etkiyi daha da arttırmıştır.

⁷ Pala, a.g.e., s. 13.

⁸ Pala, a.g.e., s. 46.

Aşağıdaki beyiti Fatih öğüt verir nitelikte kaleme almıştır:

İki 'âlem nakşını görmek dilerseñ âşikâr

Devr içinde şîşe-i mey câm-ı İskender yeter (s. 96)

İran edebiyatında Şirazlı Hafız ve Şeyh Sadi etkisinde kalan Avnî için Önder Göçgün; “*Anadolu sahasında ise Ahmed Paşa’nın güçlü bir etkisi görülür.*”⁹ ifadesini kullanmıştır. Fatih Sultan Mehmet üzerindeki Ahmet Paşa etkisi Fatih’in Ahmed Paşa’nın şiirine yazdığı nazirelerde açıkça görülür.

Ahmed Paşa’nın:

Yine yan şem’ gibi subha dek ey cân bu gice

*Ki ola şevkân vü sohbet-i cânân bu gice*¹⁰

beyiti ile başlayan gazeline;

Avnî’nin:

Tan mıdır itse gönül nâle vü efgân bu gice

Gelmedi meclise ol dilber-i fettan bu gice (s. 212)

şeklinde yazdığı nazire bu etkiyi açıkça gösterir.

Ayrıca Önder Göçgün’ün Avnî için “*Fatih Sultan Mehmet iyi bir tasavvuf terbiyesiyle yetişmiş, kendinden bir asır sonra gelecek olan Fuzûlî’yi ise beyitleriyle etkilemiştir.*”¹¹ ifadesini kullanmıştır.

Avnî:

Düşmen oldular senin-çün dostum âlem bana (s. 34)

⁹ Önder Göçgün, *Fatih’in Şairliği*, Türk Edebiyatı Araştırmaları I. Cilt, Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, Sayı 7, Konya 1991, s. 84-90.

¹⁰ Göçgün, a.g.e., s. 84-90.

¹¹ Göçgün, a.g.e., s. 84-90.

Fuzûlî:

*Dostum âlem senin-çün ger olur düşmen bana*¹²

Nasıl ki diğer Osmanlı padişahlarının unutulmaz beyitleri varsa Fatih Sultan Mehmet'in de Avnî mahlasıyla yazdığı hatıralarda kalan beyitleri vardır:

*Sâkıyâ mey ver ki bir gün lâlezâr elden gider
Çün erer fast-ı hazân bağ ü bahâr elden gider* (s. 88)

*Her nice zühd ü salâha mâil olur hâtırım
Gördüğümce ol nigârı ihtiyâr elden gider* (s. 88)

Klâsik Osmanlı Türkçesine geçiş döneminde yani Divan edebiyatının yeni yeni oluşmaya başladığı dönemde şiirlerini kaleme alan Avnî, Divan edebiyatı kuralları tam oturmamış ve döneminde yetişmiş güçlü kalemler olmadığı için şiirlerinin etkisi güçlü olmuştur. Divan edebiyatının üstat şairleri; Zâtî, Fuzûlî, Bakî, Nef'î, Nâbî, Nâilî v.b. daha yetişmediği için Fatih Sultan Mehmet'i gölgeliyebilecek şiirler pek fazla yoktur. Bu nedenle Fatih bu konuda diğer şairlere göre daha şanslıdır.

Fatih Sultan Mehmet'in askeri yönü her zaman öne geçse de edebî yönüne baktığımız zaman ondan geri kalır yanı olmadığını görüyoruz. Fatih, Divan edebiyatının kuruluş yıllarında önemli bir görev üstlenmiştir. Fatih, İstanbul'un fethi ile almış olduğu Fatih ünvanı kendisine nasıl yakıştı ise Avnî mahlası ile yazdığı şiirler de Divan edebiyatının kuruluş yıllarına adını altın harflerle yazılmasını sağlamıştır.

¹² Göçgün, a.g.e., s. 84-90.

1.2. Avnî'nin Hayatı ve Eserleri

Fatih Sultan Mehmet, tarihçilerin kaydına göre 29 Mart gecesi dünyaya geldi. Fatih II. Murad'ın altı oğlundan dördüncüsüdür. Annesi Hüma Hatun adlı dindar bir kadındır. Fatih Sultan Mehmet ilk evliliğini II. Bayazid'in annesi Gülbahar Hatun ile yapmıştır. Diğerleri ise Gülşah Hâtun; Karaman Oğullarından İbrahim Bey'in kızı, Sitti Mükrim Hâtun; Dulkadiroğlu Süleyman Bey'in kızı, Çiçek Hâtun; Türkmen Beyi'nin kızı, Helen Hâtun; Mora Despotu Demetrus'un kızı, Anna Hatun; Trabzon İmparatorunun kızı, Alexias Hâtun; Bizans Prenseslerindendir. Çocukları; Şehzâde Sultan Mustafa Han, Gevher Sultan, Şehzâde Cem Han, Şehzade Bayezid Han, ismi bilinmeyen iki kızı. Annesi Hüma Hatun Fatih Sultan Mehmet'in eğitimini beşikteyken başlatıyor. Osmanlı saraylarında tam anlamıyla donanım kazanmış şehzadelerin yetişmesi için ilk sistemli eğitim Sultan II. Murad tarafından oluşturulmuştur. Sarayda askerlik sanatı, musiki, devlet yönetimi, tarih, edebiyat gibi alanlarda ders alan şehzadeler tecrübe için diğer şehirlere gönderilmiştir. Fatih'in eğitiminde küçük yaşlardan beri etkili olan isim Sultan II. Murad oğlunu tecrübe kazanması için Bursa'ya göndermiştir.

Genel olarak Osmanlı eğitim sistemine baktığımızda eğitim yaşının şehzadeler için küçük yaşlarda başladığını görürüz. *“Osmanlı şehzadeleri için öğrenim çağı beş yaş olarak kabul edilmiştir. Bu bir devlet politikası olduğu için, ilk derste yüksek devlet ricali hazır bulunurdu.”*¹³ Devletin bu işleyişinden ötürü Fatih Sultan Mehmet, Edirne'de ilk eğitimini alıyor daha sonra Bursa'ya tecrübe kazanması için gönderiliyordu. On yaşında ise Manisa Sancak Beyliği'ne tayin edilmiştir. Amaç Fatih'in askeri ve idari anlamda eğitilmesidir. Sultan II. Murad oğlunun eğitimi ile ilgilenmesini istediği önemli bir isim vardır. Bu isim Molla Gürani'dir. II. Murad, Molla Gürani'yi Mısır'dan İstanbul'a şehzade Fatih'in eğitimi için getirtmiş ona geniş yetkiler vermiştir. Fatih ile hocası Molla Gürani'nin ilk karşılaşmaları kaynaklarda şu şekilde bahs olunur: *“Molla Gürani Manisa'ya varır, şehzadenin yanına girer, bir süre konuştuktan sonra şehzade, hocanın elindeki sopayı sorar. Molla Gürani: ‘Pederiniz serkeşliğinizi iştmişler, eğer yine okumak istemezseniz, emrettiler, sizi bu sopa ile yola getireceğim.’ der. Şehzâde bu tehdit üzerine, avcı elinde çaresiz kalmış aslan yavrusu gibi acı bir gülüşten sonra derse başlamıştır.”*¹⁴ Yaramaz bir öğrencilik yılları geçiren Fatih Sultan Mehmet yıllar ilerledikçe derslerine çok iyi çalışan, hocasının her sözünü dikkatle dinleyen bir öğrenci olmuştur. Arapça ve Farsçayı Fatih Sultan Mehmet bu yaşlarda öğrenmiştir. Şiir yazmaya da yine bu yaşlarda başlamıştır. Bunların yanı sıra peygamber geleneği olarak bir

¹³ *The Turkish Empire*, (New and Revised Edition), London, s. 53.

¹⁴ Nihad Sami Banarlı, *Fatih'in Zafer Sırları*, İstanbul 1959, s. 26.

meslek edinmesi gerekirdi. Hz. Davud’a duyduğu sevgiden ötürü top dökümcülüğünü seçmiştir.

Fatih Sultan Mehmet şehzadelik döneminde önemli zâtlardan dersler almıştır. Bu hocalar; Molla Hüsrev, Molla Gürani, Hoca Zade, Hızır Bey Çelebi, Ali Tusi, Molla Zeyrek, Sinan Paşa, Molla Lütü, Fahreddin-i Acemi ve Hoca Hayreddin gibi dönemin önemli isimleridir. Fatih bu hocalardan çeşitli dersler alması ona devlet erkanı terbiyesi, usul, hikmet kazandırmıştır. Bu hususla ilgili Nihad Sami Banarlı: *"Öyle hocalar elinde yetişen herhangi bir Osmanlı şehzadesinin esasen bir Fatih olmaması kolay değildi."*¹⁵ ifadesini kullanmıştır.

Fatih'e göre tüm hocalarından farklı, hepsinden cesur, kendisini (Fatih Sultan Mehmet'i) keşf eden Hoca Akşemseddin onun için hoca olmaktan çok öteydi. Fatih Sultan Mehmet, Akşemseddin'in bilgisine ve dehasına her zaman güvenmiş İstanbul'un fethinde bile surlardan içeriye birlikte girmişlerdir. Hatta İstanbul'un fethinde bir Rum kadını Akşemseddin'i Fatih sanmıştır. Böyle genç bir komutanın İstanbul'u alabileceğini düşünememiştir.

Fatih Sultan Mehmet askeri alanda başarı olduğu kadar sanatsal alanda da faaliyetlerde bulunmuş, sanata olan hayranlığını her fırsatta dile getirmiştir. İtalyan ressam Bellini'yi sarayına davet edip portresini yaptırması onun sanata olan düşkünlüğünü kanıtlar niteliktedir. İtalyan Langusto, Fatih'i anlatırken *"Şiddetli bir öğrenme ihtirasına sahip ve âlicenaptır."*¹⁶ ifadesini kullanmıştır. Tüm bunların yanı sıra Fatih Sultan Mehmet'in kişiliği başarılarında yadsınamaz. Fatih'in güçlü bir kişiliği vardı. O da adını tarihe yazdırmış diğer liderler gibi birtakım farklı özelliklere sahipti. Kendine güvenen, kararlı, asla sırrını paylaşmayan, analiz gücü yüksek, dindar ve adaletli bir kişilikti. *"Fatih Sultan Mehmet, ince yüzlü, uzunca boylu, dolgun vücutlu, heybetli ve iyi giyimli olup karizmatik bir kişiliğe sahipti. Seyrek güler, yüzüne bakıldığında hürmet ve korku telkin ederdi."*¹⁷ Fatih Sultan Mehmet yeri geldiğinde çok sert kararlar alan, büyük idealleri olan, korku telkin eden heybetli görünümünün yanında bazen de mülayim ara ara sükûnete kapılan, idaresi altında bulunan tebaya merhametle yaklaşan, affedici ve bağışlayıcı bir tutum sergilemiştir. *"Yani iki duygu durumu arasında bir duygusal yapıya sahipti."*¹⁸ Fatih Sultan Mehmet, dindar bir kişiliğe sahip olmasının yanında tedbiri hiçbir zaman elden bırakmamıştır. Yapacağı tüm seferlerde bütün olasılıkları bir arada düşünmüş bunları kimseyle paylaşmamıştır. Yüksek bir analiz gücüne sahip olması İstanbul'un fethinde kendini göstermiştir. Kırk gün süren kuşatmada Fatih tek bir plan değil birçok planı bir arada

¹⁵ Nihad Sami Banarlı, *Fatih'in Zafer Sırları*, İstanbul 1959, s. 26.

¹⁶ Osman Turan, *Türk Cihan Hakimiyeti Mevkuresi Tarihi*, İstanbul 1995, s. 66.

¹⁷ Halil İnalcık, *Mehmed II*, İslam Ansiklopedisi, C. 7, MEB, İstanbul 2003, s. 534.

¹⁸ İnalcık, a.g.e., s. 543.

kullanmıştır. Kafasında tasarladıklarını kimseyle paylaşmamıştır. Öyleki bir kazaskerle arasında geçen diyalog şöyledir; *"Eğer bu seferi sakalımın tellerinden birisi biliyor olsa idi onu derhal koparır yakardım."*¹⁹ demiştir. İstanbul'un fethinde gemilerin bir gecede Haliç'ten yürütülmesi hadisesi bu gizlilikle yapılmış, gemileri sabah Haliç'te gören Rum halkı şok yaşamıştır. Fatih'in kararlı ve bi o kadar hırslı kişiliğini Belgrad Savaşı'nda görürüz. *"Ordunun Hunyadi'nin kuvvetleri karşısında bozguna uğradığını görünce, hırsından dudaklarından kanlar akmaya başlamış ve atıyla ileri atılarak ordunun önünde tek başına kılıcını çekip düşman üzerine saldırmaktan çekinmemiştir. Onun bu büyük fedakârlığı savaşın zaferle sonuçlanmasına neden olmuştur. Gerek İstanbul'un alınmasında gerekse başka savaşlarda yerinde duramaz ordusuyla birlikte hücum ederdi."*²⁰

Sultan II. Murad 1451 yılında vefatından önce yerine oğlu Fatih Sultan Mehmet'in getirilmesini istedi. Osmanlı Devleti'nde gelenek olarak tahta çıkma adeti padişahın ölümünden sonra saraya ilk gelen şehzadenin hakkı olurdu. Bu nedenle padişah olması istenen şehzade kim ise Osmanlı Sarayı'na en yakın yere gönderilirdi. Gelenek bu iken Fatih Sultan Mehmet'in tahta çıkmasını babası II. Murad hayatta iken istemiştir. Bu nedenle Fatih, padişah tahtan ayrılmadan tahta çıkan ilk Osmanlı padişahıdır. Hatta bu uygulamanın örneği Fatih Sultan Mehmet'ten sonra bir daha görülmemiştir. Fatih Sultan Mehmet 13 yaşına geldiğinde Sultan II. Murad tahtı oğluna devredip kendisi tasavvuf işleriyle meşgul olmak istiyordu. Kendisi Manisa'ya çekildi. Tahtta ise bir çocuk bulunuyordu. Bunu fırsat bilen Macarlar büyük bir haçlı ordusu düzenlediler. Başta sadrazam Çandarlı Halil Paşa ve bazı vezirler Sultan II. Murad'ın tahta çıkmasını istiyorlardı. Bunun üzerine Fatih Sultan Mehmet babası II. Murad'a şu mektubu yazar: *"Eğer saltanat taraf-ı saadetinizde ise mülkünüzü perişan etmek için harekete geçilmiştir. Meselenin önemini arz ve ihtar ediyorum. Eğer saltanat bu tarafta ise ordu başında bulunmanız hakkında padişah emri vardır. Lüzum-u itaati tebliğ ve ihbar eyliyorum."*²¹ Tekrardan tahta çıkan Sultan II. Murad Varna Zaferinden sonra Manisa'ya dönmüştür. Fatih Sultan Mehmet 1451 yılında kutlu zaferden iki yıl önce babası II. Murad'ın ölümü üzerine tahtı bir daha bırakmamak üzere tahta çıkmıştır. Fatih 1451-1481 yılları arasında tahta kalmış otuz yıl devleti yönetmiştir.

Fatih Sultan Mehmet otuz yıllık saltanatı boyunca büyük işler yapmıştır. Şüphesiz ki bunlardan en önemlisi İstanbul'un fethi olmuştur. İstanbul'un fethi Sultan Mehmet'in önemli

¹⁹ Kemal Kızıltoprak, *Fatih Sultan Mehmet Han'ın Liderlik Sırları*, İstanbul 2002, s. 217.

²⁰ Selahattin Tansel, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmet'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri*, M.E.B. Ankara 1971, s. 1-2.

²¹ Kızıltoprak, a.g.e., s. 50.

bir mucit olduğunu da göstermektedir. Havan denilen çok güçlü bir silah bizzat Fatih tarafından keşfedilmiştir. Ayrıca Dünya denizcilik tarihinde gemilerin altına ilk bakır levhayı Fatih döşemiştir. Yine gemileri kızaklar üstünde karadan yürütmüş, roket kullanmıştır. Fatih devrinde geçen diğer olaylar ise;

1451

Karaman isyanı bastırılması ve Menteşe Beyliği'nin ele geçirilmesi

1452

Anadolu Hisarı'nın karşısına Rumelihisarı'nın yapılması

1453

İstanbul'un fethedilmesi, Adaların fethedilmesi

1455

Arnavutluk alındı, Rodos fethedildi

1456

Ceneviz, Sırbistan, Belgrad üzerine sefer düzenlendi

1458

Mora, Sırbistan, Atina fethedildi, Eyüp Camisi ve Türbesi yapıldı

1459

Molla Akşemseddin vefat etti

1461

Trabzon Rum İmparatorluğu, Midilli, Bosna fethedildi, Candaroğlu Beyliği alındı, Venedik-Osmanlı savaşları başladı

1466

Karaman ve Konya Osmanlı topraklarına katıldı

1471

Alanya alındı

1472

Silifke alındı, Akkoyunlu devleti yenildi, Topkapı Sarayı yapılmaya başlandı

1473

Otlukbeli Savaşı kazanıldı, Ali Kuşçu vefatı,

1476-77

Boğdan ve İtalya seferi düzenlendi

1481 yılı baharında Üsküdar'a Otağ-ı Hümayun kuruldu, tam bu sırada Fatih Sultan Mehmet rahatsızlandı. Soyundan gelen “*Nikris*”²² hastalığı artmıştı. Seferin nereye olduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte Mısır üzerine olacağı düşünülmekteydi. Ordu Gebze yakınlarına geldiğinde padişah fenalaşmıştı. Kelime-i Şahadet getirdi ve 3 Mayıs 1481’de ruhunu teslim etti.

Fatih Sultan Mehmet İstanbul’un fethinden sonra rivayete göre fethin ertesi günü şehrin mimarisiyle ilgilenmiştir. Yapmış olduğu incelemelerde 300 cami, 57 medrese, 59 hamam, 29 bedesten, saray, hisar, kale, sur, han ve köprüler yaptırmıştır. Bugün ki Kapalı Çarşı’nın büyük bir kısmı Fatih döneminde tamamlanmıştır. Ayrıca Fatih Sultan Mehmet’in bir de divanı bulunmaktadır.

²² Nikris Hastalığı: Halk arasında gut veya damla hastalığı, tıp dilinde ise podagra denir. Özellikle fazla kırmızı et yiyenlerde görülür. Daha fazla erkeklerde rastlanır. El, ayak başparmağı, diz ve dirseklerde şişkinlik meydana gelir.

1.3. Avnî Divanı ve Divan Üzerine Yapılan Çalışmalar

Fatih Sultan Mehmet'in şairlik yönüyle ilgili bilgileri dönemin tezkirelerinde ve nazire mecmualarında görüyoruz. Fatih'in elde bulunan şiirleri incelendiği zaman, kendinden önce gelen divan şairlerinin yolunda yürüdüğü, divan şiirinde yaygın konuları işlediği, vezin, söz, sanat ve kavram bakımından öncekilerle ortak bir görüşü benimsediği anlaşılır. Fatih de öteki divan şairlerinin kullandığı Yusuf ve Zeliha, Musa, Nemrud, Cem, Leylâ ile Mecnun, Ferhad ile Şirin gibi hikâye ve masalları yer yer şiirine soktuğunu görürüz. Sayıları az olmakla beraber şiirlerinde yeni duyuş ve çağrışımlar, buluşlar göze çarpar. Fatih aruzu ustalıklı kullandığı beyitlerinin yanında yer yer hatalarının da olduğu beyitler yazmıştır. Fatih Sultan Mehmet'in şiirlerinin tamamı henüz ele geçmemiştir. *"Bilinen tek nüsha Fatih Millet Kütüphanesi, Yazma Manzum Eserler kısmı no.305'te kayıtlı bulunan, Ali Emiri Efendi'nin bulduğu yazmadır."*²³ Bulunan bu eser Ali Emiri tarafından iki kere kopya edilmiş edebiyat camiasına tanıtılmıştır. Fatih Sultan Mehmet'in Avnî mahlasıyla ayazdığı şiirler tam bir divan oluşturacak nitelikte değildir. Avnî divanı genel olarak gazellerden oluşmuştur. Fatih'e ait var olduğu bilinen mürettep divanı ise ele geçirilememiştir.

*"Fatih'in bazı şiirlerini ilk defa derli toplu yayınlayan kişi Dr. George Jacob'dur."*²⁴ Jacob, Upsala Krallık Üniversitesi kitaplığındaki bir el yazması mecmuadan ve *"Şehî Tezkiresi"*, *"Lâtîfî Tezkiresi"*, *"Hasan Çelebi Tezkiresi"* ile *"Atâ Tarihi"*nden faydalanarak hazırladığı *"Der Divan Sultan Mehmeds des Zweiten"* (İkinci Sultan Mehmed Divanı) adlı eserinde (1904) 21 şiir vardır.

Fatih'in şiirleri ile ilgili ikinci kitap ise; Saffet Sıtkı'nın (Bilmen) hazırladığı *"Fatih Divanı"* (1944) Ali Emiri'nin Millet Kütüphanesi'ndeki yazma nüshadan kendi el yazısı ile iki nüsha olarak çoğalttığı kopyalardan yararlanarak hazırlamıştır. Bu eseri inceleyen Muhammet Nur Doğan; eserde okuma ve yazma hatalarının olduğunu söyler.

Üçüncü çalışma ise; Kemal Edip Ünsel'in (Kürkçüoğlu) *"Fatih'in Şiirleri"* adlı eseridir. *"Bu eser 1946 yılında Türk Tarih Kurumu Yayınları arasında çıkmıştır."*²⁵ Bu eser de yine Ali Emiri'nin kendi el yazması ile hazırladığı nüshalara dayanmaktadır. Bu eserde çeşitli kaynaklardan derlenen metinlerle Fatih Sultan Mehmet'e ait şiirlerin sayısı 87'ye çıkmıştır.

²³ Muhammet Nur Doğan, *Fatih Divanı ve Şerhi*, Yelkenli Yayınevi, İstanbul 2011, s. 10.

²⁴ Doğan, a.g.e., s. 10.

²⁵ Kemal Edip Ünsel, *Fatih'in Şiirleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1946.

Dördüncü çalışma; Ahmed Aymutlu tarafından hazırlanan “Fatih ve Şiirleri” adlı kitaptır. “*Eser 1992 yılında kaleme alınmıştır.*”²⁶ Bu eser de beyitler nesre çevrilip yayınlanmıştır.

Beşinci çalışma; Prof. Dr. İskender Pala’ya aittir. “*2001 yılında yayınlanan bu eser; şiirlerin elif be sırasına göre okunuşuna, nesre çevirisine ve açıklamalarına yer ayırmıştır.*”²⁷ İskender Pala’nın bu eseri roman tarzında kaleme almış eserin ilk sayfalarında Fatih Sultan Mehmet’in hayatı, eserleri ve dönemi hakkında bilgi vermiştir. Daha sonra beyitlerin açıklanmasına geçmiştir.

Altıncı çalışma ve tezimi hazırlarken büyük oranda faydalandığım Prof.Dr. Muhammet Nur Doğan’a ait “*Fatih Divanı ve Şerhi*” adlı eseridir. Eser hazırlanırken temel alınan nüsha Ali Emiri Efendi’nin bulduğu yazmadır. Bu yazmada bulunmayan şiirler de metne dahil edilmiştir. Bunlardan kitapta 50. sırada yer alan gazel M. Ali Tanyeri, Topkapı Sarayı Müzesi Bağdat Köşkü Kitaplığı 406 numarada kayıtlı Pervane Bey Mecmuasında bulmuş ve Pınar Dergisi’nin Mayıs 1977’de çıkan 65. sayısında yayınlamıştır. Yine Millet Kütüphanesi nüshasında bulunmayan bir başka şiirde Pervane Bey Mecmuasında bulunan ve 75.sırada bulunan iki dörtlüktür. Bu eserde Fatih’in divanında yer alan şair Avnî’nin kaleme aldığı söylenen bazı şiirleri III.Mehmet’e ait olabileceği için kitabına almamıştır. Aşağıdaki beyitte baktığımızda beyit için Vedat Ali Tok;

“İmtisal-i cahidu fillah olupdur niyyetim
Din-i İslâm’ın mücerred gayretidür gayretim”

“Üslup açısından III. Mehmet’e ait olabilir.” ifadesini kullanmıştır.²⁸

Fatih’in Âşık Çelebi tarafından “*Meşairü’s-Şu’arâ*” (Şairlerin Kutsal Durakları) adlı eserinde «Mürettep divanı meşhurdur» diye bildirilen Fatih’e ait mürettep divan bugün elimizde bulunmamaktadır. Ayvansaraylı İsmail’e ait “*Hadikat-ül-Cevami*” (Camiler Bahçesi) adlı eserinde bahs edilen Fatih’e ait Farşça şiirleri de bugün elimizde bulunmamaktadır.

Fatih Sultan Mehmet’in askeri yönü dışında sanata ve edebiyata olan düşkünlüğü bilinmektedir. Fatih Sultan Mehmet’in sanata ve sanatçıya vermiş olduğu bu değerden dolayı edebiyat camiasına bıraktığı divanını 1945 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nin

²⁶ Ahmed Aymutlu, *Fatih ve Şiirleri*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.

²⁷ İskender Pala, *Fatih Sultan Mehmed*, Şule Yayınları, İstanbul 2001.

²⁸ Vedat Ali Tok, *Fatih Divanı ve Şerhi*, Somuncu Baba Dergisi, 79. Sayı, Mayıs 2007, s.70.

Türk Edebiyatı Tarihi Kürsüsü'ne uzun yıllar başkanlık etmiş olan Ord. Prof. İsmail Hikmet Ertaylan başkanlığında, İstanbul'un fethinin 500. yıl dönümü için hazırlanan bu eser Fatih Sultan Mehmet'e ait olan ve orijinali Fatih'te Millet Kütüphanesi'nde bulunan Ali Emirî Efendi'nin bulduğu Divan-ı Sultan Mehmet'ten seçilmiş olan 60 şiirden meydana gelmiştir. Hazırlanan eserdeki şiirler, Cumhuriyet döneminin önemli hat sanatçıları tarafından Sultan Mehmet Mehmet zamanında kullanılan yazı çeşitleri ile yazılmıştır. Tezhipler, minyatürler ve eserin cildi Fatih Sultan Mehmet dönemindeki seçkin eserlerden derlenerek oluşturulmuştur.

Hazırlık aşaması yedi yıl süren “*Fatih Divanı*”²⁹ Cumhuriyet Dönemi klasik eserler içerisinde önemli bir yere sahiptir.

²⁹ Faruk Taşkale, *İsmek El Sanatları Dergisi*, Numune Yayınevi, Sayı 6, Haziran 2015, Sayfa 6-17.

2. AVNÎ DİVANÎ'NDA GEÇEN TÜRKÇE BİRLEŞİK FİİL ve BİRLEŞİK İSİMLERİN TESPİTİ

Bugün insanlar arasında iletişimi sağlayan pek çok unsur varken dil en gelişmiş iletişim aracı olma özelliğini korumaktadır. Yazının icadından çok önce sözlü olarak iletişimde kullanılan dil, kullanım alanı geliştikçe ve değiştikçe yeni kelime ve kavramlara ihtiyaç duyar hale gelmiştir. Kültür alışverişi ve medeniyetlerin ilerlemesiyle birlikte yerli ve yabancı kavramların karşılığını bulmak zorunluluk halini almıştır. Eski Türkçe döneminden sonra gelen dönemlerde dile giren yabancı kelime oranının gittikçe arttığını görmekteyiz. Orhun Yazıtlarına baktığımızda karşımıza saf, arı bir Türkçe çıkarken sonraki dönem eserlerinde yavaş yavaş yabancı unsur oranının artmış olduğunu tespit edebiliriz. Bu artışın öncelikli sebebi İslamiyetin kabulü olmakla birlikte, savaşlardaki kültürel etkileşim, ekonomik bağlantılar ve siyasi olaylar gibi pek çok neden sayabiliriz. Sistemli bir şekilde dile yabancı kelime girişi olmadığı için gramer kurallarının işletimi biraz yavaşlamıştır. Sadece fiil ya da ek fiil yardımı ile yüklemleştirilen Türkçe isimler yüklem olmakla kalmadı dile giren yabancı kelimeler de bu yöntemle yüklemleştirildi. *“Yabancı kaynaklı isim soylu kelimeleri de yüklem yapmak durumu ortaya çıktı ve isim+yardımcı eylem yapısı yoğun bir biçimde dilde kullanılmaya başladı.”*³⁰

Fiiller görevlerine göre asıl fiiller ve yardımcı fiiller olmak üzere ikiye ayrılırlar. Türkçede yardımcı fiiller iki biçimde karşımıza çıkar. Bunlardan birincisi bir isim ile fiilin birleştiği yapılar, ikincisi ise asıl fiille bir başka fiilin birleştiği yapılarıdır. Fiillerin bu işlevine bakarak; alıntı kelimeleri iki türlü fiilleştiririz:

1-Yardımcı ve yarı yardımcı fiilleri kullanarak,

telefon etmek, park etmek, şoke olmak, berbat eylemek, faks çekmek vb.

2-Alıntı kelimelere fiil yapım ekleri getirerek:

Selâmlamak, haberleşmek, telefonlaşmak vb.

Arapça ve Farsça kelimelerle kurulan isim+yardımcı eylem yapısında türeme ve düşme görüldüğü için tam bir yazım kuralı oluşturulamadığından gramer açısından aksaklıklara neden olmaktadır.

Türkçe sondan eklemeli diller grubuna girdiği için kelime türetme kök+ek şeklinde yapılmaktadır. Ana dilden gelme kök kadrosu oldukça sınırlıdır. Bunun için kelime türetme ihtiyacımızı karşılamak için düzenli birtakım yollara başvurulmuştur. Bunlardan en sık başvurduğumuz yollar; kelime türetme, kelime birleştirme, kalıplaşma ve yabancı dilden kelime alımıdır. Bu yapıların Eski Türkçe (Orhun Yazıtları) den itibaren kullanıldığını

³⁰ Ahmet Bican Ercilasun, *Kutadgu Bilig Grameri -Fiil-*, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara 1984.

görüyoruz. bol- fiilinin kullanımına baktığımızda ‘‘Bu yirde mana kul boldı’’ isim+yardımcı eylem birleştirme yapısını etkin olarak kullandığımızı doğrular niteliktedir. Birleştirmede iki veya daha fazla kelime yan yana gelerek farklı bir kavrama karşılık olurken türetmede canlı olan ekler var olan köklerle birleştirilerek yeni kavramlar oluşturulur. Ancak Türk dilinin geniş bir coğrafyada kullanılması, sözlü edebiyat yazılı edebiyattan önce oluşması gibi sebeplerden ötürü ilk sözlü edebi metinlerin ele geçirilmesi imkansızdır. Bu nedenle tam ve doğru tesbitin yapılamaması bazı sorunları beraberinde getirmiştir. Bu sorunlar Türkçenin grameri konusunda farklı görüşlerin doğmasına sebep olmuştur. Birleşik isim ve birleşik fiiller bu konuların başında gelmektedir. Bu konuda çeşitli bakış açılarının bulunmasına rağmen Türk dilinin tarihi metinleri ve günümüz lehçeleri üzerine yapılan çalışmalar birleşik fiil ve birleşik isim üzerine farklı görüşleri birleştirme ve farklılıkları ortadan kaldırmaya çalışmaktadır.

Avnî divanında yer alan birleşik fiilleri ve varsa birleşik isimleri tespit etmeden önce Türk dili tarihinde, birleşik fiil ve birleşik isimlerin yeri, bu konularda yapılan bazı çalışmaları ortaya koymakta fayda vardır:

Zeynep Korkmaz, ‘‘Türkiye Türkçesi Grameri’’ -Şekil Bilgisi- eserinde birleşik fiilleri, isim+yardımcı fiil veya birden fazla kelime ile bir esas fiilin birleşmesinden oluşan ve tek bir kavramı karşılayan fiil türü olduğunu ifade eder. Birleşik fiilleri kendi içinde;

a) *Esas anlamını korumuş veya esas anlamını korumakla birlikte birtakım işlev incelikleri kazanmış olan birleşik fiiller,*

b) *Esas anlamını kaybederek deyimleşmiş olan birleşik fiiller*³¹ olmak üzere iki gruba ayırmıştır.

Muharrem Ergin, ‘‘Türk Dil Bilgisi’’ eserinde ise birleşik fiili şu şekilde açıklar: İsim+yardımcı fiil veya bir fiil şeklinin meydana getirdiği kelime grubu olduğunu söyler ve birleşik fiilleri ikiye ayırır:

a) *Yardımcı fiilin başına getirilen isim olabilir.*

b) *Yardımcı fiilin başına getirilen fiil olabilir.*³²

Ahmet Bican Ercilasun ise ‘‘Kutadgu Bilig Grameri’’ -Fiil- isimli çalışmasında birleşik fiiller için;

‘‘Basit ve türemiş fiiller ile birleşik fiiller aynı işlevi görür yani yeni bir kavramı karşılar bu oluşumun iki tarafı fiil olabileceği gibi bir tarafı isim bir tarafı fiildir.’’³³ ifadesini kullanır.

M. Kaya Bilgegil, ‘‘Türkçe Dilbilgisi’’ eserinde birleşik fiilleri üçe ayırır:

a) *Bir isim ve bir yardımcı fiilden oluşanlar (namaz kıl-, yardım et-, hasta ol-)*

³¹ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara 2003, s. 150-153.

³² Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul 2000, s. 665- 672.

³³ Ahmet Bican Ercilasun, *Kutadgu Bilig Grameri-Fiil-*, Gazi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara 1984, s. 196.

b) İki fiilin yanyana gelmesiyle oluşanlar (düşeyaz-, geliver-, gidedur-)

c) Kaynaşma yoluyla oluşanlar (mihnet çek-, yorgun düş-) ³⁴ şeklinde üçe ayırmıştır.

Leylâ Karahan, “*Türkçe Söz Dizimi*” eserinde birleşik fiilleri ikiye ayırmıştır:

a) Bir hareketi karşılayan birleşik fiiller; bu grubu kendi içinde iki ana gruba ayırmıştır. İlk grup isim+yardımcı eylem şeklinde iken ikinci grup esas fiille kurulan birleşik fiillerdir.

b) Bir hareketi tasvir eden birleşik fiiller; bu grup ise zarf fiil ekini taşıyan bir fiil ile bir tasviri fiilden oluşan birleşik fiillerdir.³⁵

Tahsin Banguoğlu, “*Türkçenin Grameri*” birleşik fiilleri üç kısımda incelemiştir:

a) İki fiilden oluşan birleşikler

b) Tasviri fiiller

c) Karmaşık fiiller ³⁶

Jean Deny, “*Grammaire de la langue Turque*” eserinde birleşik fiilleri ikiye ayırmıştır:

a) Karmaşık fiiller kısmına “*complexe*” veya yerindelik “*périphrastique*” ifadesi de kullanılmıştır. İsim+yardımcı eylem şeklinde oluşturulur.

b) Mürekkep fiiller kısmında ise isim+fiil yapısı görülmüştür.³⁷

Haydar Ediskun, “*Türk Dilbilgisi*” eserinde birleşik fiilleri dört ana grupta toplamıştır:

a) İlk grupta iki ya da daha çok fiilin oluşturduğu yapılardır. Sürerlilik, yaklaşıma, yeterlilik ve tezlik birleşik eylemi.

b) İkinci grup sıfat fiil üzerine getirilen ol- yardımcı fiili ile oluşturulan birleşik eylemler. Kendi içinde üçe ayırmıştır.

1- Başlama fiilleri (yapar ol-...)

2- Bitirme fiilleri (yapmış ol-...)

3- Davranma fiilleri (yapacak ol-...)

c) Üçüncü grupta isim+yardımcı fiil yapısındaki birleşikler

d) Dördüncü grupta ise anlamca kaynaşmış birleşik fiiller ³⁸ şeklinde ele almıştır.

Talat Tekin, “*Orhon Türkçesi Grameri*” eserinde birleşik fiilleri iki kısma ayırmış çıkış noktası olarakta Orhun Yazıtlarını göstermiştir:

a) İsim ya da sıfat+yardımcı eylem

b) Eylem zarfı + tasvir eylem ³⁹

³⁴ M. Kaya Bilgegil, *Türkçe Dilbilgisi*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1984.

³⁵ Leylâ Karahan, *Türkçe Söz Dizimi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s. 69-73.

³⁶ Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu, Ankara 2015.

³⁷ Jean Deny, *Grammaire de la langue Turque*, Paris 1920-1921, (Türkçeye çev.: Türk Dili Grameri, Maarif Vekâleti Yayınları, İstanbul 1941.

³⁸ Haydar Ediskun, *Türk Dil Bilgisi*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1985.

³⁹ Talât Tekin, *Orhon Türkçesi Grameri*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 9, Ankara 2000.

Türkiye Türkçesinde birleşik fiillerin tasnifi yapılırken şekil bilgisi, cümle bilgisi, anlam bilgisi gözetilmeden yapılmıştır. Anlamca kaynaşmış birleşik fiiller görev ve anlam yönünden farklılık gösterir. Çünkü anlam bilgisinin içinde yer alan anlamca kaynaşmış fiiller şekil bilgisi ve cümle bilgisi konularında diğer birleşik fiiller gibi yorumlandığı için anlam karmaşasına gramer açısından sıkıntılara yol açmaktadır.

Diğer Türk dillerine baktığımız zaman birleşik fiil sınıflandırılmasında tümce bilgisi, anlam bilgisi ve şekil bilgisi göz önünde bulundurulduğunu görüyoruz:

Kırım Tatarcası; birleşik fiillerin sınıflandırılmasında şekil bilgisi göz önünde bulundurulmuştur. “*isim + fiil (cevap ber- 'cevap ver-', elak ol- 'helak ol-') ve fiil + fiil (okup başla- 'okuyup başla-', köçe tur- 'göçedur-')*”⁴⁰ şeklinde iki ayrılmıştır.

Kazak Türkçesi ve Özbek Türkçesinde de aynı sınıflandırmayı görürüz:

Kazak Türkçesi; “*fiil+fiil yapısı: (tura tur 'duradur', pişirip jatkan 'pişiren'), isim+fiil yapısı: (alay-tüley boldırjdar 'karmakarışık oldunuz', bayan etti 'beyan etti').*”⁴¹

Özbek Türkçesi; “*a) Fiil olmayan kelimelerin fiillerle birleşmeleri: himaya qılmaq, cavab bermaq, qol qoymaq... b) İki veya daha çok fiilin birleşmesi: alib ciqmaq, satib almaq, yazib qoyaqlmaq...*”⁴²

Sadece Türkiye Türkçesinde değil diğer Türk dillerinde de birleşik fiiller konusu tartışılmaktadır. Bu konu günümüzde tam bir işleme kavuşturulamamıştır. Bu yüzden birleşik fiiller konusunda çeşitli görüş ve yaklaşımlar karşımıza çıkmaktadır. Konuya çeşitli bakış açıları ile yaklaşılmasının birçok nedeni vardır. En temel sebeplerinden biri Türk dilleri birleşik fiiller bakımından çeşitli kadrolara sahiptir. Bu nedenle üzerinde görüş birliğine varılamayacak kadar farklı özelliklere sahiptirler. Ayrıca Türkçe fiil yapısı basit yapıdadır diyemeyiz. Çünkü sondan eklemeli diller grubuna giren Türkçe kelime türetiminde yapım ve çekim eki ile yapılan sistemde farklı anlamlara gelebiliyor ise fiil türetme işleminde de farklı anlamlara gelebilecek birleşik yapılar oluşturabiliyor. Fakat bu türetme mekanizması bütün Türk dillerinde aynı derecede olmadığı için tam bir görüş birliğine varılamamaktadır. Anlam bilgisi yönünden sıkıntıya yol açan diğer bir husus ise yeni oluşturulan birleşik fiillerin deyim anlamı taşıyıp taşımadığıdır. Buradaki anlam karmaşası üçüncü grup anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin

⁴⁰ Ş. A. Asanov, A. N. Garkavets, S. M. Useinov, *Kırımtatarca-Rusça Lügat*, Kiev: Radyanska škola, 1988, s.191.

⁴¹ Hülya Savran, *Kazak Türkçesi Kor ki t Ata Kitabı* (Transkripsiyonlu Metin Türkiye Türkçesine Çeviri-Dil Özellikleri-Sözlük), Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1994, s. 684 ve gerisi.

⁴² Ertuğrul Yaman, *Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesinin Söz Dizimi Bakımından Karşılaştırılması*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2000, s.152.

tasnifinde anlam karmaşası yaratmaktadır. Birleşik fiillerin tam tespiti yapılmadığı için Türk dili gramer dünyasının ortak eksikliğidir.

Bu eksikliklerin giderilmesi için öncelikli olarak birleşik fiil başlığı altında toplanan birçok fiil türlerinin birbirinden ayrışması gerekir. Bu ayrım yapılırken cümle bilgisi, şekil bilgisi, söz dizimi ve anlam bilgisi gibi hususlar göz önünde bulundurularak yapılmalıdır.

Birleşik fiillerin sınıflandırılmasında en genel görüşün şu şekilde olduğunu görmekteyiz:

Birinci kısım; bir isim ve ardından gelen yardımcı fiil (isim+yardımcı fiil) yapısı

İkinci kısım; bir fiil ve zarf fiil eki ile bağlanan ikinci fiil (fiil+fiil) yapısı olmak üzere iki ana gruba ayrıldığı görülmüştür. Anlamca kaynaşmış ve deyimleşmiş birleşik fiiller ise ilk grupta ele alınmış olup (isim+yardımcı fiil) asıl fiilin yardımcı fiil görevinde kullanıldığı tespiti yapılmıştır.

Tezimi oluştururken farklı görüş ve tartışmaların birleştiği ortak noktayı ele alıp birleşik fiilleri üç kısımda inceledim:

- a) Yardımcı Eylemlerle Kurulan Birleşik Fiiller (isim+yardımcı fiil)
- b) Özek Kurlallı Birleşik Fiiller (fiil+fiil)
- c) Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller

2.1. Birleşik Fiiller

Birleşik fiiller Türk dil bilgisi gramer konuları içerisinde kelime grupları başlığı altında incelenmektedir. Birleşik fiiller en genel tanımıyla; yeni bir hareketi karşılamak üzere oluşturulmuş birleşiklerdir. Birleşik fiiller üç kısımda ele alınmıştır. Yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiiller, özel kurallı birleşik fiiller ve anlamca kaynaşmış birleşik fiiller olmak üzere üç gruba ayrılmıştır.

1. Yardımcı Fiillerle Kurulan Birleşik Fiiller

Bu tür birleşik fiiller Orhun Yazıtlarında da işletimi sık kullanılmış birleşiklerdir. Daha sonraki yüz yıllarda ise yabancı kelime kavramlarını karşılamak için sık kullanılan yöntemlerden olmuştur. Bu yapı oluşturulurken bir isim ve bir yardımcı fiil bağlanması ile meydana gelir. (isim+yardımcı fiil) Başlıca yardımcı fiiller; et-, eyle-, ol-, yap-, kıl-, bul-, buyur- şeklinde sıralayabiliriz.

hasta ol-, yardım et-, namaz kıl-, naz eyle-...

Bazen de bu birleşik yapıda isim kısmının sıfat fiil olduğunu görürüz.

görünmez ol-, dönecek ol-, sevecek ol-..

2. Özel Kurallı Birleşik Fiiller

Fiille, kalıplaşmış başka fiilin zarf fiil ekiyle kaynaşması ile oluşur.

Yeterlik Fiili; esas fiil ile a/e zarf-fiil biçimi üzerine bil- fiilinin getirilmesi ile oluşur.

açabil-, alabil-, bırakabil-, eğlenebil-, oturabil-, sevebil-, sıyrılabil-, geçmeyebil-...

Süreklilik Fiili; esas fiil ile a/e zarf-fiil biçimi üzerine dur-, gel-, kal- fiillerinin getirilmesi ile oluşur.

anlatadur-, başlayadur-, bekleyedur-, gidedur-, bakıpdur-, dolanıpdur-, çıkagel-...

Tezlik Fiili; esas fiil ile ı/i zarf fiil biçimi üzerine ver- fiilinin getirilmesi ile oluşur.

bırakıver-, çekiver-, damlayıver-, kayıver-, kazıver-, taşıver-, başlayıver-...

Yaklaşma Fiili; esas fiil ile a/e zarf-fiil biçimi üzerine yaz- fiilinin getirilmesi ile oluşur.

bayılayaz-, devrileyaz-, düşeyaz-, kırılayaz-, düşeyaz-...

3. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller

Bu gruptaki birleşik fiiller bir isimle herhangi bir fiilin anlamca kaynaşmasıyla oluşur. Kelimeler gerçek anlamından uzaklaşabilir. Bunların çoğu çekimlenebilen deyimdir. İki şekilde oluşurlar:

1- Bu oluşumda yardımcı fiillerle oluşan bileşikler yapısı ile oluşur, tek bir kavramı karşılar.

2- İkinci oluşumda ise şekil kaynaşmasının yanında anlamda kayma ve kalıplaşma ile deyimleşme görülür.

2.2. Birleşik İsimler

Birden fazla kelimenin bir araya gelerek oluşturduğu isimlerdir. Türkçe söz varlığı açısından yeni bir kavram oluşturulurken veya yabancı dilden kelime alımı yapılacağı zaman belirli şekil bilgisi kuralları çerçevesinde tamlama oluşturularak yapılır. Bu oluşum sırasında anlam koruması olabileceği gibi anlamda değişme de olabiliyor. Birleşik kelime oluşumu iki şekilde oluşur:

1- Bu birleşik kelime oluşumunda kelimelerden her ikisi de anlamını koruyarak bir araya gelirler ve ayrı yazılırlar:

akşam yemeği, bahçe duvarı, boyun bağı, çalar saat, çıkmaz sokak...

2- Bu birleşik kelime oluşumunda kelimelerden her ikisi ya da sadece biri anlam yitimine uğrayarak yeni bir kavrama karşılık olurlar ve bitişik yazılırlar:

bilgisayar, aslanagzı, sivrisinek, yekyat, dalgakıran, cumartesi, seksen...

3. AVNÎ DİVANI'NDA TESPİT EDİLEN BİRLEŞİK FİİLLER

3.1. Yardımcı Eylemlerle Oluşan Birleşik Fiiller

3.1.1. Etmek Yardımcı Eylemi ile Oluşanlar

1. “Mesned-i hüsn üzre señ ben hâk-i rehde pâ-y-mâl

Mûr hâlin niçe ‘arz ide Süleymânûm saña”⁴³

‘arz et- (s. 20/b. 2): saygı ile bildirmek, sunmak; arz etmek

2. Ğam şebi efgânûm işidilmez olsa za‘ fdan

Zîr ü bem âheng iderse tañ degül a hem baña

âheng et- (s. 23/b. 3): uyum göstermek, uzlaşmak

3. ‘İşk içinde kimi yâr idem kime hâlûm diyem

Düşmen oldılar señüñçün dôstum ‘ âlem baña

yâr et- (s. 23/b. 6): sevgili olmak, dost, tanıdık

4. Râz-ı ‘ışkı ‘ âşıkâr itmege tâkat bulmasa

Sînesinde nâvek-i dil-dûzlar pinhân olup

‘âşıkâr et- (s. 27/b. 5): belli, apaçık, meydanda olmak

5. Dilberinden rahm eger olmazsa ol dil-hasteye

Kimseler derdine dermân idemez imkân olup

dermân et- (s. 27/b. 6): güç, takat, mecal, derman olmak

6. Virseler mülk-i cihânûñ tâc u tahtı devletin

‘Avnî kûyun terkin itmez başına sultân olup

terkin et- (s. 27/b. 7): bırakmak, ayrılmak, vazgeçmek

⁴³ Doğan, a.g.e., s. 20.

7. Her zeman ‘âşıklara varmak der-i cânâna güç

‘Arz-ı hâl itmek gedâlar hâzret-i sultâna güç

‘ârz-ı hâl et- (s. 33/b. 1): sunmak, yüksek bir makama anlatmak, bildirmek

8. Gözlerüme cevır kaçd itse rakîbî gösterür

Zulm mu‘ tâdı degüldür pes gelür insâna güç

kaçd et- (s. 33/b. 4): amaçlı, isteyerek yapmak

9. Âşnâlar gözlerüm yaşın görüben havf ider

Bî-muhâbâ sâlik olmak kulzüm ü ummâna güç

havf et- (s. 33/b. 2): korkmak

10. Gül yüzün üzre ki düşmüş ca‘ d-ı kâkül şâh şâh

Zînet itmiş bâğ-ı hüsnün tâze sünbül şâh şâh

zînet et- (s. 35/b. 1): süs, süslemek, bezek

11. Bâğ-ı ‘âlemde yüzün mânend bir gül isteyüp

Cüst ü cû idüp gezer gülzârı bülbül şâh şâh

cüst ü cû et- (s. 35/b. 3): arayıp sormak

12. ‘Avnîyâ mekr-i rakîb-i dîvî def‘ itsün deyü

Peyk-i âhuñ boynına takdum hamâyil şâh şâh

def‘ et- (s. 35/b. 5): öteye itmek, savmak

13. Çün ecel şulh itdürür âhîr nizâ‘ı kaldurur

Pes nedür dünyâ için bu kırî gavgâdan murâd

şulh et- (s. 39/b. 4): barışmak, uzlaşmak

14. Âstânuñda nigârı görmesem ye' s itmezem

Bu meşel meşhûrdur kim çıkmaduk cândan ümîd

ye' s et- (s. 42/b. 3): ümitsizliğe kapılmak

15. Hâr bakma dil-i vîrânuma ' ışka nazar it

Gördüğün genc-i nihân maḥzen-i vîrâna geçer

nazar et- (s. 45/b. 3): bakış, bakmak, göz atmak

16. Kûy-i dilberde figânuma ider ta' n rakîb

Zâğ-ı nâ-sâzı görün mûrg-i hoş-elhâna geçer

figânuma et- (s. 45/b. 4): feryad etmek

17. Şabâ ' ıkd-i ser-i zülfüñi ḥall itmekde ' âcizdür

Belî her kişiye âsân degüldür ḥall-i müşkiller

ḥall et- (s. 48/b. 3): çözmek, çözüm yolu bulmak

18. Eger deyr-i muğân tavfin ideydün ' Avnîyâ bir gün

Görürdün âteş-i meyden fûrûzân şem' -i maḥfiller

tavfin et- (s. 48/b. 7): etrafı dolaşmak, çevresini dolaşmak

19. Bî-iḥtiyâr yârini kendüye râm ider

' Âvnî anuñ ki tâlî' i vü baḥtî yârdur

râm et- (s. 51/b. 5): itaat etmek, boyun eğmek, kendini başkasının buyruğuna bırakmak

20. Mihr ü meh âb içre ' arz-ı ḥüsn iderlermiş saña

Lîk ḳadri anlaruñ bu işden aşağı düşer

' arz-ı ḥüsn et- (s. 54/b. 4): güzellik göstermek

21. Bâğa servini ḥırâmân itse ol ruḥsârı gül

Na' ra-ı bülbülle gülşen şahnına ğavgâ düşer

ḥırâmân et- (s. 54/b. 5): salına salına, naz ve eda ile yürümek

22. Ehl-i (dehre) ‘ âlemüñ ma‘ mûresin ‘ arz itseler

Ehl-i fakruñ hişşesine mülk-i istiğnâ düşer

‘arz et- (s. 54/b. 6): yüksek bir makama anlatmak, bildirmek

23. Eger meyl itmese nâza güzeller

Göñül aldurmaz idi ehl-i diller

meyl et- (s. 61/b. 1): eğilmek, eğiklik, sevmek, tutulmak, gönül akışı

24. Kalur ayakda zülfüñe uyanlar

Saçuñ sevda iden başdan çıkarlar

sevda et- (s. 61/b. 6): sevmek, istemek, arzulamak

25. Her kaçan seyr ide bâğa ol gül-i ra‘ nâ gelür

Na‘ra-i bülbülle bâğuñ başına gavgâ gelür

seyr et- (s. 68/b. 1): gitmek, yürümek, ilerlemek

26. Lâ‘l-i cân-bağşıyle ‘ uşşâka hıtâb itse nigâr

Mürdeler üzre sanasen Hâzret-i ‘ Îsâ gelür

hıtâb et- (s. 68/b. 7): söylemek, seslenmek, sözü birine yöneltmek

27. Baş üzre yir itsem yiridür şu‘le-i âha

Hicrân şebi yâr ışigine râh-nümâdur

yir et- (s. 71/b. 3): yer etmek, yer, mekân, mahal tutmak

28. ‘ Ömr geçdügi kıyâmet kopduğı olur ‘ ıyân

Çün hırâman seyr idüp ol kâmet-i bâlâ geçer

seyr et- (s. 74/b. 1): gitmek, yürümek, ilerlemek

29. Gönülde ne var ise fâş itdi göz

Seni sevdigüm ya‘ni pinhân mıdur

fâş et- (s. 77/b. 2): gizli olanı açığa vurmak, duyurmak, ortaya dökmek

30. Gözüm ile deryâ nice baĥs ide

Gözüm gibi ol gevher-efşân mıdur

baĥs et- (s. 77/b. 3): üzerinde konuşmak, konu etmek

31. Dimiş ‘Avnîye ben cefâ itmezem

Aña cevır iden yoksa devrân mıdur

cefâ et- (s. 77/b. 5): eziyet, sıkıntı, çile etmek

cevr et- (s. 77/b. 5): haksızlık etmek

32. ‘İşķa dayandım belâ vü miĥneti fıkır itmedüm

Şan‘atinde gâĥ olur ‘âciz kalır üstâdlar

fıkır et- (s. 79/b. 5): düşünmek

33. Bîsütûn-ı ĥamda efĥân eylesem Ferĥâd-veş

Raĥm idüp ben zâre ĥilür kûhdan feryâdlar

raĥm et- (s. 79/b. 6): acımak, esirgemek, korumak

34. Meşrebi âyînesi olsa mükedder zevkden

‘Avnîyâ itmez mürîde fâ‘ide irşâdlar

fâ‘ide et- (s. 79/b. 7): fayda etmek, faydalı olmak

35. Şöyle ĥâk oldım ki âĥ itmeĥe ĥavf eyler gönül

Lâ-cerem bâd-ı şabâ ile ĥubâr elden gider

âĥ et- (s. 82/b. 3): feryat etmek, beddua etmek, âĥ etmek

36. Yâr için ağıâr ile merdâne ceng itsem gerek

İt gibi murdâr raķîb ölmezse yâr elden gider

ceng et- (s. 82/b. 5): savaşmak, kavga etmek, çekişmek

37. ‘Avnî gözi Maķmûd řehûñ bakduğı bu kim

Mülkin dahîler zabtı ider aña nigerândur

zabt et- (s. 85/b. 5): idaresi altına almak

38. ‘Avnîyâ cismûñ yanup küllî kül oldıysa eger

‘Iřķ odın hıfzı itmek için işbu hâkister yeter

hıfz et- (s. 90/b. 5): saklamak, korumak

39. Gözyaşın hıarc itdi vařluñ almadı

‘Avnî bu bâzârda mağbûndur

hıarc et- (s. 93/b. 5): harcamak, sarf etmek, tüketmek

40. Saçun sevdâsın itmekde gönül bir bûya ķâni‘dür

Benüm baķt-ı siyâhumda raķîb aña mâni‘dür

sevdâsın et- (s. 96/b. 1): sevdalanmak, tutku

41. Melekden hûrdan sebķat ider dildâr hüşniyle

Degüldür âb (u) gıl aşlı hemâna şun‘-ı şâni‘dür

sebķat et- (s. 96/b. 2): ilerlemek, geçmek, yol almak

42. Benüm ‘ıřķum señûñ hüşnûñ beyânın kılsa râvîler

Ne deñlü vaşf iderlerse ke-mâ-hî cümle vâki‘dür

vaşf et- (s. 96/b. 3): anlatmak

43. Bugün mülk ü hazâ 'yin her ne cem' iyyet ki cem' itdüñ

Mey ü maḥbûba şarf olmazsa 'Avnî cümle zâyî' dür

cem' et- (s. 96/b. 5): toplamak, bir araya getirmek

44. Bâdeye baş üzre yir idüp ayağa salmazuz

Hürmetin câm-ı meyün ol deñlü idrâk eylerüz

yir et- (s. 99/b. 2): yer etmek, yerleşmek

45. 'Işık ile vîrân iden göñlini ma' mûr istemez

Hâtırın maḥzûn iden bir laḥza mesrûr istemez

vîrân et- (s. 102/b. 1): yıkmak, harap etmek, harabeye çevirmek

maḥzun et- (s. 102/b. 1): hüzünlenmek, kaygılanmak

46. Lâ' l-i nâba meyl kılmaz bağrını pür-ḥûn iden

Dâmenin pür-eşk iden lû' lû-yı menşûr istemez

pür-ḥûn et- (s. 102/b. 4): kanla dolmak

pür-eşk et- (s. 102/b. 4): gözden akan yaşla dolmak

47. Görsek ol ğonca-lebi çâk-ı girîbân iderüz

Gül yüzün yâdına bülbül gibi efgân iderüz

çâk-ı girîbân et- (s. 105/b. 1): yaka yırtmak

efgân et- (s. 105/b. 1): ıstırap ile haykırmak, bağırıp çağırmak

48. Haste dil kapuñı varsa n' ola tîmâr ister

Yine bu derde anuñ derdine dermân iderüz

dermân et- (s. 105/b. 2): çare olmak

49. Mihrüñ ey ḥüsn-(i) bedî' ü leb-i lâ' li şîrîn

Kışşâ-i Ḥamza gibi 'âleme destân iderüz

destân et- (s. 105/b. 2): hikaye etmek

50. Kâmetüñ şevki ‘alem-veş ne kadar olsa ‘ıyân

Dilde râz-ı dehenüñ sırrını pinhân iderüz

pinhân et- (s. 105/b. 4): gizlemek, saklamak

51. ‘Avnîyâ gerçi ölüm dünyede müşkil işdür

Ġamze-i dilber ile biz anı âsân iderüz

âsân et- (s. 105/b. 5): kolaylamak, kolaylaştırmak

52. Ağlamaz cân bülbül işimden girü feryâd idüp

Bâğ-ı dilde hüsn ile bir verd-i ħandândur Veyis

feryâd et- (s. 108/b. 2): feryat etmek, haykırmak, bağırarak

53. ‘Avnîyâ çün devlet el virdi ki mihmân oldu yâr

Furşatı fevt itme kim biñ câna erzândur Veyis

fevt et- (s. 108/b. 5): elden çıkma, yitme, ölmek

54. Yüzün gülzârı şevkinden gözüm ħavzı pür-âb olmuş

İki gözüm kabağı seyr ider anda ħabâb olmuş

seyr et- (s. 110/b. 1): gitmek, yürümek, ilerlemek

55. Ĥalk-ı ‘âlem ki hilâli gözedür illâ ben

Kaşların seyr iderem özge temâşâ olmuş

seyr et- (s. 113/b. 3): gitmek, yürümek, ilerlemek

56. Şâfâ’-y-ile ire mi anda tîre-dil şûfi

Meger mübeddel ide eylüge ħışâl-i şenî‘

mübeddel et- (s. 118/b. 3): değişmiş, değiştirmek

57. Bu meste keyfiyyet-i bâdeden su’âl itmeññ

Belî ħaħikat-ı deryâyı kande bile ħarîħ

su’âl et- (s. 121/b. 3): sormak

58. Ğam beyâbânında şeydâ idüp ey Leylî-hırâm

‘Aql ü hûşumdan ayırduñ beni mecnûn eyledüñ

şeydâ et- (s. 131/b. 2): sevda nedeniyle aklını yitirmiş, çılgın olmak

59. Eşk-i sîm ü rûy-i zerdüm nağdini izhâr idüp

Dostum ‘uşşâk içinde beni Kârûn eyledün

izhâr et- (s. 131/b. 3): meydana çıkarmak, belirtmek, göstermek, açığa vurmak

60. Lâ‘l-i nâbun yâdına kıan içmek idi ‘âdetüm

Eşk-i hûnînüm aña yâr itdün efzûn eyledüñ

yâr et- (s. 131/b. 4): sevgili olmak, yardım etmek, desteklemek

61. Hecr bî-dâdına ülfet dutmış idi ‘Avnînüñ

Ğayrlarla ‘ayş idüp hâlin diğcr-gûn eyledüñ

‘ayş et- (s. 131/b. 6): yaşamak

62. Sîneden ben ki çekem âh ü figân-ı derd-nâk

Yaralar kıan ağlayup ol dem iderler sîne çâk

sîne çâk et- (s. 134/b. 1): göğsü yaralı olmak, yaka yırtmak

63. Her ne deñlü zülfüñüñ şahbâzı cânlar şayd ider

Ol hevâda cân kuşı pervâz ider bî-vehm ü bâk

şayd et- (s. 134/b. 3): avlamak

pervâz et- (s. 134/b. 3): uçmak

64. Sürmege yüz pâ-y-i serv-i yâre bolur dest-res

Kangı ‘aşık kim su gibi meşrebini ide pâk

pâk et- (s. 134/b. 4): temizlemek

65. Gül yüzüñ rengiyle gül cânına bî-dâd eyledüñ

Ḳaddüñe serv(i) kul itdüñ yine âzâd eyledün

kul et- (s. 138/b. 1): kul, köle etmek

66. Dâne-i hâl ile hüsnüñ hırmenin zeyn ideli

Cân ile dil hâşılını cümle ber-bâd eyledün

zeyn et- (s. 138/b. 2): süslemek

67. Ḳâmetin yâd itmez aña kim leb-i cânân gerek

Sakınur lâ-büd hevâdan her kime kim cân gerek

yâd et- (s. 142/b. 1): hatırlamak, anmak

68. ‘Avnîyâ rindân harâbât içre ‘ayş itmek içün

‘Arşa-i ‘âlem aña şahñ ü felek eyvân gerek

‘ayş et- (s. 142/b. 5): yaşamak

69. Cânlar alur revân itseñ hırâmân kâmetüñ

‘Avnîye cân virür ammâ lutf-ı güftâruñ senüñ

revân et- (s. 145/b. 5): yola koyulmak

70. Göñül feryâduña raḥm itmez ol yâr

Aña benzer ki hoşdur âh ü zâruñ

raḥm et- (s. 148/b. 4): acımak, esirgemek, korumak

71. Salṭanat tâcına baş eğmez kabûl itmez serîr

Saña biñ cân ile kuldur özge sultândur göñül

kabûl et- (s. 155/b. 4): kabul etmek, benimsemek, razı olmak

72. ‘Avnî bir şayd-ı za‘îfüñdür bu gün ‘âlemde kim

Muḥkem it zencîr-i zülfüñden anuñ boynına gull

muḥkem et- (s. 155/b. 5): sağlam kılmak, sağlamlaştırmak

73. Mürğ-i dil her dem ider ol âteşîn ruhsâra meyl

Kim semender lâ-büd ider kınde-y-ise nâra meyl

meyl et- (s. 158/b. 1): eğilmek ,sevmek, tutulmak, gönlünü kaptırmak

lâ-büd it- (s. 158/b. 1): lazım, gerekli olmak

74. Âhum işitdükçe rahmi der nigâr ammâ rakîb

Rahm kılmaz bâda itmez çünkü seng-i hâra meyl

rahm et- (s. 158/b. 3): acımak, esirgemek, korumak

75. Sevdün ol dilberi söz eslemedün vay gönül

Eyledün kend' özüni ' âleme rüsvây gönül

Saña cevı eylemede kılmaz o pervây gönül

Cevre şabr eyleyemezsen nideyin hây gönül

Gönül eyvay gönül vay gönül eyvay gönül

ne et- (s. 163/b. 1): ne, nasıl, ne şekilde etmek

76. ' Işk-ı dildâr ile niçe idesen nâle vü zâr

Eyledün şabr ü qarârı bu hevâlarda nişâr

Zülfî sevdâsı ider ' âlemi çün başuña dar

Fâyide ne dutalum eyleyesen terk-i diyâr

Gönül eyvay gönül vay gönül eyvay gönül

nâle vü zâr et- (s. 163/b. 4): inleyip ağlamak

77. Nedür bu hüsn ü şemâ' il nedür bu hulk-ı cemîl

Ki sende zâhir idüpdür Hudâ-yı Celle Celîl

zâhir et- (s. 167/b. 1): görünmek, belli etmek

78. Gönül eşigün umar cânın itmedin kurbân

Ne çare cennete girmeğe kişi olsa bahîl

kurbân et- (s. 167/b. 4): kurban etmek

79. Uyurmuş bilmedüm bûlbûl-mişâl itdüm hezâr efgân

Meded ol çeşmi nergis gonca-i nâzı uyandırdum

hezâr efgân et- (s. 171/b. 3): ıstırap ile haykırmak

80. Hûk-i pâ-yi yâr tâcum kûy-i dilber mesnedüm

Reşk ider Cemşîd ü Cem taht ü külâhumdan benüm

reşk et- (s. 176/b. 4): kıskanmak

81. Hây-l-i ‘ışkı şâh-râh-ı gamda kılsam germ-rev

Çeşm-i encüm kühl ider gerd-i gerd-i sipâhumdan benüm

kühl it- (s. 176/b. 5): sürme çekmek

82. Yüzünle zülfünü giceyle güne nisbet idüp

Kaşuñla kirpigünü tîr ile kemâna yazam

nisbet et- (s. 179/b. 2): kıyaslamak

83. Gözüñ ki kaşd ide kan dökmege hüsâm okuyam

Müjeñ ki sineleri çâk ide sinâna yazam

kaşd et- (s. 179/b. 3): amaçlı, isteyerek yapmak

çâk et- (s. 179/b. 3): parçalamak

84. Sirişk seylini deryâlara idem teslîm

Güneş yüzün gamını levh-i âsmâna yazam

teslim et- (s. 179/b. 4): vermek, devretmek, bırakmak

85. Yine mestâne gelün ‘azm-i harâbât idelüm

Hizmet-i pîr-i muğân ile mübâhât idelüm

harâbât et- (s. 183/b. 1): virane etmek, yıkmak

mübâhât et- (s. 183/b. 1): övünmek, kendini övmek

86. Hum-ı meyden götüri ‘âlemi seyrân idelüm

Ṭûr-ı ‘ışka cıkalum yine münâcât idelüm

seyrân et- (s. 183/b. 2): seyretmek, gezmek, bakıp seyretmek

münâcât et- (s. 183/b. 2): dua etmek, yakarmak

87. Zâhid-i huşk kabul eyleyüben ‘özüümüzi

El virürse bir ayağ ile mükâfât idelüm

mükâfât et- (s. 183/b. 3): hediye etmek, ödül vermek

88. Ṭa‘n idüp hâlete bize eger inkâr ide

Bâde vü beng şühûdî-y-ile işbât idelüm

ṭa‘n et- (s. 183/b. 4): ayıplamak

inkâr et- (s. 183/b. 4): gizlemek, saklamak, yadsımak

işbât et- (s. 183/b. 4): meydana çıkarmak, kanıtlamak

89. Hâlvetine bizi nâ-maḥrem ider zâhidi gör

Duḥter-i rezle varup biz dahi maḥrem olalum

nâ-maḥrem et- (s. 187/b. 3): mahrem olmayan, sakınca olmayan

90. Yâr cevri itmek ile nâm ü nişân buldı-y-ısa

Cevr çekmeklük ile biz de müsellemler olalum

cevr et- (s. 187/b. 4): eziyet etmek, cefa etmek, üzme

91. Gözüm yaşı-y-ıla kûy-i nigârî lâle-zâr itdüm

Fiğân u nâleden ol lâle-zârı mürğ-zâr itdüm

lâle-zâr et- (s. 190/b. 1): lale bahçesine çevirmek

mürğ-zâr et- (s. 190/b. 1): kuş bahçesine çevirmek

92. Gözüñ âhusınuñ şevkı-y-ile şahrâlara düşdüm

Saçuñ sevdâsı-y-ıla nâfe-veş terk-i diyâr itdüm

terk-i diyâr et- (s. 190/b. 2): terk etmek

93. Kādũñ serv-i firâkıında yaşumı cûy-bâr itdüm

Yüzũñ gülzârı yâdına gözüm ebr-i behâr itdüm

cûy-bâr et- (s. 190/b. 3): ırmağa dönüştürmek

ebr-i behâr et- (s. 190/b. 3): yağmur yüklü bulut olmak

94. Cünûn şahrâsı içinde felekde(n) başuma yağan

Cefâ taşlarını cem‘ eyledün seng-i mezâr itdüm

seng-i mezâr et- (s. 190/b. 4): mezara taş yapmak

95. Şanemler hüsni tasvîrinde bir büt-şekl ile ‘Avnî

Göñül deyrini ser-tâ-ser kamu naķş u nigâr itdüm

naķş u nigâr et- (s. 190/b. 5): resim çizmek

96. Tevârîh-i Cem İskender itmez hâtırum hergiz

Meger câm-ı cihân-bîn eyleye anı yine rûşen

hergiz et- (s. 193/b. 1): tatmin etmek

97. Zemâna i‘tibâr u ‘ömre olmaz i‘timâd itmek

Hoş ol dem kim bu devr içre kılavuz devr sâgar fen

i‘timâd et- (s. 193/b. 5): güvenmek

98. Çemen ra‘nâlarına ‘ömr bağından haber yokdur

Bu hâle eşk ü nâleyle behâr elbet ider şîven

şîven et- (s. 193/b. 7): matem tutmak

99. Bu dâr’ül-hâdiş içre niçe gün durmağ olursa

Hemân yeğdür ki ‘Avnî idesün meyhâne(yi) me’men

me’men it- (s. 193/b. 9): güvenilir yer yapmak

100. ‘Işķ-ı riyâyı terk idemez zâhidi görũñ

Şükr-i Hudâ ki ‘Avnî degül şerm-sâr-ı hüsñ

terk et- (s. 198/b. 6): bırakmak, ayrılmak, vazgeçmek

101. Eger blbl gibi her niçe feryd  fiĝn itsem
Naşbm hr-ı mihnetdür benüm ol gül ‘izarumdan
feryd  fiĝn et- (s. 201/b. 2): ıstırap ile haykırmak

102. Piyde hk-i pyına niçe ferzneler ruĝ kor
Bu hki py-ml itmek umaram şeh-svrumdan
py-ml et- (s. 201/b. 3): ayak altına almak

103. Gerçi kim aĝız bir itdi gller ile ĝoncalar
Ol şeker-leb söze gelse anlara deĝmez sĝan
aĝız bir et- (s. 204/b. 2): aĝız birliĝi saĝlamak

104. Göricek gller yoluņa dkilp saılduĝın
Varını ol dem nişr itdi ĝnde nesteren
nişr et- (s. 204/b. 4): saçmak, serpmek

105. Ey Ysf-ı zemne nice cn hlş idem
Ĝamzeñ ki katlme takınur tĝ ile sinn
hlş et- (s. 207/b. 4): kurtulmak

106. Hk-i py-i yrdur bu gözlerüm pr-nr iden
Cevr-i dilberdr dem--dem htırm mesrr iden
pr-nr et- (s. 216/b. 1): nurlandırmak
mesrr et- (s. 216/b. 1): sevinmek, memnun olmak, sevinçli olmak

107. Nvek-i dil-dzdur cn mlkin bd eyleyen
Hançer-i dildrdur dil hnesin ma‘ mr iden
ma‘ mr et- (s. 216/b. 2): şenliklendirmek

108. Gün gibi hüsnüñ seni ‘ âlemde meşhûr eyledi
Beni ‘ ışıkuñdur cihân içinde hem meşhûr iden
meşhûr et- (s. 216/b. 3): ünlenmek, şöhretlenmek, tanınmak

109. Zülf-i şeb rengüñ firâkıdur perîşân-hâl idüp
Gözlerüme ‘ âlemüñ rûşenlığın deycûr iden
perîşân-hâl et- (s. 216/b. 4): hali perişan olmak
deycûr et- (s. 216/b. 4): karanlık etmek

110. Gözü yaşıyle yazar sürhî yerini dem-be-dem
‘ Avnîyâ eş‘ âruñı levh-i dile meşûr iden
meşûr et- (s. 216/b. 5): örtülü, kapalı, gizlemek

111. Seherde bülbüle sordum niçün feryâd idersün sen
Niyâz eylerem Allah’a rakîbüñ iftirâ’sından
feryâd et- (s. 219/b. 2): yardım için bağırarak, haykırmak

112. Tarf-ı burka‘ götürüp ‘ arz-ı cemâl eyler ise
Şehri nûr ide gibi âteş-i ruhsâr yine
şehri nûr et- (s. 223/b. 4): şehri aydınlatmak

113. Señ dür-i meknûn firâkıında gözüm yaşın görüp
Baña taklîd idüp ağlar abr-i nîsân var ise
taqlîd et- (s. 230/b. 4): taklit etmek, benzetmek, benzemeye çalışmak

114. Tañ mıdur itse göñül nâle vü efgân bu gice
Gelmedi meclise ol dilber-i fettân bu gice
nâle vü efgân it- (s. 233/b. 1): ağlayıp, inelemek

115. Sâkîyâ def‘-i melâl itmeğe peymâne getir
Çün sıdı dilberümüz ‘ ahd ile peymân bu gice
def‘-i melâl et- (s. 233/b. 4): sıkıntıları kovmak

116. Ey pîr-i deyr ehl-i ħarâbâtı maħrem it

Keşf eyle bâde sırrını terk it behânei

maħrem et- (s. 236/b. 2): haram etmek

terk et- (s. 236/b. 2): terk etmek, bırakmak

117. Bî-ħodluk itseler eger esrâr-ı câm ile

Mest eyle sunmağ ile mey-i bî-ħodânei

bî-ħodluk et- (s. 236/b. 3): kendinden geçmek

118. Gör mey ferâğını naẓar it saķf-ı deyre kim

Nâr-ı Kelîmden diler iseñ zebânei

naẓar et- (s. 236/b. 5): bakmak, bakış atmak

119. ‘Avnî o bezme varmağâ lâyıķ degülse ger

Men‘ itmeñüz ki bâri öpe âstânei

men‘ et- (s. 236/b. 6): yasak etmek, yasaklamak, izin vermemek

120. Behâr-ı ‘ârız-ı dilberde tâze güller açılmış

İderse n’ola bülbül gibi ‘âşıķlar temâşâyı

temâşâ et- (s. 247/b. 4): seyretmek, hoşlanarak bakmak, gezmek

121. Niçe pinhân idem kim âteş-i ‘ışķ u mey-i rûşen

Kılur izhâr çâķ-ı sineden her sırr-ı aĥfâyı

pinhân et- (s. 247/b. 7): gizlemek, saklamak

122. Sîne çâķ ü gözi nem-nâķ ider nâle vü zâr

Kılsa te’sîr aceb olmaya nâyũñ nefesi

nem-nâķ et- (s. 254/b. 3): nemli, yaşı, ıslatmak

123. Seni terk itmezem bağrum (evini) sısı (da) fûrķat

Benüm ârâm-ı cânum sevdüğüm ‘ömrüm Hasan Bâlüm

terk et- (s. 257/b. 3): terk etmek, terk eylemek, bırakmak

124. Yakmağa vü yıkmağa hep cümle el bir itdiler

Sûz-ı sîne eşk-i dîde âteş-i âhum beni

el bir et- (s. 259/b. 3): elbirliği etmek

125. Bizümle saltanat lâfın idermiş ol Karamânî

Hudâ fırsat virürse ger kara yire karam anı

lâfın et- (s. 262/b. 2): lakırdı, söz etmek

3.1.2. Olmak Yardımcı Eylemi İle Oluşanlar

1. Ağlasa derd-i derûnum çeşm-i giryânûm saña

Âşîkâr olurdu gâlib râz-ı pinhânûm saña

âşîkâr ol- (s. 20/b. 1): açık, apaçık, meydanda olmak

2. Şubh gibi şâdık olduğum reh-i ‘ışkuñda ben

Gün gibi rûşendürür ey mâh-ı tâbânûm saña

şâdık ol- (s. 20/b. 4): içten bağlı, doğru olmak

3. Hâşılı çün mezra‘ -ı dünyânûñ oldu ğam baña

Yıllar ile ağladı hâlûm görüp Âdem baña

ğam ol- (s. 23/b. 1): dert, tasa, keder olmak

4. ‘ışk içinde kimi yâr idem kime hâlûm diyem

Düşmen oldılar señûñcün dostum ‘âlem baña

düşmen ol- (s. 23/b. 6): düşman olmak

5. Ağlasa ‘âşîk bela-yı hecr ile nâlân olup

Gözlerinden akan anuñ yaş yirine kıan olup

nâlân ol- (s. 27/b. 1): inlemek

kıan ol- (s. 27/b. 1): kan ile dolmak

6. Geh cefâ kûhı ğubârından urınsa kisveti
Geh belâ vâdisini geşt eylese üryân olup
üryân ol- (s. 27/b. 2): çıplak, cırılçıplak soyunmak

7. Her ne deñlü cevrler görse vefâlar eylese
Her ne deñlü gülseler hâline ol ğiryân olup
ğiryân ol- (s. 27/b. 3): ağlamak

8. Ğam beyâbânına her gün eylese seyr ü sefer
Her gice mihnet-serây-i fûrkate mihmân olup
mihmân ol- (s. 27/b. 4): misafir olmak, konuk olmak

9. Râz-ı ‘ışkı ‘âşikâr itmege tâkat bulmasa
Sînesinde nâvenk-i dil-dûzlar pinhân olup
pinhân ol- (s. 27/b. 5): gizli, saklı, gizlenmiş olmak

10. Dilberinden raħm eger olmazsa ol dil-ħasteye
Kimseler derdine dermân idemez imkân olup
imkân ol- (s. 27/b. 6): imkan bulmak

11. Virseler mülk-i cihânuñ tâc u tahtı devletin
‘Avnî kûyuñ terkin itmez başına sulţân olup
sultân ol- (s. 27/b. 7): sultan olmak

12. Çü oldı lâ‘ lüñe teşbîh cân-fezâ-yı şerâb
Dile ziyâde olur dem-be-dem hevâ-yı şerâb
ziyâde ol- (s. 30/b. 1): gittikçe artmak

13. Behâr oldı vü güller açıldı ey sâkî
Ėadeħ getür ki bu faşl eyler iktizâ-yı şerâb
behâr ol- (s. 30/b. 1): bahar zamanının gelmesi

14. Âşnâlar gözlerüm yaşın görüben havf ider
Bî-muhâbâ sâlik olmak kulzüm ü ummâna güç
sâlik ol- (s. 33/b. 2): bir yola açılmak

15. ‘ Âşıka dünyâ vü cân terk eylemek âsân olur
Lîk cânân terkini itmek gelüpdür câna güç
âsân ol- (s. 33/b. 3): kolaylamak, kolaylaştırmak

16. ‘ Işk derdidür cihânda ‘ âşıka maşşûd olan
Vaşl-ı dilberdür hemîn bu dâr-ı dünyâdan murâd
maşşûd ol- (s. 39/b. 2): istemek ,arzulamak

17. Ağlamakla dürr-i vaşla tâlib oldum tañ degül
Eylese gavvâş olanlar baħr-i ummândan ümîd
tâlib ol- (s. 42/b. 2): istemek, talib olmak

18. Dişlerüñdür ağlamakla göz yaşından umduğum
Dürr-i şehvâr oldu ancak ebr-i nîsândan ümîd
dürr-i şehvâr ol- (s. 42/b. 4): padişaha layık inci olmak

19. Görse ağıyâr söger yüzüne ‘ âşık olana
Görüñ ol kâfiri kim dîn ile îmâna geçer
‘ âşık ol- (s. 45/b. 2): âşık olmak

20. Señün ‘ ışkuñ ile dîvâne oldu niçe ferzâne
Señüñ sevdân ile mecnûn olupdur niçe ‘ âķiller
dîvâne ol- (s. 48/b. 5): deli kaçık olmak
mecnûn ol- (s. 48/b. 5): deli divane olmak

21. Ne lâzım tîğ-ı müjgânı seni katl eylesün dimek
Bilürsüz ehl-i hâl olan olur bu söze kâ’iller
kâ’il ol- (s. 48/b. 6): akli yatmış olmak

22. Çün şabâ faşl-ı hazânda gülşene dîbâ döşer
Hâk budur her nakşı yirinde olup zîbâ döşer
yirinde ol- (s. 54/b. 1): uygun olmak
23. Zülfüñüñ vaşfinda tomar eylesem eş'ârımı
Kaşlaruñ vaşfinda olan cümleye tuğrâ düşer
vaşfinda ol- (s. 54/b. 3): nitelikli karakterli olmak
24. 'Avnîyâ kılma gümân kim saña râm ola nigâr
Sen Sitanbul şâhısuñ ol da Kalâtâ şâhıdur
râm ol- (s. 58/b. 5): itaat etmek, boğun eğmek
25. 'Işk derdine şifâ olmaz ise kânunda
Nûş-dârû-yı lebüñ anı da dermân eyler
şifâ ol- (s. 64/b. 3): derman olmak
26. Bir şâha kul oldum ki cihân aña gedâdur
Bir mâha dutuldum ki yüzi şems-i duhâdur
kul ol- (s. 71/b. 1): kul olmak
27. 'Îde yüzüñ Kâdre saçuñ olalı teşbîh
Kâdr ile baña 'îd hemîn şubh u mesâ'dur
teşbîh ol- (s. 71/b. 4): benzetmek
28. 'Avnî dile zulm eyledüm ol dilberi sevdüm
Cevr ile cefâ baña cezâ' olsa sezâdur
cezâ' ol- (s. 71/b. 6): azap olmak
29. 'Ömr geçdügi kıyâmet kopduğı olur 'ıyân
Çün hırâman seyr idüp ol kâmet-i bâlâ geçer
'ıyân ol- (s. 74/b. 2): belli olmak

30. Göñül ıztırâb ile oldu helâk

Gelen görün ol âfet-i cân mıdur

helâk ol- (s. 77/b. 4): yok olmak

31. Tîşe-i nâhunla ben kim eyleyem cân-kenligi

Kûh-i ğamda baña şâkird olıma Ferhâdlar

şâkird ol- (s. 79/b. 2): çırak olmak

32. Cevrünüñ vîrânı olmışdur niçe ma' mûrlar

‘İşkuñuñ ma' mûrıdur niçe harâb-âbâdlar

vîrânı ol- (s. 79/b. 3): yıkılmak, harap olmak

33. ‘İşka dayandım belâ vü miñneti fikr itmedüm

Şan‘atinde ğâh olur ‘âciz kalur üstâdlar

ĝâh ol- (s. 79/b. 5): zamanı gelmek

34. Meşrebi âyînesi olsa mükedder zevkden

‘Avnîyâ itmez mürîde fâ’ide irşâdlar

mükedder ol- (s. 79/b. 7): üzgün olmak

35. Her niçe zühd ü şalâha mâ’il olur hâtırum

Gördüğümce ol nigârı ihtiyâr elden gider

mâ’il ol- (s. 82/b. 2): istekli, hevesli olmak

36. Şöyle hâk oldum ki âh itmege havf eyler gönül

Lâ-cerem bâd-ı şabâ ile ğubâr elden gider

hâk ol- (s. 82/b. 3): toprak olmak

37. Ğırre olma dilberâ hüsñ ü cemâle kııl vefâ

Bâkı kalmaz kimseye naķş u nigâr elden gider

ğırre ol- (s. 82/b. 4): gururlu olmak

38. atlüme ya müjgânı ya tîri sebeb olmuş

Çün öldüriser tîr hemân tîğ hemândur

sebeb ol- (s. 85/b. 2): sebeb olmak

39. Zülfün şeb-i adr oldu kaşuñ ‘îd hilâli

Vaşluñ dem-i ‘îd oldu firâkun ramazândur

şeb-i adr ol- (s. 85/b. 3): Kadir Gecesi olmak

dem-i ‘îd ol- (s. 85/b. 3): zamanı gelmek

40. Dâm-ı miñnetten gönül mürgi remîde olsa ger

Zülf şahbâzını sal kim ol zamân irer yeter

remîde ol- (s. 90/b. 2): korkmak, ürmek

41. Hey kıyâmet ğamzeden diller perîşân olsalar

Târ-ı zülfün ‘uğdesi cem‘iyyet-i mağşer yeter

perîşân ol- (s. 90/b. 3): dağmık, düzensiz olmak

42. ‘Avnîyâ cismüñ yanup küllî kül oldıysa eger

‘Işķ odın hıfz itmek için işbu ĥâkister yeter

kül ol- (s. 90/b. 5): kül olmak, yanmak

43. Bezm-i ğamda nâya hem-dem oluban

addümi çeng eylemek ânundur

hem-dem ol- (s. 93/b. 2): arkadaş olmak

44. Dil nice rüsvâ vü şeydâ olmasun

Gözlerüñ fettânına meftûndur

rüsvâ vü şeydâ ol- (s. 93/b. 3): rezil olmak

45. Ĥüsrevâ bu ĥadd-i gül-gûnuñ görüp

Saña Ferhâd olmayan mecnûndur

ferhâd ol- (s. 93/b. 4): Ferhad gibi aşık olmak

46. Bugün mülk ü hazâ 'yin her ne cem' iyyet ki cem' itdün

Mey ü maḥbûba şarf olmazsa 'Avnî cümle zâyî' dūr

şarf ol- (s. 96/b. 5): harcamak, tüketmek

47. Ger firâkuñ derdine vaşluñdan olursa devâ

Nûş-ı lâ' lûñ ğamzeñüñ nîşine tiryâķ eylerüz

devâ ol- (s. 99/b. 3): çâre olmak

48. Yâr işiginde iķâmet mümkün olursa eger

Meskenümüz 'Avnîyâ san evc-i eflâķ eylerüz

mümkün ol- (s. 99/b. 5): mümkün olmak

49. Hâķ-sâr olup hevâ-y-ile ğubâr olan göñül

Hâķ-i râh-ı yârdan bir dem özin dūr istemez

hâķ-sâr ol- (s. 102/b. 2): toz, toprak olmak

ğubâr ol- (s. 102/b. 2): sis, duman, toz olmak

50. Kâmetüñ şevķi 'alem-veş ne ķadar olsa 'ıyân

Dilde râz-ı dehenüñ sırrını pinhân iderüz

'ıyân ol- (s. 105/b. 4): belli, açık olan

51. Nice ma' mûr olmasun dîl mülki 'adl ü dâd ile

Bunca yıldur kim göñül tahtında sulṭândur Veyis

ma' mûr ol- (s. 108/b. 3): bayındır, şenlikli hale getirmek

52. 'Avnîyâ çün devlet el virdi ki mihmân oldu yâr

Furşatı fevt itme kim biñ câna erzândur Veyis

mihmân ol- (s. 108/b. 5): misafir olmak

53. Yüzûñ gülzârı şevkinden gözüm havzı pür-âb olmuş

İki gözüm kabağı seyr ider anda habâb olmuş

pür-âb ol- (s. 110/b. 1): su ile dolmak

habâb ol- (s. 110/b. 1): hava kabarcığı olmak

54. Hevâ-yı ‘ışkuñ içre mürğ-i cânı şayd kılmağa

Ser-i zülfün anuñ çengâlidür zülfün ‘uķâb olmuş

‘uķâb ol- (s. 110/b. 2): kartal gibi yüksekten uçmak

55. Kerâhetdür mey içmek diyü esrâra rızâ‘ virdün

Hezâr ahsent sûfi haylice re’y-i şavâb olmuş

re’y-i şavâb ol- (s. 110/b. 3): doğru karar vermek

56. Raķîb-i seg uludı âstân-ı yâra varaldan

Tenezzül eylemez ‘âşıqlara ‘âlî-cenâb olmuş

‘âlî-cenâb ol- (s. 110/b. 4): şerefli kimse olmak

57. Kıyâmet kâmeti üzre şol âb-ı Kevşer-i lâ‘ lin

Görüp cân buldı ‘Avnî sanasen yevmü’l-ķisâb olmuş

yevmü’l-ķisâb ol- (s. 110/b. 5): hesap günü

58. Görün ol ğonca-lebi kim nice ra‘ nâ olmuş

Bir nihâl idi ķadi serv-i dil-ârâ olmuş

ra‘ nâ ol- (s. 113/b. 1): güzel, göze hoş görünmek

dil-ârâ ol- (s. 113/b. 1): gönül almak, gönül okşamak

59. Kâm-ı cân istedügi lezzeti sordum bildüm

Hân-ı ħüsniinde lebi şehdi müheyyâ olmuş

müheyyâ ol- (s. 113/b. 2): hazır olmak

60. Halk-ı ‘âlem ki hilâli gözedür illâ ben

Kaşların seyr iderem özge temâşâ olmuş

temâşâ ol- (s. 113/b. 3): hoşlanarak bakmak, seyretmek

61. Yalıñuz ben degülem gülşen-i kûyında hezâr

Gül yüzi yâdına bülbül dahi şeydâ olmuş

şeydâ ol- (s. 113/b. 4): sevda nedeniyle aklını kaybetmek

62. ‘Avnîyâ şehd lebin görelî hayrân oldum

Nice nâzik nice ter sükker-i helvâ olmuş

hayrân ol- (s. 113/b. 5): hayran olmak, tutkun olmak, beğenmek

sükker-i helvâ ol- (s. 113/b. 5): helva şekeri olmak

63. Hâne-i dil kim harâb olmuş sanurdum ben anı

Ol cefâ mi‘ mârınun tarhı-y-ile ma‘ mûrmış

harâb ol- (s. 115/b. 2): yıkık, yıkılmış, viran olmak

64. N’ola ser-gerdân olursa zerre-veş üftâdeler

Gün gibi ol meh-likâ ’nun şöhreti meşhûrmış

ser-gerdân ol- (s. 115/b. 3): şaşkın olmak

65. Her zemân ruhsârına hâ’îl olur zülf-i siyâh

‘Avnîye göstermeyen gün ol şeb-i deycûrmış

hâ’îl ol- (s. 115/b. 5): engel olmak

66. Behişt gibi oldı harâbât şahını vesî‘

Ki anda muğ-beçeler var ki hûr-şekl ü bedî‘

behişt ol- (s. 118/b. 1): cennet olmak

67. Çü dürd-keş ki ola anda cür‘ a nûş eyler

Biñ olsa cürm vera‘ bir laîfe-y-ile şefî‘

dürd-keş ol- (s. 118/b. 4): şarabın tortusunu içmek

cürm ol- (s. 118/b. 4): günah işlemek

68. Makâm-ı me’men-i meyhâne pîr-i deyr-i şefîk

Kime ki ola müyesser naşîbidür tevfiķ

müyesser ol- (s. 121/b. 1): kolay olan, kolay yapılan

69. İşidüp nâlemi ĥandân olur ol yâr bulur

Na‘ra-i bûlbûl ile ģonca-i ĥandân revnâķ

ĥandân ol- (s. 124/b. 5): şen, neşeli, sevinçli olmak

70. Eşk-i çeşmümle olur lâ‘l-i leb-i yâr ferih

Tâb-ı kevkeble bulur lâ‘l-i Bedaĥřân revnâķ

ferih ol- (s. 124/b. 6): çok mutlu, sevinçli olmak

71. Rikâbuñ öpmek içün başumı fedâ kıluram

Eger ki bend ola boynuma rişte-i fitrâķ

bend ol- (s. 127/b. 3): yular olmak

72. Sürmege yüz pâ-y-i serv-i yâre bolur dest-res

Kangı ‘âşık kim su gibi meşrebini ide pâķ

dest-res bol⁴⁴- (s. 134/b. 4): elde etmek

73. Tîĥ çekdün şâd oldum âhari katl eyledün

Gayrı şâd itdün velî bu şâdı nâ-şâd eyledün

şâd ol- (s. 138/b. 3): sevinçli mutlu olmak

74. ‘Avnîyâ dîvânelikden ģam yime şimden girü

Çünkü ‘âşık olalı meyl-i perî-zâd eyledün

‘âşık ol- (s. 138/b. 5): aşık olmak

75. Ey perî ĥüsn ile çün germ oldu bâzâruñ senüñ

Âfitâb ü mâh oldılar ĥarîdâruñ senüñ

germ ol- (s. 145/b. 1): kızıştırmak

⁴⁴ Eski Türkçede << ETü bol- fiilinden gelmiştir. Orhun yazıtlarında görölmekle birlikte Yard. Doç. Dr. Adnan R. Karabeyoĥlu, TÜBAR-XXII-/2007-Güz, s.88 adlı makalesinde Orta Türkçe döneminde de ol- ve bol- şeklinin göröldüğünü söyler. Yardımcı fiil ve esas fiil olarak kullanımı vardır.

76. Cûybâr etrâfını seyr eyledikçe serv eger

Başı aşağı olurdu görse reftârûñ senûñ

baş aşağı ol- (s. 145/b. 3): baş aşağı gelmek

77. Çeşm-i şehlânı görelden bağda ey serv-i nâz

Başı ditrer nergisûñ kim oldu bî-mârûñ senûñ

bî-mârûñ ol- (s. 145/b. 4): hasta olmak

78. Gönül bir dem figândan olma hâlî

Eğerçi naleye yok iktidârûñ

figândan ol- (s. 148/b. 3): feryat ve figandan vazgeçmemek

79. Görür kim bî-zer ü müflis gedâsen

Sana ‘Avnî niçe yâr ola yârûñ

yâr ol- (s. 148/b. 7): sevgili olmak

80. Çün felekden ‘Avnîyâ gamdur irişen âh ile

Bu perîşân-ḥaṭṭ olan evrâkı ber-bâd eylegil

perîşân-ḥaṭṭ ol- (s. 151/b. 5): karmakarışık yazılmış yazı gibi olmak

81. Lâ‘ li devrinde ḥarâbâtîligüm ‘ayb eylemeñ

Rind olan eyler hemîşe gûşe-i ḥammâra meyl

rind ol- (s. 158/b. 4): dünya düşkünü olmak

82. Mûsâ-yı müjeñ olursa cânuma ḳâtil

Kâfir olayın olur isem ‘Îsîye ḳâ‘il

ḳâtil ol- (s. 161/b. 1): öldüren, katleden

ḳâ‘il ol- (s. 161/b. 1): inanmak, akli yatmak

kâfir ol- (s. 161/b. 1): hakkı bilmeyen, hak‘kî inkar etmek

83. Âteşde karar eyledi gerçi ki semender

Sûz-i dil ü cân ruķ' asına olmaya hâmil

hâmil ol- (s. 161/b. 2): elinde bulundurmak

84. Deryâlar akıtduğum odına iki gözden

Mümkün ola mı sînen ol od ola zâ'il

mümkün ol- (s. 161/b. 4): olabilir, muhtemel, olası

zâ'il ol- (s. 161/b. 4): sona eren, sürekli olmayan

85. 'Avnî ne kadar maķşada erişmedi lîkin

Maķşûdını yâd eylemeden olmadı ğâfil

ġâfil ol- (s. 161/b. 5): ihmal etmek

86. Çâk olan dest-i cefâ-y-ile girîbânuñdur

İlişen hâr-ı ğâm u miñnete dâmânuñdur

çâk ol- (s. 163/b. 2): parçalanmış, yırtmak

87. Tâlî' üñ yüzi gülüp olmadı ħandân nideyin

Yüregüñ derdine bulunmadı dermân nideyin

ħandân ol- (s. 163/b. 3): gülmek, mutlu olmak

88. Vaşl-ı dilberle naşîb olmadı dil-şâd olmak

Dest-i cevri ile yıkılan dilüñ âbâd olmak

Dâm-ı ğamdan dil ü cân bülbüli âzâd olmak

Niçeye dek işün efġân ile feryâd olmak

naşîb ol- (s. 164/b. 5): pay, hisse, kismet olmak

dil-şâd ol- (s. 164/b. 5): gönlü hoş olmak

âbâd ol- (s. 164/b. 5): mutlu olmak, şen olmak

âzâd ol- (s. 164/b. 5): serbest kalmak

feryâd ol- (s. 164/b. 5): haykırmak, bağırarak

89. Miḥnet ü derd ü ğama olmağ için erzânî

‘Avnîyâ sencileyin miğnet ü ğam-keş kanı

erzânî ol- (s. 164/b. 7): layık olmak

90. Yüzünde zülfüñ eger olmasa ne noķşân kim

Çerâğ-ı şemse ne ḥâcet ger olmaz ise delîl

zülfüñ ol- (s. 167/b. 2): saçı olmak

ḥâcet ol- (s. 167/b. 2): gerekli olmak, lüzumlu olmak

91. Göñül eşigüñ umar cânın itmedin kurbân

Ne çâre cennete girmeye kişı olsa baḥîl

baḥîl ol- (s. 167/b. 4): cimri olmak

92. Bi-ḥamdillâh şeb-i ğamda berî oldum belâsından

Dil-i pervâne pür-sûzı şem‘üm saña yandırdum

berî ol- (s. 171/b. 4): kurtulmak

93. Bezm-i vaşla irelüm gül gibi ḥurrem olalum

Rezm-i ğamda niçe bir naleye hem-dem olalum

ḥurrem ol- (s. 187/b. 1): şen, sevinçli, güler yüzlü olmak

hem-dem ol- (s. 187/b. 1): sıkı fıkı olmak

94. Şadr-ı meyḥânedede rindân ile bezm eyleyüben

Taḥt-ı Kâvûsa geçüp işret ile Cem olalum

cem ol- (s. 187/b. 2): şarap ve içkiyi icat eden kişı olmak

95. Ḥalvetine bizi nâ-maḥrem ider zâhidi gör

Duḡter-i rezle varup biz dahi maḥrem olalum

maḥrem ol- (s. 187/b. 3): uygun olmak

96. Yâr cevri itmek ile nâm ü nişân buldı-y-ısa
Cevr çekmeklük ile biz de müsellemler olalım
müsellemler ol- (s. 187/b. 4): kabul etmek, inkar etmemek

97. Uyuma iğvâ'sına ol dîv rakîbün 'Avnî
Ol perî yüzlüye meyl eyleyüp âdem olalım
âdem ol- (s. 187/b. 5): adam olmak

98. İrem bağından u Nemrûd odından sürme efsâne
Getür ol câm-ı âteş-rengi kim 'âlem olur gül-şen
gül-şen ol- (s. 193/b. 3): gül bahçesi olmak

99. Zemâna i' tibâr u 'ömre olmaz i' timâd itmek
Hoş ol dem kim bu devr içre kılavuz devr sâgar fen
i' timâd itmek ol- (s. 193/b. 5): güvenmek

100. Bu dâr'ül-hâdiş içre niçe gün durmağ olursa
Hemân yeğdür ki 'Avnî idesün meyhâneyi me'men
niçe gün durmağ ol- (s. 193/b. 9): kaç gün duracaksın⁴⁵

101. Ey pür-gül ü şükûfe yüzünle behâr-ı hüsn
Mihr-i rûhuñle rûşen olur rüzgâr-ı hüsn
rûşen ol- (s. 198/b. 1): aydın, parlamak

102. Nağl-i kadûñ ki serv-i ser-efrâz-ı hüsndür
Oldı bülend kıadd-i bülendünle kâr-ı hüsn
bülend ol- (s. 198/b. 3): yüce, yüksek, ulu olmak

103. Yap gön'lümün harâbesin ey bânî-i cefâ
Bir gün ola harâba vara kâr (u) bâr-ı hüsn
bir gün ol- (s. 198/b. 4): bir gün olur

⁴⁵ Bu beyitte ol- yardımcı fiili asıl fiil olarak kullanılmıştır.

104. Dolaşdum zülf-i yâra iltemedüm başa sevdâsın

Hemân yüz karalığı hâşıl oldu rûzgârundan

hâşıl ol- (s. 201/b. 4): peyda olmak, ortaya çıkmak

105. Tâ ki ol gül-ruḥ gelüp seyr-i gülistân eyleye

‘Avnîyâ dâyim ter olsun eşk-i çeşmüñle çemen

ter ol- (s. 204/b. 5): ıslak olmak

106. Pür oldu ḥayl-i ḥüsnüñ ile yine bu cihân

Ḥüsnüñ şehine kurdı saçuñ müşk sâye-bân

pür ol- (s. 207/b. 1): dolu olmak

107. Hecrûñ eli yakamı elinden komaz ne ta‘n

Pür-ḥûn olursa her gice dâmân-ı âsmân

pür-ḥûn ol- (s. 207/b. 3): kan içinde olmak

108. Dürr-i vişâl-i dilbere irmek ümidine

Gözüm yaşı olursa n’ola baḥr-i bî-kerân

baḥr-i bî-kerân ol- (s. 207/b. 6): uçsuz bucaksız deniz olmak

109. ‘Aql ü fehmin dîn ü îmânın nice zabt eylesün

Kâfir olur hey müselmanlar o tersâyı gören

kâfir ol- (s. 211/b. 3): hakkı tanımamak

110. Kime yâr olam cihân içinde yârüm var iken

Kime kul olam o şâh-ı tâc-dârum var iken

yâr ol- (s. 214/b. 1): dost, sevgili olmak

kul ol- (s. 214/b. 1): kul olmak

111. İntisâbum hizmetüm bî-rağbet oldı ‘ âkıbet

Hâr ü zâr oldum ‘ azîz ü kâm-kârum var iken

bî-rağbet ol- (s. 214/b. 4): kabul görmez olmak

hâr ü zâr ol- (s. 214/b. 4): zavallı olmak

112. Benüm señ şâh-ı meh-rûya kul olmak iledür fahrüm

Gedâ-yı dilber olmak yeğ cihânuñ her şafâsından

kul ol- (s. 219/b. 4): hakkı tanıyan

gedâ-yı dilber ol- (s. 219/b. 4): sevgilinin kölesi olmak

113. Perîşân zülfünü gören meger kim miske beñzetmiş

Yüzi kara olup kaçdı Hatâya ol haţâ‘ sından

yüzi kara ol- (s. 119/b. 5): yüzü kararmak, utanmamak

114. N’ola oldı ise ‘ Avnî cihân sultânları hânı

Ki düşdi üstine şâye señüñ destüñ hümâsından

cihân sultâm ol- (s. 219/b. 6): cihan sultanı olmak

115. Gördüm ol dilberi kûyında ider seyr didüm

Zînet olmuş gül ile gûşe-i gülzâr yine

zînet ol- (s. 223/b. 2): süslemek, bezemek

116. Şehr içinde çü revân oldı revân ben de didüm

Fitne-y-ile pür olur kûçe vü bâzâr yine

revân ol- (s. 223/b. 3): yürüyen olmak

pür ol- (s. 223/b. 3): dolu olmak

117. Ğamzeler tîrini doldurmuş kaşı kurbânına

Dil nişân olmak diler beñzer susadı ғанına

dil nişân ol- (s. 226/b. 1): gönül hedefi olmak

118. Kıymet olmaz dilberün gerçi metâ‘ -ı vaşlına

Dil harîdâr olur anuñ bakmayup hicrânına

kıymet ol- (s. 226/b. 2): değersiz olmak

harîdâr ol- (s. 226/b. 2): satın almak

119. Öldüğüm bilüp mahalleñ itleri feryâd idüp

Beni ağlar cem‘ olup bir yire yârân var ise

cem‘ ol- (s. 230/b. 3): toplanmak

120. Yüzüñe ‘ âşık olana münkir imiş dostum

Zâhidüñ gönlinde yokdur nûr-ı îmân var ise

‘ âşık ol- (s. 230/b. 5): aşık olmak

121. Ol şeh-i hüsn ü cemâle çün kul oldun ‘ Avnîyâ

Saňa olmuşdur müsellemlük-i ‘ Osmân var ise

kul ol- (s. 230/b. 6): hakkı tanımak

122. Gelüp ol serv-i revân olmadı yanumca revân

Gözlerüm itdi revân yaşlar ile kıan bu gice

revân ol- (s. 233/b. 5): yola koyulmak

123. Gönümün lâ‘ lüne cân virmek olupdur hevesi

Hâk-i pâyuñdurur ancak gözümün mültemesi

cân virmek ol- (s. 254/b. 1): can vermek⁴⁶

124. Mürğ-i rûhun ki hevân içre uçar olmuşdur

Dîde pervâz-gehi sîne müşebbek kafesi

uçar ol- (s. 254/b. 2): uçmak

⁴⁶ Bu beyitte ol- yardımcı fiili asıl fiil olarak kullanılmıştır.

125. Sîne çâk ü gözi nem-nâk ider nâle vü zâr

Kılsa te'sîr aceb olmaya nâyûñ nefesi

aceb ol- (s. 254/b. 3): tuhaf olmak

126. Bugün takyacılık sen dil-rübâya olalı şan'at

Olupdur 'Avnî gibi yerüm ey meh âteş-i ḥasret

şan'at ol- (s. 257/b. 3): yetenekli, hünerli olmak

âteş-i ḥasret ol- (s. 257/b. 3): hasret ateşi ile dolmak

127. Bilmezem bu ḥilkat-i 'âlemde mi inşâf yok

Olmadum mı yoksa ben hâlâ sezâ-yı merḥamet

sezâ-yı merḥamet ol- (s. 262/b. 4): merhamete layık olmamak

128. Selâmet bağına işret içün basduñ ḳadem cânâ

Medîd olmadı zevḳüm 'âḳıbet vaḳt-i ḥazân oldu

medîd ol- (s. 265/b. 1): uzun sürmek

vaḳt-i ḥazân ol- (s. 265/b. 1): sonbahar vakti gelmek

129. Derd-i 'ışḳun benüm mûnis ü ğam-ḥârum ola

Ḥâşe li'llâh ki dahı yâr-ı vefâ-dârum ola

ğam-ḥârum ol- (s. 265/b. 2): gam yiyen kişi olmak

yâr-ı vefâ-dârum ol- (s. 265/b. 2): vefalı sevgili olmak

3.1.3. Kılmak Yardımcı Eylemi ile Oluşanlar

1. Dili bülbül kılupdur ‘ârızun üstindeki güller

Beni sevdâ ile başdan çıkarmışdur o kâküller

dili bülbül kıl- (s. 48/b. 1): gönlü bülbül eylemek

2. Dil hânesine kılsa hayâlûn şehi nüzûl

Yüzün bisâti ayağına zer-nigârdur

nüzûl kıl- (s. 51/b. 2): inme inmek

3. ‘Avnîyâ kılma gümân kim saña râm ola nigâr

Señ Sitanbul şâhısuñ ol (da) Kalâtâ şâhıdur

gümân kıl- (s. 58/b. 5): sezmek, ummak

4. Gırre olma dilberâ hüsñ ü cemâle kıl vefâ

Bâkı kalmaz kimseye naqş u nigâr elden gider

vefâ kıl- (s. 82/b. 4): sözünde durmak

5. Benüm ‘ışkum señûñ beyânın kılsa râvîler

Ne deñlü vaşf iderlerse ke-mâ-hî cümle vâkı‘dür

beyânın kıl- (s. 96/b. 3): anlatmak

6. Lâ‘l nâba meyl kılmaz bağırını pür-hûn iden

Dâmenin pür-eşk iden lû‘lû-yı menşûr istemez

meyl kıl- (s. 102/b. 4): eğimli, eğilmek

7. Hevâ-yı ‘ışkuñ içre mürğ-i cânı şayd kılmağa

Ser-i zülfûñ anuñ çengâlidür zülfûñ ‘uqâb olmuş

şayd kıl- (s. 110/b. 2): avlamak

8. Rikâbuñ öpmek içün başumı fedâ kıluram

Eger ki bend ola boynuma rişte-i fitrâk

fedâ kıl- (s. 127/b. 3): gözden çıkarmak

9. Dimezem vuşlat ümîdiyle beni şâd eylegil

Râzıyam cevır ü cefâ kılmağ içün yâd eylegil

cevır ü cefâ kıl- (s. 151/b. 1): eziyet etmek

10. Ger sanevber hizmet-i kıddüñde kıldıysa hilâf

Serv kıddüñçün çevır başuñdan âzâd eylegil

hilâf kıl- (s. 151/b. 2): yalanlamak, yanlış, aykırı kılmak

11. Âhum işitdükce rahm ider nigâr ammâ rakîb

Rahm kılmaz bâda itmez çünki seng-i hâra

rahm kıl- (s. 158/b. 3): merhamet etmek, acımak

12. Sana cevır eylemede kılmaz o pervây gönül

Cevre şabr eylemezsen nideyin hây gönül

pervây kıl- (s. 163/b. 1): çekinmek

13. Hây-i ‘ışkı şâh-râh-ı gamda kılsam germ-rev

Çeşm-i encüm kühl ider gerd-i sipâhumdan benüm

germ-rev kıl- (s. 176/b. 5): dört nala sürmek

14. Bilmezim ne didi ol dilbere ağıâr yine

Kıldı bünyâd-ı cefâ ol büt-i ‘ayyâr yine

bünyâd-ı cefâ kıl- (s. 223/b. 1): eziyet binasını kurmak

15. Sâkî pür eyle câm-ı şerâb-ı muğânei

Ma‘ mûr kıl harâba varan kâr-hânei

ma‘ mûr kıl- (s. 236/b. 1): şenlikli olmak

16. Gör ol Türk-i Hıfâyî nûş kılmış câm-ı şahbâyı

Salar dil milketine türktâz-ı katl ü yağmâyı

nûş kıl- (s. 247/b. 1): içmek

17. Niçe pinhân idem kim âteş-i ‘ışk u mey-i rûşen

Kılur izhâr çâk-ı sîneden her sırr-ı ahfâyı

izhâr kıl- (s. 247/b. 7): belirtme, meydana çıkarmak, açığa vurmak

18. Çıkar câm-ı Cemi ‘Avnî hazîneñden temâşâ kıl

Eger bilmek murâduñsa ke-mâ-hî kâr-ı dünyâyı

temâşâ kıl- (s. 247/b. 8): hoşlanarak bakmak, seyretmek

19. Sîne çâk ü gözi nem-nâk ider nâle vü zâr

Kılsa te’şîr aceb olmaya nâyûñ nefesi

te’şîr kıl- (s. 254/b. 3): etki etmek

20. Zülfüññ zencîrine bend eyledüñ şâhum beni

Kullığından kılmasun âzâd Allahum beni

âzâd kıl- (s. 259/b. 1): serbest bırakmamak, salıvermek

3.1.4. Eylemek Yardımcı Eylemi ile Oluşanlar

1-Şol câm ki nûş eylemişem bezm-i ğamunda

Bir sâde ĥabâbıdur anuñ künbed-i ĥadrâ

nûş eyle- (s. 16/b. 4): içmek

2. ‘Avnî seni medĥ eyledi çün tarz-ı ğazelde

Maṭla‘ dedi yüzüñe vü ağzuña mu‘ ammâ

medĥ eyle- (s. 16/b. 5): övmek

3. Dün raķîbüñ cevriñi men‘ eyledüñ ben ĥasteden

Eyledi te’sîr ğûyâ âh ü efgânum saña

men‘ eyle- (s. 20/b. 5): yasaklamak, engel olmak

te’sîr eyle- (s. 20/b. 5): etki etmek

4. Eyleme ğöñlin ğözin cevri ile ‘Avnî’nün ĥarâb

Dürr (ü) gevhler virür bu baĥr ile ķânım saña

ĥarâb eyle- (s. 20/b. 7): harap etmek, yıkmak, viran eylemek

5. Geh cefâ ķûhı ğubârından urınsa kisveti

Geh belâ vâdisini ğeş eylese üryân olup

ğeş eyle- (s. 27/b. 2): gezmek, dolaşmak

6. Her ne deñlü cevrleri görse vefâlar eylese

Her ne deñlü ğülseler ĥâline ol ğiryân olup

vefâlar eyle- (s. 27/b. 3): sözünü yerine getirmek

7. Ğam beyâbânına her ğün eylese seyr ü sefer

Her gice mihnet-serây-i fûrķate mihmân olup

seyr ü sefer eyle- (s. 27/b. 4): gezmek, dolaşmak

8. Behâr oldu vü güller açıldı ey sâkî

Ğadeğ getür ki bu faşl eyler iktizâ-yı şerâb

iktizâ-yı şerâb eyle- (s. 30/b. 2): şarabı içmeyi arzulamak

9. ‘Âşıkâ dünyâ vü cân terk eylemek âsân olur

Lîk cânân terkini itmek gelüpdür câna güç

terk eyle- (s. 33/b. 3): ayrılmak, vazgeçmek

10. Ğonca-i ser-beste mektûb eyleyüp gül şâhına

Gülşen içre bülbül ezberler teressül şâh şâh

mektûb eyle- (s. 35/b. 4): mektup yazmak

11. Her ne deñlü cürmüne ĥadd ü nihâyet yoğsa

‘Avnîyâ ĥat‘ eyleme señ avn-i Raĥmândan ümîd

ĥat‘ eyle- (s. 42/b. 5): kesmek, kesilmek

12. Ne lâzım tîğ-ı müjğânı seni ĥatl eylesün dimek

Bilürsüz ehl-i ĥâl olan olur bu söze ĥâ’iller

ĥatl eyle- (s. 48/b. 6): öldürmek

13. Zehr-i firâğ gerçi dili ĥaste eyledi

Vaşluñ şerâbına yine ümmîd-vârdur

ĥaste eyle- (s. 51/b. 3): hasta olmak

14. Niçe tenhâ âstânın öpmeğe fırsat bulam

Kûyına ‘azm eylesem sâyem baña hem-pâ düşer

‘azm eyle- (s. 54/b. 2): kararlı olmak, istemek

15. Zülfüñüñ vaşfinda tomar eylesem eş’ârımı

Kaşların vasfinda olan cümleye tuğra düşer

tomar eyle- (s. 54/b. 3): düzenlemek

16. Dür diřüñ fikri gözüm yaşını ummân eyler

Lâ‘l-i nâbuñ hevesi yüregümi an eyler

ummân eyle- (s. 64/b. 1): büyük deniz haline getirmek

an eyle- (s. 64/b. 1): kan haline getirmek

17. Yarım ağız kime bendem dise ol şâh-ı cemâl

Sanasen ânı bütün ‘âleme sultân eyler

sultân eyle- (s. 64/b. 2): sultan etmek

18. ‘Iş derdine şifâ olmaz ise ânunda

Nûş-dârû-yı lebûñ anı da dermân eyler

dermân eyle- (s. 64/b. 3): derman olmak, are olmak

19. Mest ıkmış müje tîğı-y-ile İslâm ehli

Hey meded omañuz ol kâfiri kim an eyler

an eyle- (s. 64/b. 4): kan haline getirmek

20. Geydirür cânına zevk ile şafâ‘ hüllelerin

Her kim ol sîm-teni bir gice üryân eyler

üryân eyle- (s. 64/b. 5): ırılıplak soymak

21. Gâh lâ‘li gibi gözüm yaşını al eyler

Gâh zülfî gibi hâlümi perîşân eyler

al eyle- (s. 64/b. 6): kanlı olmak

perîşân eyle- (s. 64/b. 6): darma dağınlık etmek

22. ‘Avnîyâ yüzüne suret gözünüñ yaşı virür

urı bâğa şerefi lâle-i nû‘mân eyler

şerefi eyle- (s. 64/b. 7): ululuk, üstün kılmak

23. Seyr-i gülzâr eylese serv-i revânlarla nigâr
Râstı bu kadd(i) ânuñ cümleden a‘ lâ gelür
seyr-i gülzâr eyle- (s. 68/b. 29): gülbahçesini gezmek

24. Lâ‘l-i nâbı yâdına hûn-ı ciger nûş eylemek
Kime düşvâr ise ey ‘Avnî baña helvâ gelür
nûş eyle- (s. 68/b. 8): içmek

25. ‘Avnî dile zulm eyledüm ol dilberi sevdüm
Cevr ile cefâ baña cazâ’ olsa sezâdur
zulm eyle- (s. 71/b. 6): zulm etmek

26. Bîsütûn-ı ğamda efgân eylesem Ferhâd-veş
Raħm idüp ben zâre gilür kûhdan feryâdlar
efgân eyle- (s. 79/b. 6): ıstırap ile haykırmak

27. Şöyle hâk oldum ki âh itmege havf eyler gönül
Lâ-cerem bâd-ı şabâ ile ğubâr elden gider
havf eyle- (s. 82/b. 3): korkmak

28. Bezm-i ğamda nâya hem-dem oluban
Kaddümi çeng eylemek kânundur
çeng eyle- (s. 93/b. 2): iki büklüm olmak

29. Cismümüz râh-ı vefâda gerçi kim hâk eylerüz
Bâd-ı âh ile reh-i yâri yine pâk eylerüz
hâk eyle- (s. 99/b. 1): toprak olmak
pâk eyle- (s. 99/b. 1): temizlemek

30. Bâdeye baş üzre yir idüp ayağa salmazuz

Hürmetin câm-ı meynûn ol deñlü idrâk eylerüz

idrâk eyle- (s. 99/b. 2): akıl erdirmek, anlamak

31. Ger firâkuñ derdine vaşluñdan olursa devâ

Nûş-ı lâ' lûñ ğamzeñuñ nîşine tiryâk eylerüz

tiryâk eyle- (s. 99/b. 3): panzehir etmek

32. Tîr-i hecre sîne dutmakdan budur maşşadumuz

Yoluña baş oynamağa cânı bî-bâk eylerüz

bî-bâk eyle- (s. 99/b. 4): korkmayan

33. Yâr ışiginde iķâmet mümkün olursa eger

Meskenümüz 'Avnîyâ san evc-i eflâk eylerüz

evc-i eflâk eyle- (s. 99/b. 5): feleğin yüksek makamına çıkmak

34. Eşk-i çeşmüñi şerâb bağrunı eyle kebâb

Ey dil-i âşşüfte çün bir gice mihmândur Veyis

kebâb eyle- (s. 108/b. 4): ciğerini kebap eylemek

35. Raķîb-i seg uludı âstân-ı yâra varaldan

Tenezzül eylemez 'âşıklara 'âlî-cenâb olmuş

tenezzül eyle- (s. 110/b. 4): kendi durumundan daha aşağıdaki bir işi, bir durumu kabul etmek

36. Çü dürd-keş ki ola anda cür' a nûş eyler

Biñ olsa cürm vera' bir laţîfe-y-ile şefi'

nûş eyle- (s. 118/b. 4): içmek

37. Ne deñlü zühd-i riya hâletini göstersen

Taşavvur eyleme şüfi ki eyleyem taşdıķ

taşavvur eyle- (s. 121/b. 4): zihinde şekillendirmek, göz önüne getirmek

38. Ey cefâ-hu hâtırum derd ile mahzûn eyledüñ

Zahm-ı sînemden gözüm yaşın ciger-gûn eyledüñ

mahzûn eyle- (s. 131/b. 1): hüznü, üzgün olmak

ciger-gûn eyle- (s. 131/b. 1): ciğeri kana döndürmek

39. Ğam beyâbânında şeydâ idüp ey Leylî-hırâm

‘Akl ü hûşumdan ayırduñ beni mecnûn eyledüñ

mecnûn eyle- (s. 131/b. 2): çılgın, deli divane olmak

40. Eşk-i sîm ü rûy-i zerdüm naqdini izhâr idüp

Dostum ‘uşşâk içinde beni Kârûn eyledüñ

kârûn eyle- (s. 131/b. 3): çok zengin olmak

41. Lâ‘l-i nâbuñ yâdına kan içmek idi ‘âdetüm

Eşk-i hûnînüm aña yâr itdüñ efzûn eyledüñ

efzûn eyle- (s. 131/b. 4): çoğalmak

42. Çün gubâr-ı hecre teskin virmedi ne fâ‘ide

Gözlerüm yaşını dut kim Nîl ü Ceyhûn eyledüñ

Nîl ü Ceyhûn eyle- (s. 131/b. 5): Nil ü Ceyhûn ırmağına benzemek

43. Hecr bî-dâdına ülfet dutmış idi ‘Avnînüñ

Ğayrlarla ‘ayş idüp hâlin diger-gûn eyledüñ

diger-gûn eyle- (s. 131/b. 6): berbat olmak

44. Şerbet-i lâ‘lün sunup ağyâra öldürdüñ beni

Ğayre cân viren ‘acebdür kim beni eyler helâk

helâk eyle- (s. 134/b. 2): yok olmak, yok etmek

45. Sîneye gelsün hayâl-i yâr dirseñ ‘Avnîyâ

Zahma merhem gibidür ger eyler iseñ sîne çâk

sîne çâk eyle- (s. 134/b. 5): sineyi parçalamak

46. Gül yüzün rengiyle gül cânına bî-dâd eyledün

Çaddüne serv(i) kul itdün yine âzâd eyledün

bî-dâd eyle- (s. 138/b. 1): zulm etmek

âzâd eyle- (s. 138/b. 1): serbest bırakmak

47. Dâne-i hâl ile hüsnün hırmenin zeyn ideli

Cân ile dil hâşılını cümle ber-bâd eyledün

ber-bâd eyle- (s. 138/b. 2): çirkinleştirmek, berbat etmek

48. Tîğ çekdün şâd oldum âhari qatl eyledün

Gayrı şâd itdün velî bu şâdı nâ-şâd eyledün

qatl eyle- (s. 138/b. 3): öldürmek

nâ-şâd eyle- (s. 138/b. 3): hüznü olmak

49. Dir imişsen ‘âşîka cevri eylemek hûyumdurur

‘İşkuñi ‘âşîklar içre baña isnâd eyledün

cevr eyle- (s. 138/b. 4): eziyet etmek

isnâd eyle- (s. 138/b. 4): dayandırmak, atfetmek

50. ‘Avnîyâ dîvânelikden gam yime şimden girü

Çünkü ‘âşîk olalı meyl-i perî-zâd eyledün

meyl-i perî-zâd eyle- (s. 138/b. 5): perilere meyl etmek

51. Cûybâr etrâfını seyr eyledikçe serv eger

Başı aşğa olurdı görse reftârûñ senün

seyr eyle- (s. 145/b. 3): seyretmek, temâşa kılmak

52. Göñül ol bî-vefâya şabr u ‘ışkuñ

‘Iyân eyle ne kim var yoğ u varuñ

‘iyân eyle- (s. 148/b. 2): göstermek

53. Dimezem vuşlat ümîdiyle beni şâd eylegil

Râzıyam cevır ü cefâ kıılmağ içün yâd eylegil

şâd eyle- (s. 151/b. 1): sevinçli olmak

yâd eyle- (s. 151/b. 1): hatırlamak

54. Ger sanevber hizmet-i kıaddüñde kııldıysa hilâf

Serv kıaddüñçün çevır başuñdan âzâd eylegil

âzâd eyle- (s. 151/b. 2): serbest bırakmak

55. Cevır içinde cân virmekdür murâdum çün benüm

Ey rakıb ol yâra gayrı şan‘at irşâd eylegil

irşâd eyle- (s. 151/b. 3): uyarmak

56. Âteş-i ğamla ğubâruñ yele virse ol şanem

Seyl-i eşküñle revân ol hâkî âbâd eylegil

âbâd eyle- (s. 151/b. 4): mutlu olmak, şen olmak

57. Çün felekden ‘Avnîyâ ğamdur irişen âh ile

Bu perîşân-ıaıı olan evrâkı ber-bâd eylegil

ber-bâd eyle- (s. 151/b. 5): çirkinleştirmek, berbat kıılmak

58. Kûyına ‘azm eylesem devr-i ruğında yok aceb

Ehl-i mevsim-i ğülde ider ğülzâra meyl

‘azm eyle- (s. 158/b. 2): niyetlenmek, kararlı olmak

59. Lâ‘li devrinde ğarâbâtîligüm ‘ayb eylemeñ

Rind olan eyler hemîşe ğuşe-i ğammâra meyl

‘ayb eyle- (s. 158/b. 4): utanmak, arlanmak

60. Âteşde karar eyledi gerçi ki semender

Sûz-i dil ü cân ruķ' asına olmaya hâmil

karâr eyle- (s. 161/b. 2): karar vermek

61. 'Avnî ne kadar maķşada erişmedi lîkin

Maķşûdını yâd eylemeden olmadı ğâfil

yâd eyle- (s. 161/b. 5): hatırlamak

62. Saña cevır eylemede kılmaz o pervây gönül

Cevre şabr eyleyemezsen nideyin hây gönül

cevır eyle- (s. 163/b. 1): haksızlık etmek

şabr eyle- (s. 163/b. 1): dayanmak

63. Eyledün şabr ü karar bu hevâlarda nişâr

Fâyide ne dutalum eyleyesen terk-i diyâr

nişâr eyle- (s. 163/b. 4): saçmak

terk-i diyâr eyle- (s. 163/b. 4): memleketi terk etmek

64. Çünkü dildâr niyâzuñ görüben nâz eyler

Nâleñi işidecek şîveye âġâz eyler

Bezm-i ġamda kadüñi çeng yüzüñ sâz eyler

Nâlişüñ perdesini Zühreye dem-sâz eyler

nâz eyle- (s. 164/b. 5): nazlanmak

âġâz eyle- (s. 164/b. 5): başlamak

sâz eyle- (s. 164/b. 5): saz,söz etmek

dem-sâz eyle- (s. 164/b. 5): arkadaş, dost olmak

65. Niçe ki 'ömr ile fikr eyledüm gice gündüz

Saçuñdan alımadı bir haber bu fikr-i tavîl

fikr eyle- (s. 167/b. 3): düşünmek

66. Ne ola şabr ile şevk(in)den özge ‘Avnînuñ

Kabûl eyle budur varı ger keşîr u kalîl

kabûl eyle- (s. 167/b. 5): kabul etmek

67. Niçe pinhân eyleyem ol dilbere ‘aşıklığum

Pürdürür dîvârı şehrûn âh şâhumdan benüm

pinhân eyle- (s. 176/b. 2): gizlemek, saklamak

68. Cefâñi dûzağa teşbîh eylemiş ‘Avnî

Boyuñla ruhlerüñi Sidr(e) vü cinâna yazam

teşbîh eyle- (s. 179/b. 5): benzetmek

69. Zâhid-i huşk kabûl eyleyüben ‘özrümüzü

El virürse bir ayağ ile mükâfât idelüm

kâbul eyle- (s. 183/b. 3): kabul etmek

70. Şadr-ı meyhânedede rindân ile bezm eyleyüben

Taht-ı Kâvûsa geçüp işret ile Cem olalum

bezm eyle- (s. 187/b. 2): meclis kurmak

71. Uyma iğvâ’sına ol dîv rakîbüñ ‘Avnî

Ol perî yüzlüye meyl eyleyüp âdem olalum

meyl eyle- (s. 187/b. 5): yönelmek, eğilmek

72. Cünûn şahrâsı içinde felekde(n) başuma yağan

Cefâ taşlarını cem‘ eyledüm seng-i mezâr itdüm

cem‘ eyle- (s. 190/b. 4): toplamak

73. Tevârîh Cem ü İskender itmez hâtırum hergiz

Meger câm-ı cihân-bîn eyleye anı yine rûşen

rûşen eyle- (s. 193/b. 2): aydınlatmak

74. Felek her gün çü merdân-ı cihânı zîr-i hâk eyler
Ko câm-ı merg yâdını getür bir câm-ı merd-efgen
zîr-i hâk eyle- (s. 193/b. 49): toprak altı olmak

75. Salını seyr-i gülistân eyleseñ yüz nâz ile
Şâhlarda salını kalur göricek yâsemen
seyr-i gülistân eyle- (s. 204/b. 3): gül bahçesinde gezmek

76. Hüsni ki mesken eyledi haddüñ serîrini
Sundı kaşuñ revân aña miskîn iki kemân
mesken eyle- (s. 207/b. 2): oturulacak yer haline getirmek

77. Bir zerre mihr görmedüm ol mâhdan velî
Eşküm sitâre eyledüm âhumı kehkeşân
sitâre eyle- (s. 207/b. 5): yıldız olmak

78. Ğam-hâneñe getürimeyesün o dilberi
‘Avnî ne deñlü eyler iseñ hükümüñi revân
revân eyle- (s. 207/b. 7): yola koyulmak

79. ‘Aql ü fehmin dîn ü îmânın nice zabt eylesün
Kâfir olur hey müselmanlar o tersâyı gören
zabt eyle- (s. 211/b. 3): tutanak altına almak

80. Nâvek-i dil-dûzdur cân milkin âbâd eyleyen
Hançer-i dildârdur dil hânesin ma‘mûr iden
âbâd eyle- (s. 216/b. 2): mutlu olmak

81. Gün gibi hüsni seni ‘âlemde meşhûr eyledi
Beni ‘ışkuñdur cihân içinde hem meşhûr iden
meşhûr eyle- (s. 216/b. 3): şöhretli, ünlü, tanınmış olmak

82. İreli cân kulağına senüñ ‘ışkuñ nidâdından
Urur lebbeyk işigünde tavâf eyler şafâ’sından
tavâf eyle- (s. 219/b. 1): etrafını dolaşmak
83. Seherde bülbüle sordum niçün feryâd idersün sen
Niyâz eylerem Allah’a rakîbüñ iftirâ’sından
niyâz eyle- (s. 219/b. 2): yalvarmak, yakarmak
84. Tarf-ı burka‘ götürüp ‘arz-ı cemâl eyler ise
Şehri nûr ide gibi âteş-i ruhsâr yine
‘arz-ı cemâl eyle- (s. 223/b. 4): yüz göstermek
85. İşlesün kâfir gözün ne sığar ise dînine
Eylesün şîrîn lebün ne lâyük ise şânına
lâyık eyle- (s. 226/b. 3): yakışır olmak, uygun olmak
86. Kaşd-ı cânım eyleyüpdür yine hierân var ise
Hey müselmânlar demidür baña dermân var ise
kaşd-ı cânım eyle- (s. 230/b. 1): cana kast etmek
87. Sâkî pür eyle cân-ı şerâb-ı muğânei
Ma‘ mûr kıl harâba varan kâr-hânei
pür eyle- (s. 236/b. 1): doldurmak
88. Ey pîr-i deyr ehl-i harâbât-ı mahrem it
Keşf eyle bâde sırrını terk it behânei
keşf eyle- (s. 236/b. 2): keşfetmek
89. Bî-hodluk itseler eger esrâr-ı cân ile
Mest eyle sunmağ ile mey-i bî-hodânei
mest eyle- (s. 236/b. 3): sarhoş olmak

90. Yime dilberler ğamın ey dil ki zâr eyler seni

Ger ‘azîz-i ‘âlem iseñ dahi ĥâr eyler seni

zâr eyle- (s. 242/b. 1): ağlamak, inlemek

ĥâr eyle- (s. 242/b. 1): aşağılamak, çok kızmak

91. Ger siyeh kâküllerüñ sevdâsın eylerseñ heves

‘Âlem içinde perîşân-rüzgâr eyler seni

heves eyle- (s. 242/b. 2): arzu, istek

perîşân-rüzgâr eyle- (s. 242/b. 2): perişan, darmadağın olmak

92. Yüz sürem bir şehsüvâruñ atı izine dime

Dahi gerdine erişmedin ğubâr eyler seni

ğubâr eyle- (s. 242/b. 3): duman etmek

93. Dir imişsüñ yoluma cân virene raĥm eylerem

Bu söz ehl-i ĥüsn içinde şerm-sâr eyler seni

raĥm eyle- (s. 242/b. 4): acımak

şerm-sâr eyle- (s. 242/b. 4): utanmak

94. Eşk-i sîm ü rûy-i zerdin yoluña ĥarç eyleyüp

‘Avnî bir gün dostum kendüye yâr eyler seni

yâr eyle- (s. 242/b. 5): sevgili olmak

95. Dili tîr-i ğam zaĥm-nâk eyledi

Müjeñ fikri beni helâk eyledi

Etegümi elden komayup ğamu

Girîbânumı çâk çâk eyledi

zaĥm-nâk eyle- (s. 257/b. 1): yaralı olmak

helâk eyle- (s. 257/b. 1): mahvolmak, yok etmek

96. Zülfüñüñ zencîrine bend eyledüñ şâhum beni

Kullığından kılmasun âzâd Allahum beni

bend eyle- (s. 259/b. 1): zincire vurmak

97. Secde-gâh eyler idi Ka‘bede mihrâb gibi

Kûyuñ içinde melek görse nişân-ı kâdemüñ

secde-gâh eyle- (s. 259/b. 2): namaz kılınacak yer haline getirmek

3.1.5. Bulmak, Buyurmak, Yapmak Yardımcı Eylemi ile Oluşanlar

1. Râz-ı ‘ ışıķı ‘ âşıkâr itmege tâķat bulmasa

Sînesinde nâvek-i dil-dûzlar pinhân olup

tâķat bul- (s. 27/b. 5): güç, hâl, derman, kuvvet bulmak

2. Niķe tenhâ âstânın öpmege fursat bulam

Kûyına ‘azm eylesem sâyem baña hem-pâ düşer

fursat bul- (s. 54/b. 2): fırsat bulmak

3. Bâde-i nâb ile buldı ruķ-i cânân revnak

Gûyiyâ güller ile buldı gülistân revnak

revnak bul- (s. 124/b. 1): parlaklık, göz alıcılık

4. Zülf-i miskîn ki ruķ-i yâr ile tâbendedürür

Şem‘ -i pür-nûr ile san buldı şeb-istân revnak

revnak bul- (s. 124/b. 2): parlaklık, göz alıcılık

5. Dâne dâne ruķ-i dilberde ‘ arak gören dir

Cem‘ -i kevkeble ne bulmuş meh-i tâbân revnâķ

revnak bul- (s. 124/b. 3): parlaklık, göz alıcılık

6. Göriceķ yaşımı nâz ile salınur ol yâr

Cûy-bâr ile bulur serv-i hırâmân revnak

revnak bul- (s. 124/b. 4): parlaklık, göz alıcılık

7. İşidüp nâlemi ķandân olur ol yâr bulur

Na‘ ra-i bûlbûl ile ķonca-i ķandân revnaķ

revnak bul- (s. 124/b. 5): parlaklık, göz alıcılık

8. Eşķ-i ķeşmümle olur lâ‘ l-i leb-i yâr ferih

Tâb-ı kevkeble bulur lâ‘ l-i Bedaķşân revnak

revnak bul- (s. 124/b. 6): parlaklık, göz alıcılık

9. Hatt ü hâl ile bulur ‘Avnî ruh-i yâr şeref

Bâblarla nitekim buldı Gülistân revnak

revnak bul- (s. 124/b. 7): parlaklık, göz alıcılık

10. Kaçan ki cür‘an ile tâze rûh bula hâk

Ṭarîk-i ‘ışkda hâk olmadan baña ne bâk

tâze rûh bul- (s. 127/b. 1): canlılık kazanmak

11. Tâlî‘ üñ yüzi gülüp olmadı handân nideyin

Yüregün derdine bulunmadı dermân nideyin

dermân bul- (s. 163/b. 3): çare, derman bulmak

12. Yâr cevri itmek ile nâm ü nişân buldı-y-ısa

Cevr çekmeklük ile biz de müsellemler olalım

nâm ü nişân bul- (s. 187/b. 4): şan ve şöhret bulmak

13. Leşker-i gam şâh-ı ‘ışka niçe bulsun dest-res

‘Avnîyâ meyhâne gibi bir hîşârum var iken

dest-res bul- (s. 214/b. 5): mağlup etmek

3.2. Özel Kurallı Birleşik Fiiller

3.2.1. Yeterlilik, Tezlik, Süreklilik, Yaklaşma Eylemi ile Oluşanlar

1. Gönül ğamını niçe şafha-i beyâna yazam

 Çalemden od çıkuban korkaram ki yanayazam

yanayazam- (s. 179/b. 1): yanııvermek

3.3. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller

1. Şem‘i gör kim meclisünde ağlayup başdan çıkar

Hoş yanar yakılır ey şem‘-i şebistânum saña

başdan çık- (s. 20/b. 3): kötü yola sürüklemek, doğru yoldan saptırmak

2. Cân viricek ‘ âkıbet sevdâ-yı zülfünden señüñ

Ehl-i diller karalar geysün dutup mâtem baña

cân ver- (s. 23/b. 2): ölüm sıkıntısı ve acısı içinde bunalmak

karalar giy- (s. 23/b. 2): yas tutmak

3. Kesmezem ağyâr cevri ile cânândan ümîd

Kim kesilmez havf-ı şeytân ile îmândan ümîd

ümîd kes- (s. 42/b. 1): umut kesmek

4. Eger meyl itmese nâza güzeller

Göñül aldurmaz idi ehl-i diller

göñül al- (s. 61/b. 6): kırılan bir kimseyi güzel bir davranışla hoşnut etmek

5. Kalur ayakda zülfüne uyanlar

Saçuñ sevda iden başdan çıkarlar

başdan çık- (s. 61/b. 4): kötü yola sürüklemek, doğru yoldan saptırmak

6. Göz diküp nergis yola şimşâd durmuş muntazır

Seyr-i bâğa gûyîyâ ol gözleri şehlâ gelür

göz dik- (s. 68/b. 4): bir şeyi ele geçirmek isteğine kapılmak

7. ‘Ömr geçdügi kıyâmet kopduğı olur ‘ıyân

Çün hırâman seyr idüp ol kâmet-i bâlâ geçer

kıyâmet kop- (s. 74/b. 2): kıyamet günü gelmek, bir yerde çok gürültü ve telaş olmak

8. Sîneden ben ki çekem âh ü figân-ı derd-nâk

Yaralar kan ağlayup ol dem iderler sîne çâk

kan ağ- (s. 134/b. 1): büyük bir üzüntü içinde bulunmak

9. ‘Avnî asmaz kulağına dürr ü lâ‘lin ‘âlemüñ

Tûtî-i tab‘ı ider ol şekkerîn güftâra meyl

kulak as- (s. 158/b. 5): önem vermek, dinlemek

10. Tâli‘ üñ yüzi gülüp olmadı handân nideyin

Yüregüñ derdine bulunmadı dermân nideyin

yüzi gül- (s. 163/b. 3): sevinci yüzünden belli olmak, feraha kavuşmak

11. Gözün ki kaçd ide kan dökmege hüsâm okuyam

Müjeñ ki sîneleri çâk ide sinâna yazam

kan dök- (s. 179/b. 3): ölüme yol açmak, cana kıymak

12. Bizümle saltanat lâfın idermiş ol Karamânî

Hudâ fırsat virürse ger kara yire karam anı

fırsat vir- (s. 262/ b. 79): bir işi yapmak için uygun, elverişli şartı sağlamak

3.4. Cevheri Fiil ile Oluşmuş Birleşik Fiiller

1. Şubh gibi şâdık olduğum reh-i ʿışkuñda ben

Gün gibi rûşendürür ey mâh-ı tâbânum saña

gün gibi rûşendür- (s. 20/b. 4): aydınlanmak, parlamak

2. Çün ecel şulh itdürür âhir nizâʿı kaldurur

Pes nedür dünyâ için bu kırı ğavġâdan murâd

şulh itdür- (s. 39/b. 4): barışmak, uzlaşmak

nizâʿı kaldür- (s. 39/b. 4): çekişmek, bozuşmak, kavga etmek

3. Gül yüzün şevkiyle kim dolmışdurur hûnîn gönül

Bir akar sudur kim üstinde revândur berg-i gül

hûnîn doldur- (s. 155/b. 1): kanla dolmak

4. Bağ-ı cemâl hüsniñ ile pür-şafâʾdurur

Şâd-âbdur cemâlün ile nev behâr-ı hüsn

pür-şafâʾdur- (s. 198/b. 2): neşe ve huzura kavuşmak

5. Gönümün lâʿlüne cân virmek olupdur hevesi

Hâk-i pâyuñdurur ancak gözümün mültemesi

hâk-i pâyundur- (s. 254/b. 1): ayak toprağı olmak

3.5. İsim Kısmı Arapça Olan Birleşik Filler

‘arz et- (s. 54/b. 6)	fasl eyle- (s. 30/b. 2)
‘arz-ı cemâl eyle- (s. 223/b. 4)	fedâ kıl- (s. 127/b. 3)
‘arz-ı hâl et- (s. 33/b. 1)	ferih ol- (s. 124/b. 5)
‘arz-ı hüsn et- (s. 54/b. 4)	fikr et- (s. 79/b. 5)
‘âşık ol- (s. 230/b. 5)	fikr eyle- (s. 167/b. 3)
‘ayb eyle- (s. 158/b. 4)	fursat bul- (s. 54/b. 2)
‘ayş et- (s. 131/b. 6)	gâfil ol- (s. 161/b. 5)
‘azm eyle- (s. 158/b. 2)	gam ol- (s. 23/b. 1)
‘ıyan ol- (s. 74/b. 2)	gubâr eyle- (s. 242/b. 3)
âdem ol- (s. 187/b. 5)	hâil ol- (s. 115/b. 5)
âh et- (s. 82/b. 3)	halâs et- (s. 207/b. 4)
al eyle- (s. 64/b. 6)	hâlî ol- (s. 148/b. 3)
arz et- (s. 20/b. 2)	hall et- (s. 48/b. 3)
bahîl ol- (s. 167/b. 4)	hânî ol- (s. 219/b. 6)
berî ol- (s. 171/b. 4)	harâb eyle- (s. 20/b. 7)
beyânın kıl- (s. 96/b. 3)	harâb ol- (s. 115/b. 2)
bî-rağbet ol- (s. 214/b. 4)	harc et- (s. 93/b. 5)
bûlbûl kıl- (s. 48/b. 1)	hâsıl ol- (s. 201/b. 4)
bünyâd-ı cefâ kıl- (s. 223/b. 1)	hayrân ol- (s. 113/b. 5)
cem’ et- (s. 96/b. 5)	helâk eyle- (s. 134/b. 1)
cem’ ol- (s. 187/b. 2)	heves eyle- (s. 242/b. 2)
cevr et- (s. 187/b. 4)	hezâr et- (s. 171/b. 3)
cevr eyle- (s. 138/b. 4)	hıfz et- (s. 90/b. 5)
cevr ü cefâ kıl- (s. 151/b. 1)	hilâf kıl- (s. 151/b. 2)
cezâ ol- (s. 71/b. 6)	hitâb et- (s. 68/b. 7)
cürm ol- (s. 118/b. 4)	i’timâd et- (s. 193/b. 5)
çâk ol- (s. 163/b. 2)	idrâk eyle- (s. 99/b. 2)
çâk-ı girîbân et- (s. 105/b. 1)	inkâr et- (s. 183/b. 4)
def’ et- (s. 35/b. 5)	irşâd eyle- (s. 151/b. 3)
def’-i melâl et- (s. 233/b. 4)	isbât et- (s. 183/b. 4)
deycûr et- (s. 216/b. 4)	isnâd eyle- (s. 138/b. 4)
dürr-i şehvâr ol- (s. 42/b. 4)	izhâr et- (s. 131/b. 3)
fâide et- (s. 79/b. 7)	kâ’il ol- (s. 161/b. 1)

kabûl et- (s. 155/b. 4)
kabûl eyle- (s. 167/b. 5)
kâfir ol- (s. 161/b. 1)
karâr eyle- (s. 161/b. 2)
kârûn eyle- (s. 131/b. 3)
kasd et- (s. 179/b. 3)
kasd-ı cânım eyle-(230/1)
kat' eyle- (s. 42/b. 5)
kâtil ol- (s. 161/b. 1)
katl eyle- (s. 48/b. 6)
keşf eyle- (s. 236/b. 2)
kıymet ol- (s. 226/b. 2)
kurbân et- (s. 167/b. 4)
kühl et- (s. 176/b. 5)
kül ol- (s. 90/b. 5)
lâ-büd et- (s. 158/b. 1)
lâyık eyle- (s. 226/b. 3)
ma'mûr et- (s. 216/b. 2)
mahrem ol- (s. 187/b. 3)
mahzûn et- (s. 102/b. 1)
mahzûn eyle- (s. 131/b. 1)
mâil ol- (s. 82/b. 2)
maksûd ol- (s. 39/b. 2)
mecnûn eyle- (s. 131/b. 2)
mecnûn ol- (s. 48/b. 5)
medh eyle- (s. 16/b. 5)
mektûp eyle- (s. 35/b. 3)
men' et- (s. 236/b. 6)
men' eyle- (s. 20/b. 5)
mesken eyle- (s. 207/b. 2)
mesrûr et- (s. 216/b. 1)
mestûr et- (s. 216/b. 5)
meşhûr eyle- (s. 216/b. 3)
meyl et- (s. 61/b. 1)

meyl eyle- (s. 187/b. 5)
meyl kıl- (s. 102/b. 4)
mir'ât et- (s. 183/b. 5)
muhkem et- (s. 155/b. 5)
mübâhât et- (s. 183/b. 1)
mübeddel et- (s. 118/b. 3)
müheyyâ ol- (s. 113/b. 2)
mükâfât et- (s. 183/b. 3)
mükedder ol- (s. 79/b. 7)
mümkin ol- (s. 161/b. 4)
münâcât et- (s. 183/b. 2)
müsellem ol- (s. 187/b. 4)
müyesser ol- (s. 121/b. 1)
nakş u nigâr et- (s. 190/b. 5)
nasîb ol- (s. 163/b. 5)
nazar et- (s. 236/b. 5)
Nîl ü Ceyhûn eyle- (s. 131/b. 5)
nisâr et- (s. 204/b. 4)
nisâr eyle- (s. 163/b. 4)
nisbet et- (s. 179/b. 2)
nûmân eyle- (s. 64/b. 6)
nûr et- (s. 223/b. 4)
nüzü'l kıl- (s. 51/b. 2)
ra'nâ ol- (s. 113/b. 1)
rahm et- (s. 79/b. 6)
sabr eyle- (s. 163/b. 1)
sâdık ol- (s. 20/b. 4)
sâlik ol- (s. 33/b. 2)
sarf ol- (s. 96/b. 5)
savâb ol- (s. 105/b. 3)
sayd et- (s. 134/b. 3)
sebkât et- (s. 96/b. 2)
seng-i mezâr et- (s. 190/b. 4)
seyr et (s. 74/b. 2)

seyr ü sefer eyle- (s. 27/b. 4)
seyrân et- (s. 183/b. 2)
seyr-i gülistân eyle- (s. 204/b. 3)
suâl et- (s. 121/b. 3)
sulh it- (s. 39/b. 4)
sultân eyle- (s. 64/b. 2)
sultân ol- (s. 27/b. 7)
sükker-i helvâ ol- (s. 113/b. 5)
şâhid ol- (s. 71/b. 5)
şifâ ol- (s. 64/b. 3)
ta'n et- (s. 183/b. 4)
taklîd et- (s. 230/b. 4)
tâlîp ol- (s. 42/b. 2)
tasavvur eyle- (s. 121/b. 4)
tavâf eyle- (s. 219/b. 1)
tavf et- (s. 48/b. 7)
te'sîr eyle- (s. 20/b. 5)
tenezzül eyle- (s. 105/b. 4)
terk et- (s. 27/b. 7)
terk eyle- (s. 33/b. 3)
terk-i diyâr eyle- (s. 163/b. 4)

teslîm et- (s. 179/b. 4)
teşbîh eyle- (s. 179/b. 5)
tomar eyle- (s. 54/b. 3)
ummân eyle- (s. 64/b. 1)
üryân eyle- (s. 64/b. 5)
üryân ol- (s. 27/b. 2)
vasf et- (s. 96/b. 3)
vasfında ol- (s. 54/b. 3)
vefâ eyle- (s. 27/b. 3)
yâr ol- (s. 214/b. 1)
ye's et- (s. 42/b. 3)
yevmü'l-hisâb ol- (s. 105/b. 5)
zâ'il ol- (s. 161/b. 4)
zabt et- (s. 85/b. 5)
zabt eyle- (s. 211/b. 3)
zâhir et- (s. 167/b. 1)
zînet et- (s. 35/b. 1)
zînet ol- (s. 223/b. 2)
ziyâde ol- (s. 30/b. 1)
zulm eyle- (s. 71/b. 6)

3.6. İsim Kısmı Farsça Olan Birleşik Fiiller

âbâd eyle- (s. 151/b. 4)

âğâz eyle- (s. 163/b. 6)

âheng et- (s. 23/b. 3)

âsân et- (s. 105/b. 5)

âsân ol- (s. 33/b. 3)

âşikâr ol- (s. 20/b. 1)

âzâd eyledün(138/1)

behâr ol- (s. 30/b. 2)

behişt ol- (s. 118/b. 1)

bend eyle- (s. 259/b. 1)

bend ol- (s. 127/b. 3)

bezm eyle- (s. 187/b. 2)

bî-dâd eyle- (s. 138/b. 1)

bî-mârun ol- (s. 145/b. 4)

bülend ol- (s. 198/b. 3)

bünyâd-ı cefâ kıl- (s. 223/b. 1)

ceng et- (s. 82/b. 3)

cüst ü cû et- (s. 35/b. 3)

çâk ol- (s. 163/b. 2)

çâk-ı giribân et- (s. 105/b. 1)

dem-i 'îd ol- (s. 85/b. 3)

dermân eyle- (s. 64/b. 3)

dermân ol- (s. 27/b. 6)

destân et- (s. 105/b. 3)

divâne ol- (s. 48/b. 5)

düşmen ol- (s. 23/b. 6)

ebr-i behâr et- (s. 190/b. 3)

efgân et- (s. 105/b. 1)

efgân eyle- (s. 79/b. 6)

efgân it- (s. 171/b. 3)

efzûn eyle- (s. 131/b. 4)

erzânî ol- (s. 163/b. 7)

fâş et- (s. 77/b. 2)

ferhâd ol- (s. 93/b. 4)

feryâd et- (s. 108/b. 2)

feryâd ol- (s. 163/b. 5)

feryâd ü figân et- (s. 201/b. 2)

figân et- (s. 45/b. 4)

gâh ol- (s. 79/b. 5)

gedâ-yı dilber ol- (s. 219/b. 4)

germ ol- (s. 145/b. 1)

germ-rev kıl- (s. 176/b. 5)

geşt ey- (s. 27/b. 2)

giryân ol- (s. 27/b. 3)

gümân kıl- (s. 58/b. 5)

hâk ol- (s. 82/b. 3)

handân ol- (s. 124/b. 5)

handân ol- (s. 163/b. 3)

hânî ol- (s. 219/b. 6)

hâr eyle- (s. 242/b. 1)

harâbât et- (s. 183/b. 1)

haste eyle- (s. 51/b. 3)

hergiz et- (s. 193/b. 2)

hırâmân et- (s. 54/b. 5)

hurrem ol- (s. 187/b. 1)

lâfın et- (s. 262/b. 1)

mest eyle- (s. 236/b. 3)

mihmân ol- (s. 108/b. 5)

mihmân ol- (s. 27/b. 4)

nakş u nigâr et- (s. 190/b. 5)

nâlân ol- (s. 27/b. 1)

nâle vü efgân et- (s. 233/b. 1)

nâle vü zâr et- (s. 163/b. 4)

nâz eyle- (s. 163/b. 6)

niyâz eyle- (s. 219/b. 2)
nûş eyle- (s. 16/b. 4)
pâk eyle- (s. 99/b. 1)
perîşân eyle- (s. 64/b. 6)
perîşân ol- (s. 90/b. 3)
pervâ kıl- (s. 163/b. 1)
pervâz et- (s. 134/b. 1)
pinhân et- (s. 105/b. 4)
pinhân et- (s. 247/b. 7)
pinhân eyle- (s. 176/b. 1)
pinhân ol- (s. 27/b. 5)
pür ol- (s. 207/b. 1)
pür-âb ol- (s. 110/b. 1)
pür-eşk et- (s. 102/b. 4)
râm et- (s. 51/b. 5)
remîde ol- (s. 90/b. 2)
reşk et- (s. 176/b. 4)
revân et- (s. 145/b. 5)
revân eyle- (s. 207/b. 7)
rind ol- (s. 158/b. 4)
rûşen eyle- (s. 193/b. 2)
rüsvâ vü şeydâ ol- (s. 93/b. 3)
rüsvây eyle- (s. 163/b. 1)
sâz eyle- (s. 163/b. 6)

seng-i mezâr et- (s. 190/b. 4)
sevda et- (s. 61/b. 6)
sevdâsın et- (s. 96/b. 1)
seyr-i gülzâr eyle- (s. 68/b. 2)
sezâ-yı merhamet ol- (s. 262/b. 1)
sitâre eyle- (s. 207/b. 5)
şâd ol- (s. 138/b. 3)
şâkird ol- (s. 79/b. 2)
şeb-i kadr ol- (s. 85/b. 3)
şeydâ ol- (s. 113/b. 4)
şiven et- (s. 193/b. 7)
temâşâ et- (s. 247/b. 4)
temâşâ ol- (s. 113/b. 3)
ter ol- (s. 204/b. 5)
vakt-i hazân ol- (s. 265/b. 1)
vîrân et- (s. 102/b. 1)
vîrân ol- (s. 79/b. 3)
yâd et- (s. 142/b. 1)
yâr et- (s. 23/b. 6)
yâr ol- (s. 148/b. 7)
yâr ol- (s. 214/b. 1)
zâr eyle- (s. 242/b. 1)
zîr-i hâk eyle- (s. 193/b. 4)
zülfün ol- (s. 167/b. 1)

3.7. İsim Kısmı Türkçe Olan Birleşik Fiiller

kan ol- (s. 27/b. 1)

yirinde ol- (s. 54/b. 1)

kul ol- (s. 71/b. 1)

âh et- (s. 82/b. 3)

kül ol- (s. 90/b. 5)

n' ol- (s. 105/b. 2)

ne et- (s. 163/b. 1)

niçe et- (s. 163/b. 4)

dar et- (s.163/b. 4)

bir-gün ol- (s. 198/b. 4)

ağız bir et- (s. 204/b. 2)

yüzi kara ol- (s. 219/b. 5)

uçar ol- (s. 254/b. 2)

el bir et- (s. 259/b. 1)

3.8. İsim Kısmı Birleşik İsim Olan Birleşik Fiiller

- ber-bâd eyle- (f.b.s) (s. 151/b. 5)
bî-bâk eyle- (f.b.s) (s. 99/b. 4)
bî-hodluk et- (f.b.s) (s. 236/b. 3)
cân-kenlig eyle- (f.b.i) (s. 79/b. 2)
cûy-bâr et- (f.b.s) (s. 190/b. 3)
cüst ü cû et- (f.b.i) (s. 35/b. 3)
çâk çâk ey- (f.b.i) (s. 257/b. 1)
dem-sâz eyle- (f.b.s) (s. 163/b. 6)
dest-res bol- (f.b.s) (s. 134/b. 4)
dîger-gûn eyle- (f.b.s) (s. 131/b. 6)
dil-ârâ ol- (f.b.s) (s. 113/b. 1)
dil-şâd ol- (f.b.s) (s. 163/b. 5)
dürd-keş ol- (f.b.s) (s. 118/b. 4)
gülistân eyle- (f.b.i) (s. 204/b. 3)
gül-şen ol- (f.b.i) (s. 193/b. 3)
gülzâr eyle- (f.b.i) (s. 68/b. 2)
hâk-sâr ol- (f.b.s) (s. 102/b. 2)
hâr ü zâr ol- (f.b.s) (s. 211/b. 4)
harîdâr ol- (f.b.s) (s. 226/b. 2)
harîdârün ol- (f.b.s) (s. 145/b. 1)
hem-dem ol- (f.b.i) (s. 93/b. 2)
hem-dem ol- (f.b.s) (s. 187/b. 1)
lâle-zâr et- (f.b.i) (s. 190/b. 1)
meyl-i perî-zâd eyle- (f.b.s) (s. 138/b. 5)
mürg-zâr et- (f.b.i) (s. 190/b. 1)
nâ-mahrem et- (f.a.b.s) (s. 187/b. 3)
nem-nâk et- (f.b.s) (s. 254/b. 3)
pây-mâl et- (f.b.s) (s. 201/b. 3)
perîşân-hâl et- (f.a.b.s) (s. 216/b. 4)
perîşân-rüzgâr eyle- (f.b.s) (s. 242/b. 2)
pür-hûn et- (f.b.s) (s. 102/b. 4)
pür-nûr et- (f.a.b.s) (s. 216/b. 1)
secde-gâh eyle- (a.f.b.i) (s. 259/b. 2)

ser-gerdân ol- (f.b.s) (s. 115/b. 3)
seyr ü sefer eyle- (a.b.i) (s. 27/b. 4)
sîne çâk eyle- (f.b.s) (s. 134/ b. 5)
sîne-çâk etle- (f.b.s) (s. 134/b. 1)
şerm-sâr eyle- (f.b.i) (s. 242/b. 4)
yevmü'l-hisâb ol- (a.b.i) (s. 110/b. 5)
zahm-nâk eyle- (f.b.s) (s. 257/b. 1)

4. AVNÎ DİVANI'NDA TESPİT EDİLEN TÜRKÇE BİRLEŞİK İSİMLER

ağız bir (s. 204/b. 2)⁴⁷

el bir (s. 259/b. 1)⁴⁸

göz yaşı (s. 93/b. 5)⁴⁹

işbu (s. 90/b. 5)⁵⁰

kend'özünü (s. 163/b. 1)⁵¹

⁴⁷ << ETü ağız insanın ses aygıtı, ağız < onom ā/ağ ağız sesi , << ETü bir

⁴⁸ << ETü elig el < ETü al- +(g)

⁴⁹ << ETü köz görme organı, << ETü ñaş

⁵⁰ Türkiye Türkçesinde işbu sözcüğünden evrilmiştir. Türkçe sözcük Eski Batı Türkçesinde üş "işte (işaret zarfı)" sözcüğünden türetilmiştir.

⁵¹ << ETü kentü, << ETü öz benlik, kendi

5. AVNÎ DİVANI'NDA TESPİT EDİLEN FARŞÇA BİRLEŞİK İSİMLER

1. Bu hüsn-i Hudâyî ki Hudâ saña virüpdür

Mânî-i cihân yazmadı taşvîrüne hem-tâ

hem-tâ (f.b.s) (s. 16/b. 2): benzer, denk

2. Mesned-i hüsn üzre señ ben hâk-i rehde pâ-y-mâl

Mûr hâlin niçe ' arz ide Süleyânum saña

pây-mâl (f.b.s) (s. 20/b. 2): ayak altında kalmış

3. Zâhm-ı hicrân şerhi çün mümkün degüldür dostum

Sîne-çâkinden haber virsün girîbânum saña

sîne-çâk (f.b.s) (s. 20/b. 6): göğsü yaralı

4. Râz-ı ' ışkı ' âşîkâr itmege tâkat bulmasa

Sînesinde nâvek-i dil-dûzlar pinhân olup

dil-dûz (f.b.s) (s. 27/ b. 5): gönül delen, kalbe batan

5. Dilberinden rahm eger olmazsa ol dil-ğasteye

Kimseler derdine dermân idemez imkân olup

dil-ğaste (f.b.s) (s. 27/b. 6): gönlü hasta

6. Çü oldı lâ' lûne teşbîh cân-fezâ-yı şerâb

Dile ziyâde olur dem-be-dem hevâ-yı şerâb

cân-fezâ (f.b.s) (s. 30/b. 1): cana can katan

7. Behâr oldı vü güller açıldı ey sâkî

Çadeh getür ki bu faşl eyler içzâ-yı şerâb

dem-be-dem (f.b.zf) (s. 30/b. 2): zaman zaman, dâima

8. Âşnâlar gözlerüm yaşın görüben havf ider

Bî-muḥâbâ sâlik olmak kûlzüm ü ummâna güç

bî-muḥâbâ (f.b.s) (s. 33/b. 2): çekinmeden, sakınmadan

9. Hâl-i anber-bâruñ ile mûy-i pür-çînler ki var

Rište-i çûb üzre bitmiş ıkd-i fülful şâh şâh

pür-çîn (f.b.s) (s. 35/b. 2): çok bükülmüş, çok buruşuk

10. Bâğ-ı ‘ âlemde yüzüñ manend bir gül isteyüp

Cüst ü cû idüp gezer gülzârı bülbül şâh şâh

cüst ü cû (f.b.i) (s. 35/b. 3): arayıp sorma, araştırma

11. Gonca-i ser-beste mektûb eyleyüp gül şâhına

Gülşen içre bülbül ezberler teressül şâh şâh

ser-beste (f.b.s) (s. 35/b. 4): örtülü, gizli

12. Bağda gül ruhlerüñdür verd-i ḥamrâ‘ dan murâd

Ḳâmetüñdür râstı serv-i dil-ârâdan murâd

dil-ârâ (f.b.s) (s. 39/b. 1): gönül alan

13. Ten-i bî-câna müjeñ ḥançeri kim câna geçer

Ḥaste-i ‘ ışkâ ecel şerbeti dermâna geçer

bî-cân (f.b.s) (s. 45/b. 1): cansız, ruhsuz

14. Kûy-i dilberde figânuma ider ta‘ n raḳîb

Zâğ-ı nâ-sâzı görüñ mürğ-i hoş-elḥâna geçer

nâ-sâz (f.b.s) (s. 45/b. 4): uygunsuz

15. Ebr-i müjem ayağuna gevher-nisârdur

Mirât-ı dil cemâlüne âyîne-dârdur

gevher-nisâr (f.b.s) (s. 51/b. 1): güzel söz söyleyen, saçan, serpen

âyîne-dâr (f.b.s) (s. 51/b. 1): ayna tutan

16. Dil hânesine kılsa hayâlûñ şehi nüzûl
Yüzüm bisâtı ayağına zer-nigârdur
zer-nigâr (f.b.s) (s. 51/b. 2): altınla işlenmiş

17. Zehr-i firâk gerçi dili haste eyledi
Vaşluñ şerâbına yine ümmîd-vârdur
ümmîd-vâr (f.b.s) (s. 51/b. 3): ümitli

18. Niçe tenhâ âstânınöpmege fırsat bulam
Kûyına ‘azm eylesem sâyem baña hem-pâ düşer
hem-pâ (f.b.i) (s. 54/b. 2): ayaktaş, arkadaş

19. ‘Ukde-i zünnârına her kimse kim dil bağlamaz
Ehl-i î mân olmaz ol ‘âşıklarun güm-râhıdur
güm-râh (f.b.s) (s. 58/b. 3): doğru yoldan ayrılmış

20. ‘Işık derdine şifâ olmaz ise kânunda
Nûş-dârû-yı lebûñ anı da dermân eyler
nûş-dârû (f.b.i) (s. 64/b. 3): pan zehir

21. Geydirür cânına zevk ile şafâ‘ hüllelerin
Her kim ol sîm-teni bir gice üryân eyler
sîm-ten (f.b.s) (s. 64/b. 5): gümüş tenli

22. Lâ‘l-i cân-bağşıyle ‘uşşâka hitâb itse nigâr
Mürdeler üzre sanasen Hâzret-i ‘Îsâ gelür
cân-bağş (f.b.s) (s. 68/b. 7): can veren, cana can katan

23. Baş üzre yir itsem yiridür şu‘le-i âha
Hicrân şebi yâr ışigine râh-nümâdur
râh-nümâ (f.b.s) (s. 71/b. 3): yol gösteren, kılavuz

24. Gözüm ile deryâ nice baĥs ide

Gözüm gibi ol gevher-efşân mıdur

gevher-efşân (f.b.s) (s. 77/b. 3): cevher saçan

25. Tîşe-i nâhunla ben kim eyleyem cân-kenligi

Kûh-i ğamda baña şâkird olımaz Ferhâdlar

cân-kenligi (f.b.i) (s. 79/b. 2): can kazıyıcı

26. Cevrünüñ vîrânı olmışdur niçe ma' mûrlar

İşkuñuñ ma' mûrıdur niçe ĥarâb-âbâdlar

ĥarâb-âbâd (f.b.s) (s. 79/b. 3): haraplıkla dolu yer

27. Mîhnetünde hem-demümdür zârî vü efgânlar

Fürkatünde mahremümdür nâle vü feryâdlar

hem-dem (f.b.i) (s. 79/b. 4): arkadaş

28. Dîde zaĥm-ı ğamzeden pür-ĥûndur

Yaşı anuñçün anuñ gül-gûndur

pür-hûn (f.b.s) (s. 93/b. 1): kan içinde

gül-gûn (f.b.s) (s. 93/b. 1): gül renkli

29. Tîr-i hecre sîne dutmakdan budur maĥşadumuz

Yoluña baş oynamaĥa cân-ı bî-bâk eylerüz

bî-bâk (f.b.s) (s. 99/b. 4): korkmayan, çekinmeyen

30. Ĥâk-sâr olup hevâ-y-ile ĥubâr olan göñül

Ĥâk-i râh-ı yârdan bir dem özin dûr istemez

ĥâk-sâr (f.b.s) (s. 102/b. 2): toz, toprak içinde kalmış

31. Lâ' l-i nâba meyl kılmaz bağrını pür-hûn iden

Dâmenin pür-eşk iden lû' lû-yı menşûr istemez

pür-hûn (f.b.s) (s. 102/b. 4): kan içinde

pür-eşk (f.b.s) (s. 102/b. 4): göz yaşı dolu

32. Görsek ol gonca-lebi çâk-ı girîbân iderüz

Gül yüzün yadına bülbül gibi efgân iderüz

gonca-leb (f.b.s) (s. 105/b. 1): gonca dudaklı

33. N'ola ser-gerdân olursa zerre-veş üftâdeler

Gün gibi ol meh-liķâ' nuñ şöhreti meşhûrmış

ser-gerdân (f.b.s) (s. 115/b. 3): başı dönen, sersem, şaşkın

zerre-veş (f.b.e) (s. 115/b. 3): zerre gibi

meh-liķâ' (f.b.s) (s. 115/b. 3): ay yüzlü güzel

34. Kesret-i meyden şudâ' irüp nemâza çıkmadı

Zâhid-i ħod-bîn bu özriyle meger ma' zûrmış

ħod-bîn (f.b.s) (s. 115/b. 4): kendini beğenmiş, bencil

35. Behişt gibi oldu ħarâbât şahnı vesî'

Ki anda muğ-beçeler var ki ħûr-şekl ü bedî'

muğ-beçe (f.b.i) (s. 118/b. 1): meyhanacı çırağı

36. Sâfâ'-y-ile ire mi anda tîre-dil şûfi

Meger mübeddel ide eylüge ħışâl-i şenî'

tîre-dil (f.b.s) (s. 118/b. 3): kalbi kara, fena kalpli

37. Çü dürd-keş ki ola anda cür' a nûş eyler

Biñ olsa cürm vera' bir laţîfe-y-ile şeffî'

dürd-keş (f.b.s) (s.118/b. 4): şarabın tortusunu içen

38. Zülf-i miskîn ki ruḥ-i yâr ile tâbendedürür

Şem‘ -i pür-nûr ile san buldı şeb-istân revnaḳ

şeb-istân (f.b.i) (s. 124/b. 2): yatak odası

39. Göricek yaşumı nâz ile salınur ol yâr

Cûy-bâr ile bulur serv-i hırâmân revnaḳ

cûy-bâr (f.b.i) (s. 124/b. 4): çay, dere, akarsu

40. Fiğân ki cân ile gönlüm bu devrde yakdı

Gehî mey âteşi vü gâh rûy-i âteş-nâk

âteş-nâk (f.b.s) (s. 127/b. 2): ateşli

41. Ey cefâ-hu hâtırum derd ile maḥzûn eyledün

Zahm-ı sînemden gözüm yaşın ciğer-gûn eyledün

ciğer-gûn (f.b.s) (s. 131/b. 1): ciğeri kanlı

42. Hecr bî-dâdına ülfet dutmış idi ‘Avnînüñ

Gayrlarla ‘ayş idüp ḥâlin diger-gûn eyledün

diger-gûn (f.b.s) (s. 131/b. 6): bozuk, değişmiş

43. Sîneden ben ki çekem âh ü fiğân-ı derd-nâk

Yaralar ḳan ağlayup ol dem iderler sîne çâk

derd-nâk (f.b.s) (s. 134/b. 1): dertli, kaygılı

44. Sürmege yüz pâ-y-i serv-i yâre bolur dest-res

Kangı ‘aşık kim su gibi meşrebini ide pâk

dest-res (f.b.i) (s. 134/b. 4): kuvvet ve zenginlik

45. Dâne-i ḥâl ile ḥüsnüñ ḥırmenin zeyn ideli

Cân ile dil ḥaşılını cümle ber-bâd eyledün

ber-bâd (f.b.s) (s. 138/b. 2): perişan, harab, viran

46. Tîğ çekdün şâd oldum âhari katl eyledün

Gayrı şâd itdün velî bu şâdı nâ-şâd eyledün

nâ-şâd (f.b.s) (s. 138/b. 3): hüzünlü, gamlı

47. ‘Avnîyâ dîvânelikden ğam yime şimden girü

Çünkü ‘âşık olalı meyl-i perî-zâd eyledün

perî-zâd (f.b.i) (s. 138/b. 5): peri çocuğu

48. Eşk deryâsını saldum virmedi teskin aña

Sîne tâbı def‘ ine ol âb-gûn peykân gerek

âb-gûn (f.b.s) (s. 142/b. 2): suya benzer, mavi renkli

49. Görür kim bî-zer ü müflis gedâsen

Saña ‘Avnî niçe yâr ola yâruñ

bî-zer (f.b.s) (s. 148/b. 7): altınsız, hasis, cimri

50. Çün felekden ‘Avnîyâ ğamdur irişen âh ile

Bu perîşân-ğaṭ olan evrâkı ber-bâd eylegil

ber-bâd (f.b.s) (s. 151/b. 5): perişan, harap

51. ‘Avnî asmaz kulağına dürr ü lâ‘ lin ‘âlemün

Tûṭî-i ṭab‘ ı ider ol şekkerîn-güftâra meyl

şekker-güftâr (f.b.s) (s. 158/b. 5): sözü şeker gibi tatlı olan

52. Vaşl-ı dilberle naşîb olmadı dil-şâd olmak

Dest-i cevri ile yıkılan dilün âbâd olmak

dil-şâd (f.b.s) (s. 164/b. 5): gönlü hoş, sevinmiş

53. Bezm-i ğamda kadûñi çeng yüzün sâz eyler

Nâlişün perdesini Zühreye dem-sâz eyler

dem-sâz (f.b.s) (s. 164/b. 6): arkadaş, dost

54. Kulağına koyup evşâf-ı âb-ı ‘ârız-ı yâri

Merîh-âsâ dil-i pür-cûşî taşırdum bulandırđum

pür-cûş (f.b.s) (s. 171/b. 2): oşku dolu

55. Bi-ğamdillâh şeb-i ğamda berî oldum belâsından

Dil-i pervâne-i pür-sûzî şem‘üm saña yandırđum

pür-sûz (f.b.s) (s. 171/b. 4): ok yanık

56. Hâyıl-i ‘ışkı şâh-râh-ı ğamda kılsam germ-rev

Çeşm-i encüm kühl ider ğerd-i sipâhumdan benüm

şâh-râh (f.b.i) (s. 176/b. 5): büyük işlek yol

57. Bezm-i vaşla irelüm gül gibi ħurrem olalum

Rezm-i ğamda nie bir nâleye hem-dem olalum

hem-dem (f.b.i) (s. 187/b. 1): sıkı-fıkı, canciğer

58. Gözüm yaşı-y-ıla kûy-i nigârî lâle-zâr itdüm

Figân u nâleden ol lâle-zârı mürĝ-zâr itdüm

lâle-zâr (f.b.i) (s. 190/b. 1): lâlelik, lâle yetişen yer

mürĝ-zâr (f.b.i) (s. 190/b. 1): kuş yatağı, kuşu bol olan yer

59. adûñ servi firâķında yaşumı cûy-bâr itdüm

Yüzûñ gülzârı yâdına gözüm ebr-i behâr itdüm

cûy-bâr (f.b.i) (s. 190/b. 3): ay, dere, akarsu

60. Tevârîh-i Cem ü İskender itmez ħâtırum herĝiz

Meger câm-ı cihân-bîn eyleye anı yine rûşen

cihân-bîn (f.b.s) (s. 193/b. 2): dünyayı ĝören

61. İrem bağından u Nemrûd odından sürme efsâne

Getür ol câm-ı âteş-rengi kim ‘âlem olur gül-şen

gül-şen (f.b.i) (s. 193/ b. 3): gül bahesi

62. Bâğ-ı cemâl hüsni ile pür-şafâdurur
Şâd-âbdur cemâlün ile nev behâr-ı hüsni
şâd-âb (f.b.s) (s. 198/b. 2): suya kanmış, sulu, tâze
63. Nahl -i kâdün ki serv-i ser-efrâz-ı hüsndür
Oldı bülend kâdd-i bülendünle kâr-ı hüsni
ser-efrâz (f.b.s) (s. 198/b. 3): benzerlerinden üstün olan
64. Sultân-ı hüsni yüzün ü hâcibdürür kaşun
Cellâd çeşm ü zülf-i siyeh perde-dâr-ı hüsni
perde-dâr (f.b.s) (s. 198/b. 5): perdecî
65. ‘ Işık-ı riyâyı terk idemez zâhidi görüñ
Şükr-i Hudâ ki ‘ Avnî degül şerm-şâr-ı hüsni
şerm-şâr (f.b.s) (s. 198/b. 6): utangaç, mahçup
66. Vefâ görmedin ölürsem eger ben gül-‘ izarumdan
İrişe dem-be-dem bûy-i vefâ hâk-ı mezârumdan
gül-‘ izar (f.b.s) (s. 201/b. 1): gül yanaklı, al yanaklı
67. Piyâde hâk-i pâyna niçe ferzâneler ruḥ kor
Bu hâki pây-mâl itmek umaram şeh-süvârumdan
pây-mâl (f.b.s) (s. 201/b. 3): ayaklar altında kalmış, çiğnenmiş
şeh-süvâr (f.b.s) (s. 201/b. 3): ata iyi binen
68. Şâhid-i gül bâğda çün geydi gül-gûn pîrehen
Tügmeler takındı ana zînet için goncadan
gül-gûn (f.b.s) (s. 204/b. 1): gül renkli, pembe

69. Gerçi kim ağız bir itdi güller ile goncalar

Ol şeker-leb söze gelse anlara değmez sühan

şeker-leb (f.b.s) (s. 204/b. 5): dudağı şeker gibi tatlı

70. Tâ ki ol gül-ruḥ gelüp seyr-i gülistân eyleye

‘Avnîyâ dâyim ter olsun eşk-i çeşmüñle çemen

gül-ruḥ (f.b.i) (s. 204/b. 5): gül yanaklı

71. Pür oldı ḥayl-i ḥüsnüñ ile yine bu cihân

Ḥüsnüñ şehine kurdı saçuñ müşk sâye-bân

sâye-bân (f.b.i) (s. 207/b. 1): gölgelik

72. Dürr-i vişâl-i dilbere irmek ümîdine

Gözüm yaşı olursa n’ola baḥr-i bî-kerân

bî-kerân (f.b.s) (s. 207/b. 6): sınırsınız, uçsuz, bucaksız

73. Ḥâr u ḥas neşv ü nemâ bulur behâr erince âh

Ben hazân-ı hecre düşdüm nev-behârum var iken

nev-behâr (f.b.i) (s. 214/b. 2): ilkbahar

74. İntisâbum ḥizmetüm bî-rağbet oldı ‘âkıbet

Ḥâr ü zâr oldum ‘azîz ü kâm-kârum var iken

kâm-kâr (f.b.s) (s. 214/b. 4): isteğine ulaşmış, mutlu

75. Zülf-i şeb-rengüñ firâkıdur perîşân-ḥâl idüp

Gözlerüme ‘âlemüñ rûşenlığın deycûr iden

şeb-reng (f.b.s) (s. 216/b. 4): gece renginde olan, siyah

76. Benüm señ şâh-ı meh-rûya kul olmak iledür fahrüm

Gedâ-yı dilber olmak yeğ cihânuñ her şafâsından

meh-rû (f.b.s) (s. 219/b. 4): ay yüzlü güzel

77. Sâkî pür eyle câm-ı şerâb-ı muğânei

Ma‘ mûr kıl harâba varan kâr-hânei

kâr-hâne (f.b.i) (s. 236/b. 1): iş yeri, iş yapılan yer

78. Bî-hodluk itseler eger esrâr-ı câm ile

Mest eyle sunmağ ile mey-i bî-hodânei

bî-hodâne (f.b.zf) (s. 236/b. 3): baygın halde, baygınlıkla

79. Ger siyeh kâküllerün sevdâsın eylerseñ heves

‘ Âlem içinde perîşân-rûzgâr eyler seni

perîşân-rûzgâr (f.b.s) (s. 242/b. 2): düşkün

80. Mürğ-i rûhuñ ki hevân içre uçar olmışdur

Dîde pervâz-gehî sîne müşebbek kafesi

pervâz-geh (f.b.i) (s. 254/b. 2): uçacak, uçulacak yer

81. Sîne çâk ü gözi nem-nâk ider nâle vü zâr

Kılsa te’sîr aceb olmaya nâyûñ nefesi

nem-nâk (f.b.s) (s. 254/b. 3): nemli, yaş

82. Dili tîr-i ğam zaḥm-nâk eyledi

Müjeñ fikri beni helâk eyledi

zaḥm-nâk (f.b.s) (s. 257/b. 1): yaralı

83. Bu gün takyacılık sen dil-rübâya olalı şan‘at

Olupdur ‘Avnî gibi yerüm ey meh âteş-i ḥasret

dil-rübâ (f.b.s) (s. 257/b. 4): gönül alan

6. AVNÎ DİVANI'NDA TESPİT EDİLEN ARAPÇA BİRLEŞİK İSİMLER

1. Ğam beyâbânına her gün eylese seyr ü sefer

Her gice mihnet-serây-i fükate mihmân olup

seyr ü sefer (a.b.i) (s. 27/b. 4): gidiş-geliş

2. Kıyâmet kâmeti üzre şol âb-ı Kevşer-i lâ' lin

Görüp cân buldı 'Avnî sanasen yevmü 'l-hisâb olmış

yevmü 'l-hisâb (a.b.i) (s. 110/b. 5): hesap günü

3. Bu dârül-hâdişe içre niçe gün durmağ olursa

Hemân yeğdür ki 'Avnî idesün meyhâneyi me'men

dârül-hâdişe (a.b.i) (s. 193/b. 9): hadis öğrenme yeri

4. Çıkar câm-ı Cemi 'Avnî hazîneñden temâşâ kıl

Eger bilmek murâduñsa ke-mâ-hî kâr-ı dünyâyı

ke-mâ-hî (a.b.zf) (s. 254/b. 2): olduğu gibi

5. Âh min-azmetin bi-ğayr-i iyâb

Âh min-hasretin alâ 'l-ahbâb

bi-ğayr (a.b.e) (s. 262/b. 3): başkasıyla

7. AVNÎ DİVANI'NDA TESPİT EDİLEN ARAPÇA-FARŞÇA BİRLEŞİK İSİMLER

1. Hâl-i anber-bâruñ ile mûy-i pür-çînler ki var

Rişte-i çûb üzre bitmiş ıkd-i fülful şâh şâh

anber-bâr (ar. -far. b. sıfat) (s. 35/b. 2): güzek koku saçan

2. Kûy-i dilberde figânuma ider ta' n raqîb

Zâğ-ı nâ-sâzı görüñ mürğ-i hoş-elhâna geçer

hoş-elhân (far. -ar. b. sıfat) (s. 45/b. 4): güzel, makamlı okuyan

3. Bî-ihtiyâr yârini kendüye râm ider

‘Avnî anuñ ki tâli‘ i vü bahtı yârdur

bî-ihtiyâr (far. -ar. b. sıfat) (s. 51/b. 5): elde olmayarak, kendiliğinden

4. Ğamzesi öldürdüğine lebleri cânlar virür

Var ise ol rûh-bağşuñ dîn-i ‘îsâ râhıdur

rûh-bağş (ar. -far. b. sıfat) (s. 58/b. 4): can bağışlayan

5. Fitnesiyle gözlerüñüñ göñlüme ğavġâ düşer

Zülf-i ‘anber-bâruñ ile başuma sevdâ gelür

‘**anber-bâr** (ar. -far. b. sıfat) (s. 68/b. 3): güzel koku saçan

6. Serv-ğaddüñ bendesidür ey niçe âzâdlar

Ğâmetüñ efgendesidür serv ile şimşâdlar

serv-ğadd (far. -ar. b. sıfat) (s. 79/b. 1): servi boylu

7. Bir şâha kulam kim kulı sultân-ı cihândur

Mihr-i ruḥı şems-i felege nûr-feşândur

nûr-feşân (ar. -far. b. sıfat) (s. 85/b. 1): nur saçan

8. Raķîb-i seg uludı âstân-ı yâra varaldan

Tenezzül eylemez ‘âşıklara ‘âlî-cenâb olmuş

‘âlî-cenâb (ar. -far. b. sıfat) (s. 110/b. 4): şerefli, haysiyetli kimse

9. Gözlerüm hâk-i der-i dildâr ile pür-nûrmış

Hâtırım zaķm-ı firâķ-ı yâr ile mesrûrmış

pür-nûr (far. -ar. b. sıfat) (s. 115/b. 1): nur dolu, nur içinde

10. Her ne deñlü zülfüñüñ şahbâzı cânlar şayd ider

Ol hevâda cân kuşu pervâz ider bî-vehm ü bâk

bî-vehm (ar. -far. b. sıfat) (s. 134/b. 3): korkusuz

11. Göñül ol bî-vefâya şabr u ‘ışķuñ

‘İyân eyle ne kim var yoğ u varuñ

bî-vefâ (far. -ar. b. sıfat) (s. 148/b. 2): vefâsız

12. Devr-i hüsñünde lebüñdür yüzüñe revnaķ viren

Hâlet-efzâdur belî dilber yüzinde tâb-ı mül

hâlet-efzâ (ar. -far. b. sıfat) (s. 155/b. 3): insanı türlü hallere sokan vaziyet

13. ‘Avnîyâ sencileyin mihnet ü ğam-keş kanı

Göñül eyvah göñül vay göñül eyvay göñül

ğam-keş (ar. -far. b. sıfat) (s. 164/b. 7): gam çeken

14. Gözüm açup göricek ağladum bî-iķtiyâr anı

Yine cûy-i sirişküm ‘Avnîyâ benden boşandurdum

bî-iķtiyâr (far. -ar. b. sıfat) (s. 171/b. 5): kendiliğinden, elde olmayarak

15. Hâyıl-i ‘ışķı şâh-râh-ı ğamda kılsam germ-rev

Çeşm-i encüm kühl ider gerd-i sipâhumdan benüm

germ-rev (ar. -far. b. sıfat) (s. 176/b. 5): hızlı giden

16. Halvetine bizi nâ-maḥrem ider zâhidi gör

Duḥter-i rezle varup biz dahi maḥrem olalum

nâ-maḥrem (far. -ar. b. sıfat) (s. 187/b. 3): mahrem olmayan

17. Ğam-ḥâneñe getürimeyesün o dilberi

‘Avnî ne deñlü eyler isen ḥükmüñi revân

ğam-ḥâne (ar. -far. b. sıfat) (s. 207/b. 7): kaygı, tasa yurdu

18. Zülf-i şeb-rengüñ firâkıdur perişân-ḥâl idüp

Gözlerüme ‘âlemüñ rûşenlığın deycûr iden

perişân-ḥâl (far. -ar. b. sıfat) (s. 216/b. 4): hâli perişan olan

19. Secde-gâh eyler idi Ka‘bede miḥrâb gibi

Kûyüñ içinde melek görse nişân-ı ḳademüñ

secde-gâh (ar. -far. b. isim) (s. 259/b. 2): ibadet edilecek yer

20. Derd-i ‘ışķuñ ki benüm mûnis ü ğam-ḥârum ola

Ḥâşe li ‘llâh ki dahı yâr-ı vefâ-dârum ola

ğam-ḥâr (ar. -far. b. sıfat) (s. 265/b. 2): gam yiyen

vefâ-dâr (ar. -far. b. sıfat) (s. 265/b. 2): vefalı, sevgisinde duran

SONUÇ

Fatih Sultan Mehmet'in edebî adı olan Avnî mahlasıyla yazdığı günümüze kadar gelen bir divanı bulunmaktadır. Bu divandaki şiirlerin hangi atmosferde oluştuğunu iyi algılayabilmemiz için devrin fikrî, edebî, siyasi ve dil anlayışını iyi bilmemiz gerekmektedir. Yükselme dönemi padişahı olan Sultan Mehmet bu ihtişamlı dönemde eserini meydana getirmiştir. Elbette bu dönemin yansımaları edebî alanda da görülmüştür. Selçuklular devrinde ilim dili Arapça ama resmi yazışma ve saray dili Farsça olduğundan Fatih imparatorluğu bu dillerin üzerine inşa etmiştir. XIII. asırda ise Anadolu'da Klasik Türk edebiyatının başlangıcında İran edebiyatı örnek alınmış ve şiir öncelikliydi. Fatih döneminde ise bu edebiyat gelişme gösterdi ve Arapça, Farsça yüksek bir kültür dili olarak karşımıza çıktı. İran etkisi şiirde kendini hissettirmektedir. Devrin edebiyatçıları aruzu dile yerleştirmeye çalışırken Arapça ve Farsça dile giriyor böylelikle üç dil ile birlikte imparatorluğun edebiyat dili oluşuyor. Dili diğer Osmanlı şairlerinden farklılık göstermeyen Avnî, zaman zaman devrine göre sade ve duru bir üslup kullanmıştır. Kimi beyitlerinde ise konuşma dili rahatlığı içinde olmuştur. Devlet adamlığı, komutanlığı, zaferden zafere, ülkeden ülkeye koşmakla geçen Fatih hayatının izlerini şiirlerine pek yansıtamamıştır. Görülüyor ki Fatih Sultan Mehmet devrin geleneğine uymuş şiir dilinde Arapça ve Farsça'nın etkisinde kalmıştır.

Çalışmamı hazırlarken bu unsurları göz önünde bulundurup Türk dilinin durumunu tespit etmek önceliklerimden oldu. Çünkü Fatih dönemine ait Türkçe unsurlar üzerine yapılmış çalışmalar yok denecek kadar azdır. Divan-ı Sultan Mehmet'te incelediğim Türkçe birleşik fiil ve birleşik isimler bu dönemki Türk dilinin durumu hakkında bilgilenmemi büyük ölçüde sağladı. Esere baktığımızda Fatih Sultan Mehmet eserinde kullanmış olduğu birleşik fiil ve birleşik isimlerin kullanım şekli ve kullanım sıklığı istatistiği şu şekildedir:

Ol+ yardımcı fiili ile 153,
Et+yardımcı fiili ile 141,
Eyle+yardımcı fiili ile 112,
Kıl+yardımcı fiili ile 20,
Bul+yardımcı fiili ile 13,
Yaklaşma (-e yaz) 1,
Anlamca kaynaşmış birleşik fiil 13,
Cevheri fiil 6 defa kullanılmıştır.

Eski Anadolu Türkçesi'nde ve geçiş dönemi metinlerinde kıl- yardımcı fiili çok kullanılmasına rağmen Avnî Divanı'nda bu yardımcı fiilin sayısı diğerlerine oranla gayet azdır. Eserde isim+yardımcı fiil yapısındaki birleşik fillerin kullanım sıklığına göre ol-, et-, eyle-, kıl-, bul- şeklinde olduğunu görüyoruz. Bu kurulumların isim kısmına baktığımızda ise Arapça, Farsça alıntı kelimeler görüyoruz. Az sayıda ise Türkçe kelime bulunurken, yabancı kökenli kelime ise bulunmamaktadır.

Türkçe, Arapça ve Farsça birleşik kelime dağılımına baktığımızda ise, 175 Arapça, 112 Farsça, 14 Türkçe kelime kullanılmıştır. İsim kısmı birleşik isim olan 40, Türkçe birleşik isim de 6 tane kullanılmıştır.

Görülüyor ki bu istatistik; divanda kullanılan isim unsurlarının Türkiye Türkçesinde aktif olarak kullanılmaması şairin dönemi ve bugünkü dil varlığımız arasındaki değişimi açıkça ortaya koymaktadır. Divan-ı Sultan Mehmet'in yazımında dönemin şiir geleneğine uyulmuş ve şiirler İran edebiyatının etkisinde kaleme alınmıştır. Avnî şiirlerinde gelişmeye başlamış olan Klâsik Divan şiirinin hemen hemen tüm mazmunlarını da kullanmıştır.

KAYNAKÇA

1-KİTAP

- ADIVAR Adnan, **Osmanlı Türklerinde İlim**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1970.
- AYMUTLU Ahmed, **Fatih ve Şiirleri**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992.
- BAHADIROĞLU Yavuz, **Resimli Osmanlı Tarihi**, Nesil Yayınları, İstanbul 2017.
- BANARLI Nihad Sami, **Fatih'in Zafer Sırları**, İstanbul 1959.
- BANARLI Nihat Sami, **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I**, İstanbul, 1971.
- BANGUOĞLU Tahsin, **Türkçenin Grameri**, Türk Dil Kurumu, Ankara 2015.
- BİLGEGİL M. Kaya, **Türkçe Dilbilgisi**, Dergâh Yayınları, İstanbul 1984.
- BURAN Ahmet, **Çağdaş Türk Lehçeleri**, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.
- DENY Jean, **Grammaire de la langue Turque**, Paris 1920-1921, (Türkçeye çev.: Türk Dili Grameri, Maarif Vekâleti Yayınları, İstanbul 1941.
- DOĞAN Muhammet Nur, **Fatih Divanı ve Şerhi**, Yelkenli Yayınevi, İstanbul 2011.
- EDİSKUN Haydar, **Türk Dil Bilgisi**, Remzi Kitabevi, İstanbul 1985.
- EMÎRÎ Ali, **Cevâhirü'l-Mülûk**, Asır Matbası, İstanbul 1330.
- EMÎRÎ Ali, **Osmanlı Tarihi ve Edebiyatı Mecmuası**, C. I, İstanbul 1901.
- ENGİNÜN İnci, **Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları 2**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2012.
- ERCİLASUN Ahmet Bican, **Kutadgu Bilig Grameri -Fiil-**, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara 1984.
- ERGİN Muharrem, **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Yayınları, İstanbul 2000.
- KAPLAN Mehmet, **Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2004.
- KAPLAN Mehmet, **Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar II**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2004.
- KARAHAN Leylâ, **Türkçede Söz Dizimi**, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.
- KIZILTOPRAK Kemal, **Fatih Sultan Mehmet Han'ın Liderlik Sırları**, İstanbul 2002.
- KORKMAZ Zeynep, **Türkiye Türkçesi Grameri**, Türk Dil Kurumu Yayını, Ankara 2003.
- LEVEND Agâh Sırrı, **Divan Edebiyatı**, Enderun Kitabevi, İstanbul 1984.
- MENGİ Mine, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Akçağ Yayınları, Ankara 2002.
- ORTAYLI İlber, **Türklerin Tarihi 2**, Timaş Yayınları, İstanbul 2016.
- PAŞA Ahmet Cevdet, **Tarih-i Cevdet**, İstanbul Dâr üt-tibâ'at ül-'amire Matbaası, İstanbul 1858.

PALA İskender, **Şair Fatih: Avnî**, Kapı Yayınları, İstanbul 2010.

SAVRAN Hülya, **Kazak Türkçesi Kor ki t Ata Kitabı**, Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1994.

ŞAHİN Hatice, **Eski Anadolu Türkçesi**, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.

TANSEL Selahattin, **Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmet'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri**, M.E.B. Ankara 1971.

TEKİN Talat, **Orhon Türkçesi Grameri**, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 9, Ankara 2000.

TURAN Osman, **Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi**, İstanbul 1995.

UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, **Osmanlı Devleti'nin Sarayı Teşkilâtı**, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 2014.

ÜNSEL Kemal Edip, **Fatih'in Şiirleri**, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara 1946.

YAMAN Ertuğrul, **Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesinin Söz Dizimi Bakımından Karşılaştırılması**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2000.

2-SÜRELİ YAYINLAR

GÖÇGÜN Önder, **Fatih'in Şairliği**, Türk Edebiyatı Araştırmaları I. Cilt, Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Konya 1991.

KARAHAN Abdülkadir, **Fatih / Şair Avni**, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1955.

KAYADİBİ Fahri, **Fatih Sultan Mehmet Eğitim ve Bilim**, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 8, Yıl: 2003.

KUŞAT Ali, **Fatih Sultan Mehmet'in Kişiliği ve Fetihteki Rolü**, Erciyes Üniversitesi

TAŞKALE Faruk, **Fatih Divanı**, İsmek El Sanatları Dergisi, Sayı 6, Haziran 2015.

3-DİJİTAL KAYNAKÇA

http://turkcingrameri.com/yapi_bilgisi/kelime_cekimi/fiil/cevher_fiili (15/11/2017 tarihinde bakıldı.)

<https://go.microsoft.com/fwlink/?LinkId=625119&clcid=0x41F> (20.12. 2017 tarihinde bakıldı.)

<https://www.etimolojiturkce.com/kelime/kan> (23.12.2017 tarihinde bakıldı.)

<https://www.etimolojiturkce.com/arama/uşbu> (26/12/2017 tarihinde bakıldı.)

www.nisanyansozluk.com/ (26/12/2017 tarihinde bakıldı.)

<http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c5s7/makale/c5s7m7.pdf> (27/12/2017 tarihinde bakıldı)

file:///C:/Users/lenovo/Desktop/fatih.pdf (22/09/2017 tarihinde bakıldı.)

<http://sefad.selcuk.edu.tr/sefad/article/view/227/205> (15/09/2017 tarihinde bakıldı.)

<https://muverrihblog.wordpress.com/iletisim/> (10/10/2017 tarihinde bakıldı.)

<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/33661> (21/06/2017 tarihinde bakıldı.)

http://www.dilarastirmalari.com/files/Dil_Arastirmalari_sayi01_Akbaba_83_95.pdf (19/05/2017 tarihinde bakıldı.)

<http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/CUMAKUNOVA-Gulzura-TÜRK-DİLLERİNİN-YAPISAL-VE-SEMANTİK-FARKLILIKLARININ-ÖRNEĞİ-OLARAK-BİRLEŞİK-FİİLLER.pdf> (22/03/2017 tarihinde bakıldı.)

4-DİĞER YAYINLAR

DEVELLİOĞLU Ferit, **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Aydın Kitabevi, Ankara 2002.

DİLÇİN Cem, **Yeni Tarama Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu, Ankara 2013.

İNALCIK Halil, **İslam Ansiklopedisi**, C. 7, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2003.

SAMİ Şemseddin, **Kamus-ı Türkî**, Türk Dil Kurumu, Ankara 2015.

Ş. A. Asanov, A. N. Garkavets, S. M. Useinov, **Kırımatarca-Rusça Lûgat**, Kiev: Radyanska şkola, 1988.

ÖZGEÇMİŞ

29 Şubat 1984 İstanbul ili Kartal ilçesi doğumluyum. İlk ve orta öğrenimimi Manisa’da tamamladım. Lise yıllarında çok fazla kitap okuma alışkanlığım olduğu için edebiyat camiasına ilgi duymaya başladım. Bu amaçla amatör olan ilgimi profesyonelleştirmek adına Uludağ Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü tercih ettim. Lisans mezuniyetimden sonra Ankara Başkent Üniversitesi’nde Tezsiz Yüksek Lisans yaptıktan sonra Milli Eğitim Bakanlığı’nda altı yıl öğretmenlik yaptım. Öğretmenlik yaptığım süreç içinde kendimi geliştirmeyi bırakmadım bu amaçla Beykent Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Lisansüstü Programına başladım.

Kişisel olarak akademik camianın bir ferdi olmak, bu camianın değerli hocalarıyla vakit geçirmek her zaman benim için keyif verici olmuştur. Geniş bir alana sahip olan dil ve edebiyat içinde Yeni Türk Dili alanını seçmemdeki gaye, bu alana duyduğum özel ilgidir. Bu alanda yaptığım çalışmaları büyük bir keyifle sürdürmekteyim.

Derya ÖZTÜRK